

Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor

Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor

Producerad av Högskoleverket i januari 2002

Högskoleverkets rapportserie 2002:4 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, februari 2002

TRYCKT PÅ MILJÖMÄRKT PAPPER

Innehållsförteckning

Högskoleverkets beslut	5
Utvärdering av utbildningar i teologi och religionsvetenskap	5
Högskoleverkets reflektioner och slutsatser	7
Utgångspunkt och tillvägagångssätt	10
Missiv	11
Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar i Sverige	11
Sammanfattning	12
Bedömagruppens uppgift	14
Teologi och religionsvetenskap i Sverige – en bakgrund	16
Tidigare utvärderingar	21
Samlade intryck och generella iakttagelser	24
Bedömningar av utbildningar i teologi och religionsvetenskap	29
Ersta Sköndal Högskola	29
Göteborgs universitet	32
Högskolan Dalarna	35
Högskolan i Gävle	37
Högskolan i Jönköping	40
Johannelunds teologiska högskola	42
Karlstads universitet	45
Linköpings universitet	48
Lunds universitet	52
Mitthögskolan	56
Stockholms universitet	57
Teologiska Högskolan, Stockholm (THS)	60
Umeå universitet	63
Uppsala universitet	66
Växjö universitet	71
Örebro Teologiska Högskola (ÖTH)	74
Bilaga 1	77
Bedömagruppens underlag och kontakter	77
Bilaga 2	78
Examina som ges vid de lärosäten som ingått i ämnes- och programutvärderingen av teologi och religionsvetenskap	78
Bilaga 3	79
Bakgrundsfakta	79
Bilaga 4	80
Teologie kandidatexamen och tillträdeskrav	80

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda
högskolor/universitet

Utvärderingsavdelningen
Jan-Eric Degerblad

BESLUT 2002-02-27

Reg. nr 643-468-01

Utvärdering av utbildningar i teologi och religionsvetenskap

Grundutbildning

Högskoleverket ser ingen anledning att ifrågasätta examensrätten för grundutbildningen inom teologi/religionsvetenskap vid Ersta Sköndal högskola, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Teologiska Högskolan i Stockholm, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro Teologiska Högskola.

Högskoleverket ifrågasätter inte heller examensrätten vid Högskolan i Jönköping och Johannelunds teologiska högskola. Det föreligger dock skäl att rikta allvarliga anmärkningar mot grundutbildningarna vid dessa lärosäten.

Dessa grundutbildningar har svagheter som behöver åtgärdas. Beträffande Högskolan i Jönköping efterlyser Högskoleverket ett klarare ställningstagande vad gäller mål och ambition för ämnet religionsvetenskap. Ämnets ställning och förutsättningar inom högskolan måste klargöras. De otillfredsställande lärarresurserna behöver även åtgärdas. (Se vidare avsnittet Högskoleverkets reflektioner och slutsatser.)

Johannelunds teologiska högskola måste tydliggöra sin roll i relation till högskolesystemets kvalitetskrav. Den religionsvetenskapliga utbildningens högskolemässighet i relation till utbildningens konfessionella inriktning måste preciseras. I den examenrättsprövning som genomfördes 1996 efterfrågades även då ett klargörande från Johannelunds sida av sin roll som högskola. (Se vidare avsnittet *Högskoleverkets reflektioner och slutsatser*.)

Dessa två lärosätena skall före den 1 september 2002 inkomma med en handlingsplan till Högskoleverket där det tydligt framgår vilka åtgärder lärosätet tänker vidta. Därefter tar Högskoleverket ställning till vidare åtgärder.

Forskarutbildning

Högskoleverket konstaterar att följande lärosäten har förutsättningar för att bedriva forskarutbildning i teologi/religionsvetenskap: vid Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet.

Uppföljning

En uppföljning av de utbildningar som inte varit föremål för allvarlig eller annan anmärkning kommer att genomföras inom tre år.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter fördragning av projektansvarig Jan-Eric Degerblad och utredare Lisa Jämtsved Lundmark i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler och kanslichef Lennart Ståhle.

Sigbrit Franke

Jan-Eric Degerblad

Kopia:

Utbildningsdepartementet

Ledamöter i bedömningsgruppen

Högskoleverkets reflektioner och slutsatser

Under senare år har humanioras kris varit ett återkommande debattämne.

Samhällsförändringarnas inriktning, den teknologiska utvecklingen och den instrumentella inställningen till kunskap har ansetts missgynna humaniora och istället befördra de vetenskapliga discipliner som direkt kunnat sammankopplas med ekonomisk tillväxt och effektivitet. Mot den bakgrunden har humaniora ibland uppfattats som en kunskapssektor som visserligen bedöms som "viktig" i någon allmän mening, men som oundvikligen kräver samhällssubventioner och som aldrig kan bli "samhällsnyttig" på samma sätt som t.ex. de naturvetenskapliga disciplinerna. I många stycken är detta en föråldrad diskussion som varken rätt analyserar vad som är humanioras roll i samhället eller vad som är "samhällsnyttigt".

Det teologiska och religionsvetenskapliga kunskapsområdet genomgår för närvarande stora förändringar inom utbildningsinstitutionerna, både som en följd av en förändrad efterfrågan från utbildningens och forskningens avnämare, och som en effekt av en pågående diskussion inom de olika ingående ämnesområdena. Som nämns i bedömarens rapport är olika typer av kategoriseringar och ämnesinriktningar inom det akademiska området teologi/religionsvetenskap kontroversiella, bland annat som en följd av teologins behov av att precisera sin vetenskapliga roll inom universiteten. Av analytiska skäl finns det emellertid anledning att – åtminstone försöksvis – göra en uppdelning av ämnesområdet utifrån två aspekter: för det första huruvida utbildningens och forskningens avnämare i första hand är kyrkan respektive samhället, och för det andra huruvida det vetenskapliga objektet är den specifika religionen kristendom respektive religioner i största allmänhet.

		Avnämare	
		<i>Kyrka</i>	<i>Samhälle</i>
Vetenskapligt objekt	Kristendom	Kristendomsforskning	"Praktisk teologi"
	Religioner	"Praktisk religionsvetenskap"	Religionsvetenskap

Olika kunskapsområden inom teologi/religionsvetenskap

Utifrån denna kategorisering får vi en uppdelning i fyra kunskapsområden som visas i fyrfältstabellen ovan. Beteckningarna är i första hand analytiska och överensstämmer inte alltid med befintliga ämnesgränser vid våra utbildningsinstitutioner. "Kristendomsforskning" skulle alltså utgöras av den del av den teologiska forskningen där kyrkan är en direkt avnämare, medan "praktisk teologi" skulle utgöras av de teologiska ämnen som är inriktade på en praktisk

samhällstillämpning utanför kyrkan, t.ex. medicinsk etik, etik inom management etc. Området "praktisk religionsvetenskap", skulle utgöras av de delar av religionsvetenskapen som kyrkan behöver för sin självförståelse och för att fullgöra sin uppgift i ett mångkulturellt samhälle.

Teologin/religionsvetenskapen utgör ett kunskapsfält som i allt högre utsträckning har kommit att efterfrågas i samhället, på arbetsmarknaden, i forskningen eller som komplettering till andra kunskapsområden.¹ Det fält som i figuren benämns "praktisk teologi" är idag ett snabbt växande kunskapsområde. Om vi bortser från teologin som en ren yrkesutbildning, men ändå värderar den utifrån dess "avsättningsmöjligheter" på arbetsmarknaden, kan den sägas erbjuda en typ av humanistisk "grundkunskap" som i hög grad ger bredd och flexibilitet på arbetsmarknaden, och ger den utbildade i teologi/religionsvetenskap – i motsats till den som utbildat sig i en specifik yrkesutbildning – möjlighet att anpassas till helt nya yrkesområden eller -krav.

Högskoleverket kan konstatera att den teologiska och religionsvetenskapliga utbildningen i Sverige inte till alla delar kunnat utnyttja dessa nya gynnsamma samhällsförutsättningar. De små utbildningsinstitutionerna, t.ex. Örebro Teologiska Högskola, är expansiva och framtidsinriktade, men brister i vissa fall vad gäller "kritisk massa". De stora utbildningsinstitutionerna vid universiteten i Lund och Uppsala har å andra sidan haft svårt att ställa om sin verksamhet efter de nya villkoren och den förändrade efterfrågan, och har dessutom ofta inte kunnat utnyttja studenternas kapacitet i förändringsarbetet. Slutintrycket är ändå att teologin/religionsvetenskapen har all anledning att se ljus på sin framtid som universitetsdisciplin.

Trots det positiva intryck som Högskoleverket fått av det teologiska och religionsvetenskapliga området i Sverige, finns det anledning att rikta allvarliga anmärkningar mot två av lärosätena.

Högskolan i Jönköping, religionsvetenskap

Ett av de kvalitetskriterier som Högskoleverket använder sig av vid examensrättsprövning är "lärarkompetens och kompetensutveckling". En hög kvalitet i utbildningen förutsätter att utbildningen bärs upp av lärare med hög vetenskaplig/konstnärlig skolning inom ämnet/ämnesområdet och med god pedagogisk förmåga. För att garantera utbildningens kvalitet krävs som regel att huvudämnet i en examen företräds av minst två disputerade lärare, som är tillsvidareanställda vid lärosätet. Lärarna skall också ha förutsättningar att upprätthålla och vidareutveckla sin vetenskapliga/konstnärliga och pedagogiska kompetens. I syfte att utveckla lärarkompetensen bör de lärare som inte är forskarutbildade ges möjlighet till forskarutbildning inom ämnet/ämnesområdet.²

Högskolan i Jönköping har endast en lektor i ämnet religionsvetenskap och "som då måste täcka ett större område av ämnet". Någon möjlighet att avsätta arbetstid för kompetensutveckling har inte förekommit de senaste åren. Inte heller för forskning har någon tjänstetidsnedsättning förekommit, och här uppger man att avsättning av tjänstetid för forskning endast ske i samband med extern finansiering. Högskoleverket delar bedömargruppens intryck av att undervisningsverksamheten i Jönköping är högskolemässigt svag och har en alltför liten kritisk massa, med ett litet antal studenter och ett svagt utvecklat nationellt nätverk.

Av ovanstående framgår att ämnet religionsvetenskap vid lärosätet är ytterst sårbart.

---

¹ Se bedömargruppens rapport, avsnittet "Teologi och religionsvetenskap i Sverige. En bakgrund".

² Se *Examensrättsprövning – utgångspunkter och tillvägagångssätt för Högskoleverkets examensrättsprövning*, Högskoleverkets rapportserie 2001: 4R

Högskoleverket vill med anledning av detta få ett klagörande vad gäller

- högskolans mål och ambition vad gäller ämnet religionsvetenskap
- hur man tänker förbättra lärarsituationen för ämnet.

Johannelunds teologiska högskola

I den uppföljning av teologisk utbildning som genomfördes 1996 (Examensrättsprövning. Uppföljning av teologisk utbildning, Högskoleverket 1996: 18R) konstaterade de sakkunniga att "åtskilligt med arbete fortfarande återstår innan studieplanen har anpassats till Johannelunds roll som högskola" (sid. 34). De synpunkter som expertgruppen nu lyft fram – och som i högsta grad knyter an till den tidigare nämnda utvärderingen – är av en sådan natur att Högskoleverket inte kan låta dessa stå okommenterade. I rapporten från expertgruppen framhålls "att Johannelunds teologiska högskola i vissa avseenden uppfattar kravet på högskolemässighet som ett hinder att utveckla sin egen profil. Om ledning och lärare fortsättningsvis accepterar att studenter ges uppfattningen om en motsättning mellan högskolemässig akademisk teologi och Johannelunds pastorala och konfessionella formatering av studenterna bör ledningen överväga om lärosätet skall fortsätta att vara en högskola. Det är angeläget att lärosätet bearbetar denna konflikt och tydliggör sin roll i relation till högskolesystemets kvalitetskrav" (sid. 42).³ Högskoleverket vill understryka att ett lärosäte som har inordnats i högskolesystemet därigenom också har påtagit sig ansvaret att upprätthålla de akademiska kvalitetskrav som är en del därav.

Med anledning av detta vill Högskoleverket att Johannelunds teologiska högskola

- tydliggör sin roll som högskola i relation till högskolesystemets kvalitetskrav.

---

³ I självvärderingen står bl.a. att läsa: "I och med att Johannelund fick rätt att utfärda högskoleexamen 1993 uppfattade kollegiet att man delvis tvangs att ta ett steg tillbaka i den pedagogiska traditionen och utvecklingen och därmed också motarbetandet av teologins fragmentisering utifrån den diskussion om konfessionell tillhörighet och praktiska undervisningsmoment som då fördes." (Högskoleverkets kursivering, s. 3). "Genom sin litenhet har Johannelund under åren känt sig tvingat till att anpassa sig till de ämnesmässiga traditioner och utbildningspedagogiska strukturer som av tradition finns vid de svenska universiteten (Högskoleverkets kursivering, s. 8). "Med tanke på Johannelunds dubbla inriktning att både vara en högskola som uppfyller rimliga akademiska krav och en skola som uppfyller krav på profilutbildning för den som ska bli präst/pastor är frågan om måluppfyllelse något mer komplicerad. De två inriktningarna kan inte självklart bedömas utifrån samma kriterier; i några fall kan möjligen kraven komma i konflikt med varandra. Skolans övertygelse är dock att de två inriktningarna går att förena. Samtidigt kan det lätt konstateras att *de kriterier som av HSV används för att bedöma kvalitet inte fullt ger utrymme för allt det som Johannelund menar vara en del av skolans särart och 'kvalitet'.* (Högskoleverkets kursivering, s. 16).

Utgångspunkt och tillvägagångssätt

Utgångspunkt

Enligt proposition 1999/2000 skall Högskoleverket med en periodicitet om sex år genomföra ämnes- och programutvärderingar av samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina, inklusive forskarutbildning.

Föreliggande utvärdering av utbildningar inom teologi och religionsvetenskap utgör ett led i detta arbete. Utvärderingens primära syfte är att bedöma kvaliteten i ämnets grund- och forskarutbildning vid de svenska universiteten och högskolorna. Bedömningen sker med utgångspunkt i de mål som finns formulerade i högskolelag (SFS 1992:1434) och högskoleförordning (SFS 1993:100) samt utifrån universitetens och högskolornas egna mål och förutsättningar.

Genomförande och tillvägagångssätt

Utvärderingen inleddes i januari 2001 och avslutades i februari 2002. Vid Högskoleverket har Jan-Eric Degerblad (projektledare), Lisa Jämstved Lundmark och Karin Agélii arbetat med utvärderingen. Extern hjälp i arbetet har erhållits av fil. kand., tekn. dr. Sam Hägglund.

Som utvärderingsmodell har Högskoleverket använt den så kallade kollegiala bedömningsmodellen (peer review), vilket innebär att professionella personer med sakkunskaper i det aktuella ämnet utsetts att bedöma kvaliteten i professionella kollegors verksamhet.

Till grund för bedömningarna ligger institutionernas självvärderingar kombinerade med observationer och fördjupade frågor som ställts vid platsbesöken.

I februari 2001 inbjöds ämnesföreträdarna för teologi och religionsvetenskap vid lärosätena till Högskoleverket på ett upptaktsmöte.

Våren 2001 arbetade lärosätena med sina självvärderingar utifrån den manual som tagits fram av Högskoleverket "Nationella ämnes- och programutvärderingar". Under samma period rekryterade Högskoleverket bedömare utifrån förslag som inkommit från lärosätena.

Bedömaregruppen har bestått av rektor Lars Haikola (ordförande), Blekinge Tekniska Högskola, professor Gustav Björkstrand, Åbo Akademi, docent Kirsten Busch-Nielsen, Köpenhamns universitet, professor Henry Cöster, Karlstads universitet, docent Anne-Louise Eriksson, Svenska kyrkans avdelning för forskning och kultur, professor Nils G. Holm, Åbo Akademi, professor emeritus Nils Runeby, Stockholms universitet, Lisa Moberg, teologie kandidat-studerande vid Uppsala universitet, Birgit Lindgren Ödén, student i religionsvetenskap vid Högskolan i Gävle, Maths Bertell, forskarstuderande i religionshistoria vid Stockholms universitet.

Under perioden september till november 2001 genomfördes platsbesök vid de 16 lärosätena som ingått i utvärderingen. Under platsbesöken träffade bedömaregruppen utbildningsansvariga, lärar-, studerande- och doktorandrepresentanter. Avsikten med att träffa dessa grupper var att få kompletterande och fördjupad information inom vissa områden och att få en mer nyanserad bild av utbildningen och utbildningsmiljön vid det aktuella lärosätet. Bedömarna fick också ta del av olika gruppers perspektiv och synpunkter på utbildningen.

Missiv

Till
Högskoleverket

Bedömargruppen för utvärderingen av
utbildningar i teologi/religionsvetenskap

MISSIVBREV 2002-02-27

Reg. nr 643-468-01

Utvärdering av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar i Sverige

Högskoleverket initierade våren 2001 en utvärdering av grund- och forskarutbildning inom ämnena teologi och religionsvetenskap.

För bedömningen anlätades en bedömargrupp:

Rektor Lars Haikola (ordförande), Blekinge Tekniska Högskola

Professor Gustav Björkstrand, Åbo Akademi

Docent Kirsten Busch Nielsen, Köpenhamns universitet

Professor Henry Cöster, Karlstads universitet

Docent Anne-Louise Eriksson, Svenska kyrkans avdelning för forskning och kultur

Professor Nils G. Holm, Åbo Akademi

Professor emeritus Nils Runeby, Stockholms universitet

Studerande Lisa Moberg, Uppsala universitet

Studerande Birgit Lindgren Ödén, Högskolan i Gävle

Forskarstuderande Maths Bertell, Stockholms universitet

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått genom institutionernas självvärderingar med bilagor och genom platsbesök där vi samtalat med institutionernas ledning, lärare, handledare och studenter på olika nivåer.

Bedömare, studenter och forskarstuderande som har sin hemvist vid någon av de utvärderande institutionerna har inte deltagit i bedömningen av sin egen institution/högskola.

Härmed överlämnas vårt yttrande till Högskoleverket.

Karlskrona 2002-02-27

För bedömargruppen

Lars Haikola

Bedömagruppens sammanfattning

Den nationella utvärderingen av utbildningen i religionsvetenskap och teologi kan sammanfattas i fyra övergripande iakttagelser.

Utbildningssystemets förändring

Den nationella utbildningssituationen har under den senaste 15-årsperioden förändrats från två teologiska fakulteter med huvudansvar för all utbildning i religionsvetenskap och teologi till att idag erbjuda grundläggande utbildning vid ett 20-tal lärosäten varav fem med forskarutbildning. Cirka 7 000 studenter studerar religionsvetenskaplig utbildning vid i stort sett alla landets lärosäten.

Fram till 1970-talet var religionsvetenskap en utbildning i huvudsak utformad som en sammanhållen ämbetsexamen med sju huvudämnen burna av forskning med egna professurer vid de två gamla universiteten. Idag är religionsvetenskap ett fortsatt komplext fenomen men nu sammanhållet som ett ämne med ibland endast få universitetslektorer vid de många lärosäten som erbjuder utbildning i religionsvetenskap.

Behovet av kompetens

Ett modernt universitet behöver tillgång till religionsvetenskaplig kompetens för att säkerställa en vetenskapligt kvalificerad kritisk massa med hänsyn till den roll livsförståelse och etik spelar i högskolans bearbetning av människans villkor och i högskolans interna vetenskapliga utveckling.

Inte minst den utbyggda lärarutbildningen och det mångkulturella samhällets behov av religionsvetenskaplig bred kompetens ställer höga krav på att de enskilda högskolorna endera utvecklar sin egen kompetens i ämnet eller finner fruktbara former för samverkan med de kompetenser som andra högskolor kan erbjuda.

Krav på samverkan

Den nationella översynen visar därmed att det finns behov att utveckla samverkan mellan olika lärosäten. Det är viktigt för att säkerställa ett samverkande utnyttjande av de vetenskapliga kompetenserna. Men också för att säkerställa högskolemässighetens krav på kritisk massa.

Vi har även funnit att de olika lärosätena bör utveckla formerna för att underlätta för den enskilda studenten att byta lärosäte under sin grundutbildning eller fortsätta med forskarutbildning vid annat lärosäte.

Religionsvetenskap i ett föränderligt samhälle

Livsförståelse är ett komplext och föränderligt fenomen. Detta ställer stora krav på religionsvetenskap och teologi som akademisk utbildning och forskning. Språklig kompetens, historisk medvetenhet och ett vetenskapligt förhållningssätt måste säkerställas. Det ligger i sakens

natur att de etablerade lärosätena har större möjligheter att uppnå detta. Vi tycker oss också se att de många nya lärosätena med stor ambition fyller sitt utbildningsansvar. Nationellt krävs dock större samverkan, tydlighet i profileringen och vid många lärosäten en ökad internationalisering i utvecklingen av den vetenskapliga kompetensen. Likaså måste genusaspekter i än högre grad integreras i grundutbildning och forskarutbildning. Hög kompetens i religionsvetenskap och teologi utgör en viktig del inte enbart i utbildningen i ämnet utan även i lärosätenas samlade kritiska massa i deras övergripande uppgift att – som det uttrycks i Bolognadeklarationen – ”frambringa, undersöka, värdera och vidareföra kulturen”.

Bedömargruppens uppgift

Bedömargruppen har tolkat sina uppgifter som tre:

1. Att bedöma kvaliteten på aktuell utbildning efter varje högskolas egna förutsättningar.
2. Att bedöma några generella dimensioner, t.ex. internationalisering eller jämställdhetsarbetet inom teologi/religionsvetenskap vid samtliga högskolor.
3. Att bedöma den aktuella nationella statusen på teologi/religionsvetenskap som ämne, ämnen och program.

Av dessa uppgifter har den andra hamnat i skymundan. Denna uppgift är samtidigt den som kan antyda jämförande studier mellan olika utbildningar och därmed jäva den första uppgiftens krav på att all bedömning skall ske efter respektive högskolas egna förutsättningar. Den första uppgiften – som omedelbart upplevs som huvuduppgiften – är emellertid en komplex och subtil uppgift. Det är svårt att på grundval av en självvärdering – om än ibland med tillägg av annan dokumentation – av skiftande kvalitet och karaktär, och efter en dags besök och samtal med ett begränsat antal företrädare för verksamheten, ledning, lärare och studenter, bilda sig en klar och säker uppfattning om kvaliteten på utbildning och forskarutbildning i teologi/religionsvetenskap vid en högskola.

Istället har uppgift 3 kommit alltmer att framstå som den mest konstruktiva att bearbeta. Bedömargruppen menar att den just nu har en unik översiktsbild av svensk teologisk/religionsvetenskaplig utbildning och forskarutbildning. Läget inom forskningen kan ej överblickas på samma sätt och det är inte heller vår uppgift att göra detta. Bedömargruppen har därför valt att fokusera sin framställning mot några problempunkter som denna överblicksbild ganska lätt ger vid handen.

* * *

Bedömningen skall enligt det av Högskoleverket fastställda uppdraget göras utifrån den ambition och de förutsättningar som finns vid lärosätet. Bedömargruppen har därför funnit det rimligt att betrakta utbildningen i teologi och religionsvetenskap med hänsyn till i varje fall fyra olika kategorier av lärosäten.

Lärosäten med forskarutbildning i tydligt differentierade discipliner

Hit hör Lunds universitet och Uppsala universitet. Båda dessa lärosäten har i grundutbildningen redan på B-nivå infört ett differentierat studium enligt de med RUMO införda fem inriktningarna.⁴

---

⁴ RUMO-utredningen: *Religionsvetenskaplig utbildning*. Betänkande avgivet av utredningen angående den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation (RUMO), Stockholm 1971. De fem inriktningarna var: religionshistoria, bibelvetenskap, kristendomens historia, tros- och livsåskådningsvetenskap och religionsbeteendevetenskap.

Från C-nivå har dessa lärosäten ett utbud av kurser med 10–12 olika religionsvetenskapliga discipliner.

Lärosäten med forskarutbildning i ett samlat ämne religionsvetenskap eller religionshistoria

Hit hör universiteten i Göteborg, Karlstad, Stockholm och Umeå. Grundutbildningen vid dessa lärosäten utformas med kurser på C- och D-nivå differentierade i huvudsak enligt RUMO:s fem ämnesområden.

Lärosäten med endast grundutbildning

Hit hör universitetet i Växjö, högskolorna i Dalarna, Gävle och Mithögskolan. Hit måste även räknas universitetet i Linköping även om det här finns viss möjlighet till forskarutbildning i religionsvetenskap i de temafakulteter som ger forskarutbildning med relevans för religionsvetenskaplig forskning.

Vid dessa har grundutbildningen väsentligen utformats i anslutning till lärarutbildningen och väsentligen utifrån den inriktning som det begränsade lärarkollegiets egen forskning möjliggör.

Lärosäten med enskilda huvudmän som ger grundutbildning

Hit hör Ersta Sköndal Högskola, Högskolan i Jönköping, Johannelunds teologiska högskola, Teologiska Högskolan, Stockholm och Örebro Teologiska Högskola. Dessa kännetecknas av att de har utbildning i religionsvetenskap och teologi som endast till viss del står under Högskoleverkets tillsyn. Högskolan i Jönköping liknar dock i allt väsentligt "Lärosäten med endast grundutbildning".

Teologi och religionsvetenskap i Sverige – en bakgrund

Det teologiska och religionsvetenskapliga kunskapsområdet genomgår för närvarande stora förändringar inom utbildningsinstitutionerna, både som en följd av en förändrad efterfrågan från utbildningens och forskningens avnämare, och som en effekt av en pågående diskussion inom de olika ingående ämnesområdena.⁵

Inom hela ämnesområdet teologi/religionsvetenskap pågår en livlig inomvetenskaplig diskussion om ämnesgränser och -beteckningar bland annat som en följd av teologins komplexa objekt och dess mångfasetterade betydelse för den mänskliga kulturen och individen. Här är inte platsen för ett inlägg i denna debatt, men däremot finns det anledning att i en diskussion om efterfrågan och expansionsmöjligheter inom olika delar av kunskapsfältet teologi/religionsvetenskap söka klargöra och specificera vari skillnaderna mellan ämnesområdets delar består. Den försöksvisa indelning och kategorisering som görs nedan skall alltså inte uppfattas som ett nytt förslag till stipulativa ämnesdefinitioner, utan som analytiska utgångspunkter för en diskussion om ämnespotential, utvecklingsmöjligheter etc.

* * *

Under 1900-talets början skedde en viktig omorientering av den teologiska utbildningen i Sverige. Från att tidigare ha inriktats mot att påvisa Skriftens sanning i polemik mot bibelkritik av olika slag inorporerades nu bibelkritiken i undervisningen. Detta innebar att undervisningen fick friheten att ställa sig kritisk till bibelordets yttre och tidsbundna form. Den teologiska utbildningen och forskningen bearbetade religion som ett allmänt mänskligt och kulturellt fenomen. En annan nyhet vid sekelskiftet var introduktionen av ämnet religionshistoria – mycket förknippat med Nathan Söderbloms undervisning. Successivt spreds sedan uppfattningen att alla religioner måste beskrivas och förklaras med hänvisning till deras historiska kontext.

I kontakterna med de vetenskapsteoretiska, vetenskapsfilosofiska och metodiska diskussionerna i det internationella vetenskapssamhället formades svensk teologi som ett vetenskapligt kunskapsområde. Det innebar att utvecklingstendenser som kännetecknade diskussionen inom humaniora och samhällsvetenskap i många fall också kunde återfinnas inom teologi och religionsvetenskap. Den teologiska grundutbildningen var därtill i likhet med utbildningarna inom juridik, medicin och teknologi i hög grad bestämd av sin relation till huvudavsnämen. I denna samverkan mellan universitet och det omgivande samhället formades religionsvetenskaplig och teologisk utbildning och forskning.

---

⁵ Teologins gestaltning vid universiteten i Uppsala och Lund under 1900-talets första hälft har behandlats av t.ex. Gustaf Aulén *Mina 96 år*, Stockholm 1975. Göran Bexell *Teologisk etik i Sverige sedan 1920-talet*, Älvsjö 1985, Gustaf Wingren, *Mina fem universitet*, Stockholm 1991, Björn Skogar, *Viva vox och den akademiska religionen: ett bidrag till tidiga 1900-talets svenska teologihistoria*, Stockholm 1993. Birger Gerhardsson, *Fridrichsen, Odeberg, Aulén, Nygren: fyra teologer*, Lund 1994.

I Sverige har den religionshistoriska och religionsbeteendevetenskapliga utbildningen och forskningen delvis utvecklats som en integrerad del av den teologiska utbildningen. Universitetsorganisationen i Sverige skiljer sig i detta avseende från förhållandena vid en del utländska teologiska fakulteter och universitet, där studiet av andra religioner än kristendom och det beteendevetenskapliga studiet av religioner ibland organisatoriskt placerats vid de humanistiska eller samhällsvetenskapliga fakulteterna.

Trots ett nära samarbete och många gemensamma drag mellan de två "stora" teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund, kom den teologiska utbildningen och forskningen att utvecklas på delvis olikartat sätt. Enskilda professorer och deras internationella kontakter formade de teoretiska förutsättningarna, den metodiska utvecklingen och den organisatoriska gestaltningen med olika accenter vid de två lärosätena.

Den centrala styrningen av universitetssystemet innebar emellertid länge att den formella uppbyggnaden av teologie kandidatexamen var densamma oavsett om studierna bedrevs i Lund eller Uppsala. Fram till och med början av 1970-talet utgjordes teologie kandidatexamen av en ämbetsexamen med sju obligatoriska ämnen, men i och med den s.k. RUMO-reformen 1971 och 1973 tonades den teologiska utbildningens karaktär av uniform prästutbildning ned till förmån för mer allmänna religionsvetenskapliga målsättningar.

Det stora behovet av akademisk utbildning i slutet av 1960-talet innebar bland annat att ett antal universitetsfilialer bildades. I mitten av 1970-talet blev dessa filialer självständiga högskolor. För den religionsvetenskapliga utbildningen fick dessa förändringar konsekvenser. På en del högskoleorter utanför Uppsala och Lund bildades s.k. religionsvetenskapliga institut, ofta som en del i studieförbundens strävan att arrangera universitetskurser, men också för stiftens behov av att stimulera teologiska studier för att råda bot på prästbristen. Ganska snart kom en del av dessa extramurala religionsvetenskapliga utbildningar att inordnas i de nya högskolorna och delvis samordnas med lärarutbildningarnas behov av religionsvetenskaplig utbildning. Dessa nya institutioner kan ses som en viktig del i den förändring som idag fört till att religionsvetenskaplig utbildning i Sverige erbjuds vid i stort sett alla svenska högskolor, inklusive några högskolor med enskilda huvudmän.

Dessa förändringar från elituniversitet till massutbildande högskolor och från prästutbildning till utbildning för att höja den allmänna akademiska kompetensen präglar dagens situation. Sammantaget finns det idag 6 498 registrerade studenter inom ämnet teologi/religionsvetenskap i den svenska högskolan. Av dessa utgör studenterna vid Lunds och Uppsala universitet endast 37 procent och av det totala antalet studenter är det 41 procent som läser inom det religionsvetenskapliga programmet för att avlägga en teologie kandidatexamen. En del av dessa avser att bli präster.

Genom den nya formen av *examensrättsprövningar* blev det möjligt att formalisera kraven på vetenskaplig miljö för bl.a. rätten att utfärda teologie kandidatexamen, men också att låta religionsvetenskap utgöra huvudämne i magisterexamen vid de nya högskolorna. Med examensrättsprövningarna kom den nationella bilden av religionsvetenskaplig och teologisk grundutbildning att förändras. Dels blev det för första gången sedan Lunds universitets grundande möjligt att avlägga teologie kandidatexamen vid ytterligare ett svenskt universitet. När Göteborg fick examensrätt blev universitetet det första i Norden utan teologisk fakultet som erhöll rätt att utfärda teologie kandidatexamen. Ungefär samtidigt blev det möjligt för några högskolor med enskild huvudman (frikyrkliga seminarier) att utfärda högskoleexamen.

Religionsvetenskap och teologi används idag i det svenska högskolesystemet som synonyma begrepp. Med ett analytiskt syfte kan man idag grovt skilja mellan en allmän *religionsvetenskap* och den mer specialinriktade *teologin* eller *kristendomsforskningen*. Detta är en kategorisering som alls inte är okontroversiell, men som kan motiveras av skillnader beträffande *vetenskapligt objekt* respektive *avnämarperspektiv*. Däremot kan man inte hävda att det finns någon systematisk grund för kategoriseringen utgående från olikheter i metod- eller teorival. Inte heller den konfessionella hemhörigheten hos företrädare för respektive ämnesområde utgör något relevant differentierande kriterium.

Inom vetenskapsområdet humaniora och samhällsvetenskap utgör religionsvetenskapen ett ämnesområde bland andra. Det är interdisciplinärt till sin struktur och har till mål att utforska religion med utgångspunkten att det är möjligt att studera, förklara och förstå religion som ett kulturellt och socialt fenomen.

Teologin utgörs av de delar av religionsvetenskapen som är nödvändiga för att förstå och förklara en specifik religion – kristendomen – på ett intellektuellt vederhäftigt sätt och att därigenom kunna visa kristendomens roll i kyrka och samhälle. Kristendomsforskningen kan alltså sägas studera en bestämd religion och därmed ta till hjälp de vetenskapliga discipliner som är nödvändiga för ett sådant systematiskt studium.

De religionsvetenskapliga och teologiska vetenskaperna utövas inom ramen för universitetens krav på metodologi, konsistens och systematik och får sin vetenskapliga legitimitet ifrån detta. Historiskt sett har teologin alltid arbetat inom ramen för de vetenskapliga ideal som präglat också andra delar av akademien; man använder samma vetenskapligt accepterade metoder och teorier som andra vetenskaper. I likhet med t.ex. juridik, ekonomi, medicin och teknologi, arbetar teologin i nära samverkan med sina huvudavsnitt .

Betoningen av vetenskaplighet inom den teologiska forskningen har bl.a. inneburit ett ökat samarbete med ämnen inom samhällsvetenskap och humaniora. Religionsvetenskapen har alltid varit interdisciplinär till sin karaktär och naturligt samarbetat med ämnen som historia, arkeologi, språkvetenskap m.m. Den religionsbeteendevetenskapliga forskningen och empirisk livsåskådningsforskning – t.ex. i forskning om värderingar och normer i olika länder – använder sig av etablerade samhälls- och beteendevetenskapliga metoder.

Livsåskådningsforskningen har också i vissa fall funnit beröringspunkter med från teologin traditionellt perifera samhällsvetenskapliga områden. Det finns också en uppsjö studier inom ämnet religionspsykologi som hämtat empiriska metoder och teoretiska modeller från traditionella humanistiska ämnen: t.ex. semiotik i studier av hur religionen uppfattas i media, litteraturvetenskapliga metoder i studier av gränsområdet religionspsykologi/skönlitteratur och psykoterapi i studier av själavård.

Det klassiska ämnet exegetik har traditionellt använt sig av etablerade filologiska och historiska metoder i textkritiken. Exegetiken arbetar också med hermeneutiska angreppssätt i studiet av textförståelsen. Det finns också exempel på tolkningsteoretiska projekt med interdisciplinär sammansättning, t.ex. med forskare från bibelvetenskapen, religionshistorien och livsåskådningsvetenskapen.

De teologiska ämnena kyrkovetenskap, kyrkohistoria och missionsvetenskap är alla internationellt orienterade. Kyrkovetenskapen, som studiet av ekumenik, liturgi, diakoni m.m., arbetar med ett internationellt perspektiv för att på olika sätt belysa förändringar i kyrkor och samfund.

Kyrkohistorien, som studiet av den kristna kyrkans historia i relation till samtida religiösa, kulturella, politiska och sociala faktorer kan arbeta också med internationellt jämförande studier. Och missionsvetenskapen är givetvis internationellt orienterad, t.ex. i studier av tredje världens kyrkohistoria.

Forskning i ämnena livsåskådningsvetenskap, etik och religionsfilosofi har alla en självklar anknytning till olika humanistiska ämnen. Vad gäller såväl metodologi som val av forskningsområde finns idag många beröringspunkter mellan den teologiska livsåskådningsvetenskapen och filosofiämnets utveckling internationellt. Livsåskådningsvetenskapen har också naturligen en nära anknytning till ämnen som socialantropologi och etnologi, såsom studiet av kulturella värderingar och normer i ett samhälle. Den nära relationen mellan livsförståelse och skönlitteratur motiverar samverkan även med litteraturvetenskap. Därutöver finns också ett flertal exempel på tvärvetenskapligt inriktade forskningsprojekt, t.ex. projekt som utifrån ett genusperspektiv studerar samspelet mellan kön, makt och religion och projekt om livsförståelse och värdegrund.

Vilka "avnämare" har då den religionsvetenskapliga och teologiska utbildningen och forskningen idag? Kyrkorna och samfunden har intresse av den teologiska forskningen som hjälp i sin självreflektion och utbildning av sina medarbetare. Svenska kyrkans egen forskningsavdelning har också sedan länge ett samarbete med de teologiska institutionerna på universiteten. I ett nordiskt perspektiv förefaller det rimligt att anta att teologin i Norge och i Danmark i högre grad än i Sverige haft en nära och organiserad relation till och betydelse för kyrkan.

Den religionsvetenskapliga forskningen har också en given roll i aktuella sociala och politiska sammanhang i samhällslivet. I dessa tider framstår studier av sambandet mellan trosuppfattningar och politiska handlingar som särskilt angelägna forskningsområden. Hur definieras etiska och moraliska handlingar inom olika religioner – historiskt och i nutid – och vilket berättigande ges för t.ex. våldshandlingar? Frågor om religionens roll i samhället och sambandet mellan trosuppfattningar och sociala, kulturella och ekonomiska förhållanden i ett samhälle är forskningsområden som normalt kräver breda tvärvetenskapliga angreppssätt.

Det finns också förutsättningar för en ökad "avsättning" av religionsvetenskapliga och teologiska forskningsrön i olika samhälls- och forskningssammanhang. Idag finns ett växande intresse inom samhälle och universitet för teologiska, religionsvetenskapliga och etiska frågor. Vid UNESCO:s världskonferens 1999 talades om den utmaning som ligger i den klyfta som finns mellan den kunskap som människan har till sitt förfogande och den visdom hon äger när det gäller att använda denna kunskap.⁶ De ekologiska och andra globala hot mot mänsklighetens överlevnad som aktualiserats under senare decennier har visat på livsförståelse och etik som dimensioner i ekonomiska och vetenskapliga framsteg.

Livsförståelse har också blivit en naturlig del av utbildningen i management och ledarskap, och ett flertal universitetsämnen och forskningsområden har under senare år tillförts "etiska dimensioner". Inom många tekniska och medicinska discipliner finns idag en livlig debatt om livsåskådningsmässiga och etiska förutsättningar för forskningen, liksom om forskningens etiska implikationer. Ett aktuellt exempel är diskussionen om effekterna av den biomedicinska forskningen och möjligheterna till genetisk "manipulering".

Det finns goda förutsättningar för ett fruktbart samarbete mellan teologin, religionsvetenskapen, humaniora och samhällsvetenskap. För den teologiska och religionsvetenskapliga forskningen krävs oftast att metoder utvecklas interdisciplinärt; bibelvetenskapen använder filologiska, semantiska och andra språkvetenskapliga metoder, men behöver också hermeneutiska och socialpsykologiska metoder för att studera sambandet mellan texterna och religionsutövarnas

---

⁶ Björkstrand, G (2001), s. 320-21

tolkningar och föreställningar. Studier av t.ex. teknikens och ekonomins "etiska konsekvenser" förutsätter också ofta en teknisk/samhällsvetenskaplig ämneskompetens. Generellt sett har det tvärvetenskapliga samarbetet mellan företrädare för teologiska fakulteter och forskare inom humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen ökat i omfattning under senare år, både vad gäller deltagandet i gemensamma forskningsprojekt, medverkandet i tjänstetillsättnings- och betygsnämnder m.m.

Teologins/religionsvetenskapens breda anknytning till samhällsfrågor idag speglas också i lärarutbildningen. Religionskunskap har en stark ställning i den svenska skolan och behovet av utbildning och fortbildning av lärare i religionskunskap har ökat behovet av religionsvetenskaplig utbildning vid högskola och universitet.

Kanske kan man instämma i kung Gustaf VI Adolfs ord, när han på 1960-talet besökte det nyligen grundade universitetet i Umeå, att ett universitet inte är något riktigt universitet om inte teologerna är på plats. Det finns idag skäl att hävda att teologin och religionsvetenskapen utgör en viktig och integrerad del av den moderna universitetsmiljön. Den vetenskapliga miljön har behov av kunskaper för att bearbeta livsförståelsen i det aktuella mångkulturella samhället. I universitetens och högskolornas olika discipliner finns ett behov av en mångvetenskaplig "kritisk massa" med tillgång till religionsvetenskaplig kompetens. Det är tydligt att globala och existentiella problemsfärer rymmer behov av en bred kompetens när det gäller olika religioner och livsåskådningar. Detta rymmer också krav på att lyfta fram vetenskapens etiska aspekter. Högskolan måste tillhandahålla sakkunniga personer i etiska och religionsvetenskapliga frågor till gagn för den politiska, ekonomiska och sociala samhällsdebatten. Inom kyrkan och samfundet finns ett otvetydigt behov av att medarbetarna får sin utbildningsmässiga bas inom universiteten, och därigenom tillägnar sig språklig kompetens historisk medvetenhet och ett vetenskapligt förhållningssätt.

Tidigare utvärderingar

Under 1992 anmodade Utbildningsdepartementet Kanslersämbetet att yttra sig över ansökningar från ett antal frikyrkliga teologiska seminarier om rätt att utfärda examen enligt högskoleförordningen, statsbidrag till verksamheten m.m. För att bereda ärendet tillsatte Kanslersämbetet en utredning som i juni 1993 överlämnade sitt betänkande "De frikyrkliga seminarierna som högskolor".⁷ Utredningen var den första större granskningen av enskilda utbildningsanordnare som önskade få examensrätt enligt den nya högskoleförordningen. Under hösten 1993 fattade regeringen beslut om examensrätt vid de frikyrkliga seminarierna i överensstämmelse med utredningens förslag.

De kriterier som användes i utvärderingen var lärarkompetens, behörighets- och antagningskrav, systemet för kvalitetskontroll, ämnesbredd och ämnesdjup, kritisk och kreativ miljö, bibliotek och litteraturförsörjning, lokaler och utrustning, grad av internationalisering samt förutsättningar för övergång till forskarutbildning. I prövningen om högskolemässighet användes i utredningen fem nivåer: för det första studenternas rätt att uppbära studiemedel och att studenterna tillgodoräknades motsvarande 40 poäng inom ramen för teologie kandidatexamen; för det andra om utbildningen skulle kunna tillgodoräknas av de teologiska fakulteterna motsvarande 80 poäng i teologie kandidatexamen; för det tredje om lärosätet hade rätt att utfärda högskoleexamen motsvarande 80 poäng i religionsvetenskap; för det fjärde om lärosätet hade rätt att utfärda teologie kandidatexamen på 140 poäng; för det femte om lärosätet hade rätt att utfärda teologie kandidatexamen på 160 poäng (motsvarande magisterexamen).

Utredningen konstaterade utifrån en genomgång av de använda kriterierna att inget av de sex undersökta seminarierna uppfyllde fordringarna för att utfärda teologie kandidatexamen. Däremot bedömdes Teologiska Högskolan i Stockholm uppfylla fordringarna för att utfärda högskoleexamen motsvarande 80 poäng. Örebro Missionsskola och Johannelunds Teologiska Institut bedömdes uppfylla fordringarna för att utfärda högskoleexamen förutsatt att bekännelse- eller konfessionskravet för lärare och studenter avvecklades. Två seminarier – Nordiska Teologiska Seminariet, Överås och Korteboskolan – bedömdes endast med tvekan uppfylla kraven för tillgodoräknande av 80 poäng inom ramen för teologie kandidatexamen vid universiteten i Lund och Uppsala. Götabro Missionsskola, slutligen, föreslogs behålla rätten att få 40 poäng tillgodoräknade inom ramen för teologie kandidatexamen.

Från och med den 1 juli 1995 ombesörjs examensrättsprövningar av Högskoleverket. Under 1995 och 1996 ansökte tre frikyrkliga seminarier om examensrätt, och dessutom ansökte Umeå universitet om rätt att utfärda teologie kandidatexamen. En utredning tillsattes av Högskoleverket i januari 1996 för att pröva ansökningarna.⁸ Samma kriterieuppsättningar som vid 1993 års utredning användes, men en större uppmärksamhet ägnades här åt kriterierna för rätt att utfärda teologie kandidatexamen.

Utredningen diskuterar skillnaden mellan teologie kandidatexamen på 140 respektive 160 poäng. En teologie kandidatexamen på 160 poäng bör inte direkt jämföras med magisterexamen, konstaterar utredningen. Det innebär att en kandidatexamen på 160 poäng inte förutsätter en

⁷ *De frikyrkliga seminarierna som högskolor – en utredning*, Kanslersämbetets rapport 1993:1

⁸ *Examensrättsprövning: Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet*, Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

fullständigt utbyggd forskarorganisation med professorer inom varje ämnesområde eller forskarämne. Utredningen betonar emellertid behovet av att tydliggöra att teologie magistrexamen innebär något kvalitativt annorlunda än teologie kandidatexamen, oavsett poängtal. En slutsats blir att 140-poängsnivån kräver minst en forskarutbildad lärare inom vart och ett av de fem religionsvetenskapliga ämnesområdena. För 160-poängsnivån, däremot, krävs både ökad bredd i lärarkompetensen, klarare forskningsanknytning och större krav på handledning. Utredningens konklusion blir att 160-poängsnivån kräver att varje ämnesområde företräds av minst två forskarutbildade lärare som bedriver eller har kontakt med aktuell forskning.

Utifrån en genomgång av huruvida de ansökande utbildningarna uppfyller de uppställda kriterierna föreslår utredningen, att Teologiska Högskolan i Stockholm ges rätt att utfärda teologie kandidatexamen motsvarande 140 poäng, att Umeå universitet likaså ges rätt att utfärda teologie kandidatexamen motsvarande 140 poäng, samt att ansökningarna om examensrätt från Nordiska Teologiska Seminariet, Överås och Korteboskolan avslås.

Eftersom rätten till examen enligt 1993 års högskolereform inte är given en gång för alla, inledde Högskoleverket under våren 1996 en uppföljning av beviljade examensrätter. En utredning inom det teologiska området tillsattes med uppgift att bl.a. granska om avsedda planer genomförts, eventuella brister åtgärdats och i vilken utsträckning bedömningar och kommentarer i samband med dessa prövningar beaktats.⁹ Utredningen var en första uppföljning av beviljade examensrätter och granskade fyra teologiska utbildningsinstitutioner. Här användes i stort sett samma kriterier som i de två tidigare utredningarna, dock med en ökad tonvikt på utfallet vad gällde rekryteringen av studenter och genomströmningen.

Vid prövningen av de fyra utbildningsinstitutionerna konstaterar utredningen att genomströmningen generellt sett är god vid utbildningarna och att nyrekryteringen av studenter visar på ett stabilt underlag för framtida behov av utbildning. Utredningen konstaterar att Teologiska Högskolan i Stockholm har stärkt sin ställning som högskola med syfte att uppnå en vetenskapligt och pedagogiskt högtstående utbildning. Därför föreslås att Teologiska Högskolan får fortsatt rätt att utfärda högskoleexamen om 80 poäng i religionsvetenskap. (Det bör noteras att detta omdöme gäller den år 1993 beviljade examensrätten. Som ovan nämnts föreslås ju i Högskoleverkets utredning från år 1996, att Teologiska Högskolan beviljas rätt att utfärda teologie kandidatexamen motsvarande 140 poäng.)

Utredningen konstaterar också att den religionsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet genomgått en betydelsefull utvecklingsfas under 1990-talet. Därför tillstyrker utredningen fortsatt examensrätt avseende teologie kandidatexamen om 140 poäng. Utredningen påpekar emellertid att samarbetet med teologiska institutionen i Lund bör klargöras genom avtal när det gäller utfärdande av examensbevis för teologie kandidatexamen om 160 poäng.

Vad gäller Örebro Missionsskola konstaterar utredningen att ett revisionsarbete som gäller relationer till övriga teologiska högskolor har påbörjats och delvis avslutats vid Missionsskolan. Samarbetet med universitet i Örebro håller på att utvecklas och utbildningsuppdraget att breddas. Utredningen tillstyrker att Örebro Missionsskola får fortsatt rätt att utfärda högskoleexamen om 80 poäng i religionsvetenskap. Emellertid påpekas att Missionsskolan ytterligare bör tydliggöra sin roll som högskola, särskilt vad gäller kravet på vetenskaplighet i undervisningen.

Beträffande Johannelunds Teologiska Institut konstaterar utredningen att åtskilligt arbete återstår innan studieplanen har anpassats till Johannelunds roll som högskola. Johannelunds rätt att utfärda högskoleexamen om 80 poäng i religionsvetenskap beror på samarbetet med teologiska

---

⁹ *Examensrättsprövning: Uppföljning av teologisk utbildning*, Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R

institutionen i Uppsala, och detta bör, enligt utredningen, framgå av examensbevisen. Utredningen konstaterar också brister i lärarbesättningen på lärosätet. Slutsatsen i utredningen blir att Johannelund får fortsatt rätt att utfärda högskoleexamen om 80 poäng i religionsvetenskap efter det att

1. utbildningsplanen har reviderats och examensrätten klargjorts och
2. det har styrkts att lärarbesättningen har återställts.

Under 2000 inkom också en ansökan från Högskolan Dalarna om rätt att utfärda magisterexamen i religionsvetenskap. En bedömargrupp tillsatt av Högskoleverket konstaterar att lärarkompetensen inom avdelningen för religionsvetenskap vid Högskolan Dalarna är god. Ambitionen är att stärka den forskningsbaserade undervisningens ställning på alla nivåer. Bedömargruppen påpekar emellertid vikten av att pågående utvecklingsarbete inte avstannar, utan fullföljs. Mot bakgrund av detta föreslår bedömargruppen att Högskolan Dalarna ges rätt att utfärda magisterexamen i religionsvetenskap.

Samlade intryck och generella iakttagelser

Teologins och religionsvetenskapens omfattning och inriktning vid de teologiska fakulteterna har inneburit att övriga teologiska utbildningsinstitutioner i landet tenderat att jämföra sig med Uppsala och Lund och betona sin litenhet och sina begränsade resurser. Om man emellertid tar hänsyn till studentantalet inom grund- och forskarutbildningen, kan man inte finna något stöd för uppfattningen att teologin utanför Uppsala och Lund generellt skulle ha mindre resurser. Bedömer man de teologiska utbildningarna utifrån uppdrag och förutsättningar vid respektive lärosäte, kan man istället hävda att de enskilda högskolorna i förhållande till utbildningsuppdraget har större resurser än övriga utbildningsinstitutioner.

En helt annan storleksrelaterad fråga är diskussionen om den s.k. kritiska massan, dvs. vid vilken storlek på organisationen – forskare, lärare, studenter, m.m. – som förutsättningarna för vetenskaplig kvalitet uppstår. Jämförande empiriska undersökningar visar att forskningsprogram med hög vetenskaplig kvalitet var, vad avser antalet anställda, numerärt betydligt större inom teknisk-naturvetenskapliga ämnen än i samhällsvetenskapliga ämnen, vilka i sin tur var större än program inom humaniora.¹⁰ Att döma av självvärderingarna är frågan om kvalitetsförutsättningar i förhållande till den kritiska massan något som diskuteras inom flera av institutionerna som bedriver utbildning i teologi/religionsvetenskap runt om i landet. Uppsala och Lund understryker bredden och djupet i fakulteternas forskning och de storleksrelaterade villkoren för vetenskaplig kvalitet. Och vissa av de mindre teologiska utbildningsinstitutionerna uppfattar det otvivelaktigt som ett problem, att den kritiska massan hos den egna institutionen är alltför liten.

Från många håll pekar man idag på den ökade efterfrågan på religionsvetenskaplig utbildning och forskning, både som tillskott i tvärvetenskapliga projekt och som ”etisk kompetens” i samhället i stort. Trots denna bakgrund och de ambitioner som många mindre högskolor har att erbjuda någon form av religionsvetenskaplig grundutbildning, finns det anledning att peka på riskerna med en alltför bred expansion av ämnet religionsvetenskap i landet. Om de vetenskapliga kvalitetskraven skall kunna upprätthållas, måste också den kritiska massan hos respektive utbildningsinstitution uppnås och säkerställas.

Den huvudsakliga drivkraften bakom expansionen av religionsvetenskaplig utbildning idag – utbildningen återfinns vid bortåt 20 svenska högskolor – är lärarutbildningen. Den i landet spridda lärarutbildningens behov av religionsvetenskaplig utbildning har mångfaldigt det samlade kollegiet av lärare och forskare inom teologi/religionsvetenskap och därmed kraftigt utökat arbetsmarknaden för doktorer i teologi och religionsvetenskap. Med den närmast explosiva kvantitativa utvecklingen av ämnet har det blivit tydligt att varje högskola inte kan upprätthålla hela den bredd inom utbildningen som man traditionellt menar tillhör ämnet. Teologi/religionsvetenskap är, som nämnts, ursprungligen en ämbetsmannautbildning med krav på bredd och kompetens i ett flertal discipliner. Detta speglas i att på forskarutbildningsnivå återfinns idag 12 olika discipliner och i grundutbildningen efter RUMO finns fem olika ämnesområden. Med en spridning till 20-talet högskolor är det uppenbart att varje högskola inte kan uppställa ens minimal kompetens inom vardera av de fem ämnesområdena. Svagheter i kritisk massa och bristen på ämneskompetens leder till följande tre slutsatser:

---

¹⁰ Andrews, (1979), refererat i Kim, L (2000), s 47

1. *Samverkan* mellan högskolor med utbildning i teologi/religionsvetenskap måste utvidgas väsentligt och bli ett stående inslag i alla högskolors utbildningsplanering.
2. Några utbildningar är så svaga att respektive högskoleledning antingen bör ge dem en betydande *uppryckning* eller *lägga ned* dem.
3. Idealet med teologi/religionsvetenskap som en breddutbildning måste ges en innebörd som svarar till realistiska förutsättningar för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande. All högskoleverksamhet har behov av tillgång till kompetens i frågor som berör livsförståelse, kulturmöten och etik. Däremot är det tveksamt om alla högskolor kan ge utbildning i alla religionsvetenskapens deldiscipliner.

Problemet kan också belysas av på vilken utbildningsnivå differentieringen inom teologi/religionsvetenskap börjar vid olika högskolor. Vid de klassiska fakultetsuniversiteten påbörjas differentieringen av ämnesområdet redan på B-nivå, medan utbildningen i de högskolor med den minst utbyggda lärarkompetensen hålls samlad som ett enda ämne ända upp till D-nivå. Det bör dock observeras att i ett internationellt perspektiv är de nya religionsvetenskapliga utbildningarna i Sverige alls icke små, utan snarast av normal storlek.¹¹

En specialisering kan ske på flera sätt. Enklast är naturligtvis att en högskola specialiserar sig på en eller en grupp av RUMO:s fem deldiscipliner. Utbildningen vid Stockholms universitet kan faktiskt tolkas som en sådan specialisering. En annan specialisering kan illustreras av Karlstads universitet, där en modern kristendomsforskning och religionsdidaktik utgör avgränsningen. Det kan alltså finnas möjligheter för de mindre och medelstora teologiska utbildningsinstitutionerna att bygga upp en spetskompetens inom en viss del av ämnesområdet.

I detta sammanhang finns det emellertid anledning att peka på skillnaderna i förutsättningar mellan grundutbildning och forskarutbildning. En vetenskapligt högkvalitativ grundutbildning i teologi/religionsvetenskap bedrivs på ett flertal ställen i landet. Här finns i flera fall en välutbildad lärarkår och dessutom en "närhet" till studenterna. Det är viktigt att förbättra möjligheterna för grundutbildningsstudenter från de mindre högskolorna att övergå till forskarutbildning vid Uppsala och Lund. Det handlar alltså med andra ord om att minska "protektionismen" i rekryteringen till forskarutbildning. Systemet måste uppmuntra ett flöde mellan grundutbildning och forskarutbildning.

Vad gäller studentmedverkan i grundutbildning och forskarutbildning, kan inga systematiska skillnader noteras mellan utbildningsinstitutioner av olika storlek. Små utbildningar garanterar ej bra studentinflytande och stora utbildningar omöjliggör ej ett effektivt studentinflytande. Studentmedverkan är i mycket en fråga för studentkorporationerna, men högskola, utbildningsledning och lärare kan inte avhända sig ansvaret för ett fortlöpande och fungerande studentinflytande.

Frågan om utbildningsinstitutionernas storlek kan också relateras till en diskussion om hur "sårbar" eller personberoende verksamheten är. Vid de flesta läroanstalterna utgörs lärarstaben i teologi/religionsvetenskap av en liten krets, oftast 1–5 personer. Detta gör att verksamheten i de teologiska miljöerna är extra känsliga och personberoende. Efter 1993 års högskolereform läggs stort lokalt ansvar för att planera och genomföra utbildning och forskning på varje läroanstalt, och detta decentraliseringsideal har sedan alla högskolor själva implementerat i sina egna organisationer. Detta ger utrymme för den enskilde läraren att utveckla stor egen aktivitet och

¹¹ Detta framgår av en undersökning, benämnd Census, gjord av American Academy of Religion (AAR). Undersökningen kartlägger religionsvetenskap och teologi i USA och Canada.

kreativitet, samtidigt som organisationen blir beroende av den enskilde läraren och hans/hennes skicklighet. Ett sätt att motverka känsligheten och personberoendet vid de teologiska utbildningsinstitutionerna är en ökad grad av nätverksbyggande. Ett ökat samarbete nationellt förefaller bättre kunna utnyttja de kompetenser och ambitioner som de små institutionerna rymmer. Avsaknaden av sådan möjlig organiserad samverkan är kanske tydligast i Stockholmsregionen med sitt flertal mindre utbildningsanordnare.

En generell slutsats som kan dras från självvärderingarna är att inställningen till vetenskapliga kvalitetskrav inte förefaller skilja sig markant mellan de olika ämneskategorierna eller högskolorna. Företrädare betonar vikten av att sträva efter högsta möjliga vetenskapliga kvalitet och att tillämpa vedertagna vetenskapliga metoder och teorier. Inte heller mellan mer konfessionellt inriktade utbildningar och övrig teologisk universitetsutbildning kan vi finna några systematiska skillnader vad avser inställningen till och tillämpbarheten av vetenskapliga metoder. Den vetenskapsteoretiska och metodiska konsensus som vi tycker oss finna bland utbildningsinstitutionerna avspeglar sig också i karaktären på de målsättningar som anges, liksom i beskrivningen av respektive institutions svaga sidor.

Trots dessa likheter mellan högskolorna i uppfattningen av forskningens och vetenskapens betydelse, kan vi i vissa fall se en diskrepans mellan angivna målsättningar och vidtagna åtgärder. Det finns en tendens att "alla" problem skylls på bristande resurser, och att därigenom de konstaterade bristerna inte förväntas kunna avhjälpas förrän mer resurser satts in. Ett mer fruktbart förhållningssätt vore att diskutera möjliga förändringar och tänkbara åtgärder inom ramen för den resurstilldelning som är för handen. Att utveckla en verksamhet och skapa goda förutsättningar för kvalitet handlar till syvende og sidst oftast om prioriteringar eller kvalitetshöjande åtgärder inom givna resurser.

Trots att frågan om jämställdhet varit aktuell under flera decennier, kan vi notera en manlig numerär dominans bland personalen vid de flesta utbildningarna. Denna ojämna könsfördelning avspeglas också i det faktum att det på samtliga lärosäten är fler manliga än kvinnliga doktorander. Detta skall ses i ljuset av att det på grundutbildningen i hela landet – både på fristående kurser och programmet – är fler kvinnor än män. Det är en jämställdhets- och en jämlikhetsfråga att kvinnor och män har samma möjlighet till karriär inom akademien. För att bryta de patriarkala strukturerna på högskolorna krävs mer än vackra ord i målsättningsdokument.

Det är inte ovanligt att frågor gällande genusaspekter och jämställdhet stöter på motstånd inom den akademiska världen. Visserligen vinner beaktandet av dessa frågor sakta terräng, men mycket arbete återstår att göra. Det framgår tydligt att flera av utbildningarna inte tycks ta kraven på genusaspekter och jämställdhet på allvar.

Forskarutbildningens uppläggning och förutsättningar varierar kraftigt mellan de olika högskolorna. Litteraturdelen i doktorsexamen t.ex. omfattar inom vissa institutioner 40 poäng medan andra institutioner kräver 80 poäng; det betyder att doktoranderna vid de senare institutionerna har ett år mindre på sig att skriva sin avhandling.Handledningens praktik och resurser varierar också kraftigt; inom vissa institutioner fyller inte de individuella studieplanerna den roll som handledningsinstrument som de är avsedda att utgöra. Ytterligare en skillnad är den varierande standarden på infrastrukturen. Vid vissa universitet har alla doktorander med tjänst ett eget arbetsrum med egen dator och support, medan doktorander med tjänst vid andra universitet inte ens har ett gemensamt rum till sitt förfogande. De nya universiteten förefaller i detta avseende ha mer ändamålsenliga lokaler.

När 1969 års forskarutbildningsreform genomfördes var målet att förkorta studietiden fram till examen samt att öka antalet examina. Dåvarande utbildningsministern Olof Palme framhöll att

doktorsavhandlingen inte skulle vara ett livsverk utan snarare ett "gesällprov". En effektivare forskarutbildning var ledstjärnan. Doktorsavhandlingen som en del i utbildningen till forskare betonades. Men vi kan samtidigt konstatera, att de nya kraven på fullständig finansiering av doktoranderna under forskarutbildningstiden har inneburit problem på många håll för forskarutbildningen i teologi/religionsvetenskap. På grund av att finansieringsplaner inte godkänts, har man i vissa fall tvingats säga nej till mycket kompetenta doktorander. Detta är en utveckling inför vilken man vid flera lärosäten uttrycker oro. Den traditionella karaktären hos forskarutbildningen som ofinansierad parallellsyssla till yrkesverksamhet inom ett ämnesområde har på vissa universitet utformats som en form av samverkan med det omgivande samhället och s.k. auskultationsdoktorander. Även om gällande bestämmelser möjliggör denna ordning kan den uppfattas som hotad av finansieringskravet.

En generell tendens vid alla teologiska utbildningsinstitutioner i landet är att andelen studenter på fristående kurser ökar i förhållande till andelen studenter på utbildningsprogram. Detta är en utveckling som pågått en längre tid, men accelererat under 1990-talet. Genom RUMO-utredningen 1971 och 1973 års studieordning förändrades utbildningen vid teologisk fakultet till att inriktas mot mer allmänna religionsvetenskapliga mål. Därigenom tonades utbildningens karaktär av präst- och ämbetsutbildning ned. Programutbildningen vid de teologiska fakulteterna är alltså idag inte längre formellt kopplad till en specifik yrkesgrupp i samhället, även om i praktiken flertalet av dem som avlägger teologie kandidatexamen övergår till prästyrket. Det kan emellertid finnas skäl att påminna om att Högskoleförordningens examensordning för teologie kandidatexamen anger att varianten 160 poäng "är avsett för blivande präster" samt att studenten skall ha "förvärvat kunskapsmässiga förutsättningar inom det religionsvetenskapliga området som förberedelse för yrkesverksamhet inom trossamfundet eller samhället i övrigt". Den specifika yrkesrelevanta kunskapen och färdigheten för samfundstjänstgöring tränas därtill vid samfundens egna utbildningar vid Svenska kyrkans pastoralinstitut och vid de frikyrkliga seminarierna.

De teologiska och religionsvetenskapliga institutionerna erbjuder alltså utöver yrkesrelevant utbildning för präster och pastorer, även en grund- och forskarutbildning i teologi och religionsvetenskap riktad mot en mängd tänkbara professioner i samhället. Självfallet innebär dessa förändrade förutsättningar att utbildningens innehåll och inriktning också måste förändras; en effekt är den ökande andelen fristående kurser på de teologiska fakulteterna. Till en del är alltså denna utveckling en naturlig följd av en förändrad efterfrågan i samhället, men den innebär också risker vad gäller kvalitet och sammanhang. Om utvecklingen från program till fristående kurser blir alltför accentuerad, kan det innebära en "fragmentisering" av den teologiska och religionsvetenskapliga utbildningen, och en svårighet att upprätthålla kraven på att utbildningen skall innebära en successiv ämnesfördjupning eller på att den skall förmedla en "helhetssyn" inom ämnesområdet.

En annan generell slutsats gäller studenternas förkunskaper inför påbörjandet av studier i teologi/religionsvetenskap. På flera utbildningsinstitutioner i landet har man påtalat de snabba förändringarna som kan iakttas mellan de senaste årens olika studentgenerationer. Många av dagens studenter saknar förkunskaper som tidigare varit självklara. Istället har studenterna erfarenheter som kan vara främmande för seniora lärare, såväl vad gäller ämneskunskaper som studieteknik.

Vi vill slutligen göra en kommentar till innehållet i den religionsvetenskapliga utbildningen. På många lärosäten uppfattas det mångkulturella samhället som ett motiv för studiet av det obekanta. Det mångkulturella beskrivs ofta som endast det nya och främmande och självfallet har det mångkulturella samhället behov av grundliga kunskaper om världsreligionerna. Problemet är att studiet av mångkulturaliteten också förutsätter en "självförståelse", en uppfattning om närkulturens förutsättningar och villkor. Denna självklarhetens livsförståelse riskerar emellertid

att bli obearbetad av studenterna. Vi vill därför betona vikten av att bearbetningen av det mångkulturella i den religionsvetenskapliga utbildningen medvetandegör och analyserar också det som kännetecknar sekulariseringens och den västerländska, dominerande kulturens religiösa dimensioner och livsförståelser. Vi vill också uppmärksamma risken för en övertro på att studenterna i religionsvetenskap på förhand har en stor förtrogenhet med kristendomen som religion och dess kulturella och samhälleliga implikationer.

Bedömningar av utbildningar i teologi och religionsvetenskap

Ersta Sköndal Högskola

<i>Relevant examen:</i>	Högskoleexamen – teologisk utbildning
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	0
Teologiutbildningen drivs med medel från huvudmännen.	(618 000)
Ersta Sköndal Högskola får ett bidrag om 618 000 kronor/år samt en hel lektorslön från huvudmännen för att bedriva den teologiska grundutbildningen. Beslut har fattats att Ersta Sköndal från och med 2003-07-01 skall få grundutbildningsanslag.	
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	97

Bakgrund

Institutionen för diakoni och teologi vid Ersta Sköndal Högskola bedriver tre typer av utbildningar:

1. ettårig diakoniutbildning på 40 poäng på uppdrag av Svenska kyrkan,
2. teologiutbildning på 80 poäng, inklusive baskurs i teologi på 40 poäng,
3. diakonala kurser sammanlagt 20-poäng inom ramen för det reguljära socionomprogrammet vid Ersta Sköndal Högskola.

Lärarkåren består av två fast anställda lektorer, teologie doktorer, och två vikarierande lektorer på halvtidstjänst, den ene docent och andre teologie kandidat som beräknas disputerar innevarande år. Därutöver arbetar fyra timanställda lärare, varav två är doktorer, en teologie licentiat och en doktorand. Till lärargruppen tillkommer under höstterminerna två timförordnade professorer och två lektorer. Under vårterminen bedrevs 40 procent av undervisningen av de fast anställda lärarna.

De fast anställda lärarna får enligt arbetstidsavtal använda 25 procent av arbetstiden till kompetensutveckling. Denna tid kan sparas under ett antal terminer och ackumuleras till "sabbaticals" för forskning under något längre tid. Under en treårsperiod har institutionen erhållit forskningspengar för diakoniforskning.

Antalet registrerade var för 1997–98 38 studenter, för 1998–99 70 studenter och för 2000–01 97 studenter. Bland de registrerade år 2000 var 75 procent av studenterna kvinnor. För dem som

antas till 10-poängskurserna krävs relevanta delar av baskursen i teologi på 40 poäng. Detta kan studenterna också ha inhämtat vid andra teologiska utbildningar.

Studenterna har vanligen treårigt gymnasium eller har varit yrkesverksamma mer än fyra år. Utöver allmän behörighet, krävs godkänt betyg i historia och samhällskunskap och religionskunskap. Åldersspridningen bland studenterna är stor. Genomströmningen på utbildningen är relativt hög: Läsåret 1999/2000 tenderade 65–70 procent av de registrerade i baskursen i teologi, medan motsvarande andel på C-kurserna låg på 70–95 procent.

Utbildningens konstruktion innebär att alla kurser går på halvfart och den heltidsstuderande kan välja att läsa två kurser samtidigt. Undervisningsformerna är varierande, men tyngdpunkten ligger på seminarieverksamheten. Examinationsformerna är också mångahanda, från salskrivningar till hemtentamina, examineriska seminarier, PM-skrivande, uppsatser och muntliga grupptentamina.

Genom huvudmannen Stockholms teologiska institut har teologiutbildningen nära kontakter med Svenska kyrkan. Inom institutionen samarbetar teologi- och diakoniutbildningarna intimt med varandra. Ett samarbete sker också med socionomutbildningen vid Institutionen för socialt arbete samt med utbildningen inom Institutionen för omvårdnad. Vad gäller internationellt samarbete har inget systematiskt studerande- och lärarutbyte förekommit. Många av institutionens lärare har emellertid varit gästföreläsare och/eller gästforskare vid utländska universitet.

I självvärderingen framhålls att det lilla formatet på utbildningen gör att verksamheten blir överblickbar och kontakterna mellan olika studentgrupper, lärare och ämnen underlättas. Man medger dock att det lilla formatet kan vara en svaghet, och att lärarkollegiet kan uppfattas som alltför litet. Den höga kompetensen bland lärarna framhålls emellertid som en styrka.

En annan viktig faktor som nämns i självvärderingen är studentgruppens roll i undervisningen. Ytterligare en styrka anses vara institutionens plats i förhållande till utbildningen och forskningen inom olika vårdområden och sociala fält, t. ex. socionom- och sjuksköterskeutbildning. Ekonomin nämns som det största hindret mot att utveckla verksamheten.

Institutionen avser att inom en treårsperiod ansöka om examensrättigheter för teologie kandidatexamen.

Bedömargruppens kommentarer

Ersta Sköndal utgör en liten men mycket levande institution. Det är påfallande hur väl både lärare och studenter trivs i miljön. Det finns en styrka i den lilla skalan i den meningen att varje student är "sedd". Överskådlighet, närhet och snabba beslut är faktorer som uppskattas av flertalet. Studenternas möjlighet att påverka och deras deltagande i utvärderingar av undervisning och kursplaner ger ett gott intryck.

Det finns emellertid också problem som sammanhänger med en liten och intim undervisningsmiljö. Ett sådant är den familjära andan i lärarkåren, vilken kan leda till en okritisk attityd lärarna emellan. Detta kan i sin tur leda till att svagheter och problem inte upptäcks och uppmärksammas. Därför rekommenderas mer organiserade förbindelser med omgivande akademisk miljö för att motverka den intima miljöns avigsidor. Även det internationella inslaget bör öka.

Lärarna har hög kompetens vilket borgar för en god kvalitet i undervisningen. Det är en styrka att så många lärare tjänstgör även vid andra högskolor. Emellertid innebär den lilla fasta staben av lärare kombinerat med de deltidstjänstgörande lärarna också risker för kvaliteten.

Rekryteringsförfarandet – framför allt i form av personliga kontakter – utgör en svaghet. Förfarandet betyder i realiteten att man som lärare inte blir konkurrensprövad i sin tjänst på Ersta/Sköndal. Sättet att knyta lärare till sig förutsätter ofta att läraren har en regional hemvist i stockholmsregionen, där det är möjligt att ”hyra in” lärare från ett flertal andra högskolor. Det finns även brister i forskningsanknytningen.

Bristen på kvinnliga lärare är påtaglig. I studenternas egen utvärdering framträder tydligt att det kvinnliga inslaget i lärarkåren behöver bli större. Av självvärderingen framgår emellertid att man är medveten om problemen men trots detta återstår mycket arbete inom detta område.

Göteborgs universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Lärarexamen Teologie kandidatexamen Licentiatexamen Doktorsexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	5 600 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	1 004
<i>Antal aktiva doktorander 2000/01:</i> (doktorander med aktivitet om minst 10 procent)	10

Bakgrund

Religionsvetenskap har funnits vid Göteborgs universitet sedan 1973 och tillhör den humanistiska fakulteten.

Självvärderingsarbetet har, enligt institutionsledningen, engagerat alla aktiva vid institutionen. Enkäter har genomförts bland lärare och studenter och lärarna har deltagit i flera möten i anslutning till självvärderingsarbetet. Självvärderingen är dock mycket kortfattad och inga resultat av enkätundersökningarna har presenterats. Institutionen avvaktar med att ange vilka utvecklingsinsatser man avser vidta utifrån de resultat man fått fram.

Vid institutionen för religionsvetenskap bedrivs grundutbildning, forskarutbildning och forskning. Grundutbildningen utgör den dominerande delen av institutionens arbete och kurser ges för teologie kandidatexamen inom samtliga fem ämnen: bibelvetenskap med gamla och nya testamentets exegetik, kristendomens historia, religionsbeteendevetenskap, religionshistoria med religionsfenomenologi samt tros- och livsåskådningsvetenskap.

Institutionen ser religionsvetenskap som ett sammanhållet ämne med ett antal delämnen. Lärarkollegiet har en stor bredd. Den sammanhållna utbildningen i den för alla studerandekategorier gemensamma AB-kursen om 40 poäng, motiveras av en pedagogisk ambition att ge alla som skall arbeta med religion samma grundutbildning. Institutionsledningen betonar grund- och forskarutbildning som samverkande progression. Ambitionen är att tidigt under AB-kursen möta ämnets teoretiska förutsättningar, metoder och arbetsätt. Sedan förfinas metoderna och ämnesinriktningen specialiseras ju högre studenterna kommer i sin utbildning. Studenterna efterlyser i grundutbildningen fler och mer påtagliga kontakter med olika religioner och samfund.

Vid institutionen arbetar tio lärare. Av dessa är fyra professorer, fyra är lektorer (varav tre docenter) och två är adjunkter. Ytterligare en universitetslektor/professor skall rekryteras. En kvinnlig lärare finns vid institutionen. 30 procent av professorstjänsterna är vikta för forskning.

Studenterna på grundutbildningen uppskattar att doktorander undervisar på grundutbildningen. Det ger studenterna inblick i vad doktoranderna forskar i.

Av de studenter som läser grundkursen utgör cirka en tredjedel prästkandidater, en tredjedel lärarkandidater och en tredjedel "övriga" som läser religionsvetenskap som fristående kurs. Även om institutionen har en medveten pedagogisk ambition med samläsningen förefaller de olika studerandekategorierna ge uttryck åt att utbildningen därigenom inte i alla avseenden är optimal. I första hand är det de studenter som inte skall bli präster som menar att kristendom och bibelvetenskap proportionellt får för stor plats i grundutbildningen.

Institutionen har tagit klar ställning för kvinnliga teologer och präster. Institutionen har därför med hänsyn till den för kvinnliga präster speciella situationen i Göteborgs stift kommit att fungera som ett andningshål för många av de kvinnliga teologerna. Studenterna efterlyser emellertid ett tydligare genusperspektiv och att minoritetsgruppers roll i religioner synliggörs tydligare i undervisningen.

Utöver universitetets jämställdhetsplan finns för närvarande ingen plan för att öka jämställdheten vid institutionen. Det är få eller inga kvinnliga sökande till lärartjänster som utlyses vid institutionen. Även till forskarutbildningen är det nästan enbart manliga sökande.

Lärarkollegiet har sedvanliga kollegiala nationella och internationella kontakter med i första hand universiteten i Bergen, Lund, Stockholm, Uppsala och Århus.

Studenterna anser att den utbildning som ges är akademisk, allsidig och kritisk. Institutionen är lokaliserad till en egen byggnad inom humanistiska fakultetens campusområde och lärarna är lätta att få kontakt med. Studenterna upplever att lärarna och administrativ personal är kunniga och hjälpsamma men önskar mer organiserad handledning på C- och D-nivå.

Vid institutionen finns en ämnesgrupp där varje delkurs representeras av en student. Ämnesgruppens uppgift är att påverka, förändra och förbättra undervisningen. Ämnesgruppen är också representerad i institutionsstyrelsen. Studenter från ämnet religionshistoria förefaller för närvarande vara de mest aktiva vid institutionen. Detta kan ha en förklaring i att lärarstudenterna och prästkandidaterna har sina studentaktiviteter på annat håll.

Kursutvärderingar genomförs i slutet av varje kurs. Ämnesgruppen följer upp de kursutvärderingar som görs. Studenterna anser att uppföljningen av kursutvärderingarna har vissa brister. Studenterna uppfattar lärarna som lyhörda för studenternas kritik och att de möjliggör ändringar under kursernas gång.

Forskarutbildning bedrivs i forskarutbildningsämnet religionsvetenskap med gemensam studieplan för samtliga forskarstuderande. Licentiatuppsats respektive doktorsavhandling inriktas mot något av delområdena eller kombinationer av dessa. Religionshistoria är det delområde som för närvarande dominerar.

Vid institutionen finns sex doktorander anställda med finansiering från fakulteten, en av dessa är kvinna. Dessutom har 4-5 doktorander egen finansiering. Institutionen hoppas få ytterligare tre utbildningsbidrag från fakulteten hösten 2001. Doktoranderna har individuella studieplaner som revideras varje år.

I forskarutbildningen ges vissa gemensamma metodkurser. Doktoranderna ventilerar sina avhandlingar med övriga doktorander inom sitt delområde vid seminarier som de själva tar initiativ och bjuder in till. Det är främst religionshistorikerna som ordnar seminarier. Doktoranderna tycker att dessa seminarier ger mycket och är till god hjälp.

Doktoranderna har kontakt med handledarna cirka en gång per månad. Kontakterna tas i regel på initiativ av doktoranderna. Doktoranderna har rätt till 80 timmar handledartid per år.

Handledningen är, enligt doktoranderna, av varierande kvalitet och ibland finns inte den kompetens hos handledaren som det valda avhandlingsämnet skulle kräva. Doktoranderna tycker att handledartid borde vara bättre organiserad och eventuellt schemalagd.

Doktoranderna saknar uppmuntran att skaffa sig ett nätverk av kontakter i Sverige och andra länder. De flesta externa kontakterna, såväl nationella som internationella, tas på doktorandernas egna initiativ. Deltagande i externa seminarier är inte regelbundet förekommande för doktoranderna.

Doktoranderna delar rum med varandra men har egen arbetsplats med egen dator. Även doktorander utan anställning har tillgång till ett rum med datorer.

Bedömarens kommentarer

Institutionens alltför summariska självvärdering har väsentligen försvärat en bedömning av verksamheten. Institutionen borde tydligare ha redovisat och analyserat resultaten av de genomförda enkäterna under självvärderingsprocessen. Den kortfattade självvärderingen riskerar uppfattas som tecken på dolda brister. Det redovisade materialet och platsbesöket vittnar emellertid om att studenterna anser att den utbildning som ges vid institutionen är akademisk, allsidig och kritisk. Kompetensen i lärarkollegiet är god och institutionen ger möjlighet till fortbildning och forskning. Många goda exempel på enskilda lärarinsatser finns. De lokalmässiga sammanhållningen är positiv och studenterna kan lätt ta kontakt med sina lärare.

Institutionen betonar att religionsvetenskap är ett ämne med flera discipliner. Kollegiet borde dock utveckla och tydliggöra sin förståelse av och sina ambitioner med det sammanhållna ämnet religionsvetenskap. För närvarande saknas en artikulerad vision av hur utvecklingen av utbildningen vid institutionen skall se ut. Även den fruktbara uppfattningen att grundutbildningen och forskarutbildningen skall formas som en sammanhållen enhet med olika deldiscipliner är något som institutionen borde utveckla och göra synligare.

Forskarutbildningen tycks bli lidande av att en samsyn på ämnet saknas vid institutionen. Institutionen borde ge forskarutbildningen en fastare struktur. Doktorander åläggs ett stort eget ansvar för sin utbildning. Trots många kvalificerade lärare och handledare riskerar doktoranderna att få uppfattningen att deras avhandlingsarbete inte tas på allvar. Såväl de lokaler som den IT-utrustning som doktoranderna disponerar förefaller ändamålsenliga och goda.

Det råder en otillfredsställande könsfördelning i lärarkollegiet på institutionen. Det finns endast en kvinnlig lärare. Institutionen måste mer aktivt bearbeta genus- och jämställdhetsfrågor och systematiskt påverka snedfördelningen i lärarkollegiet.

Religionshistoria tycks vara den disciplin som dominerar vid institutionen. Trots att programutbildningen utgör den största delen av uppdraget förefaller den oväntat osynligt. Religionshistoria är också i forskarutbildningen det delområde som dominerar. Institutionen förefaller trots stor kompetens vad avser de olika disciplinerna i grundutbildningen i relativt liten utsträckning utnyttja detta för att skapa en samlande religionsvetenskaplig utbildnings- och forskarmiljö. Institutionen bör överväga om man skall satsa på samtliga forskarämnen eller om man skall samordna och starkare utveckla det gemensamma ämnet religionsvetenskap i samarbete med andra nationella och internationella universitet/högskolor.

Högskolan Dalarna

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Lärarexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	1 955 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	261

Bakgrund

Vid Högskolan Dalarna kan religionsvetenskap läsas inom en rad olika program och som fristående kurser. Kurser erbjuds från A- till D-nivå. De program som har störst betydelse för religionsämnet är lärarprogrammen (75 procent av studenterna). Det dominerande religionsvetenskapliga ämnet är religionshistoria, och från B-nivå uppåt har enbart givits kurser i religionshistoria. Fr.o.m. våren -01 ges kurser på B- till D-nivån även i etik. Religionsämnet strävar inte efter att greppa hela det religionsvetenskapliga fältet, utan istället försöker man profilera undervisningen på högre nivåer. Under 2001 beviljades rätt att utfärda magisterexamen i religionsvetenskap.

Totalt arbetar 14 lärare inom ämnet religionsvetenskap vid Högskolan Dalarna. Nästan alla har emellertid delar av sin tjänst förlagd till andra ämnen eller utför administrativa eller andra uppdrag i tjänsten. Räknar man istället hela tjänster för undervisning eller forskning i religionsvetenskap blir siffran sex tjänster. Fem av lärarna är disputerade, en har mindre än ett år kvar på sin forskarutbildning och tre befinner sig på tidigare stadier i forskarutbildningen.

Minst fem procent av tjänstetiden skall lärarna använda till forskning och kompetensutveckling. Inom religionsämnet har flera lärare använt möjligheten till kompetensutveckling för att komplettera sin grundutbildning. Vad gäller forskning inom tjänsten har flera av lärarna i religionsvetenskap erhållit stöd (25–50 procent av tjänst) för att genomgå forskarutbildning. Möjligheten finns även för disputerade lärare att efter ansökan få tillfälle till forskning i tjänsten (i normalfallet 25 procent).

Religionsvetenskapen vid Högskolan Dalarna rekryterar studenter från hela Sverige. Under de senaste fyra åren har antalet studenter registrerade på A-kurser legat kring 165-185 per läsår, varav flertalet följer något av lärarprogrammen. Eftersom programstudenterna har stor möjlighet att själva utforma sin utbildning, varierar studenternas förkunskaper stort när de börjar läsa religionsvetenskap. Detta leder till heterogena undervisningsgrupper, samt att stora krav ställs på lärarnas flexibilitet.

Studenternas möjlighet att påverka genom formella organ som nämnder och styrelse, är enligt självvärderingen inte tillräcklig. Därför har man försökt skapa andra fora för påverkan (som t.ex. kurslaget), som ger studenterna större reell möjlighet att påverka kursernas och utbildningens innehåll.

På grund av heterogeniteten i förkunskaper och inriktning bland studenterna varierar undervisningsformerna. Stor vikt läggs vid de studerandes egen skriftliga produktion. Olika

medel används för att stimulera studenterna till aktiv medverkan i undervisningen: små seminariegrupper, skriftliga förberedelser inför seminarier m.m. Salstentor kompletteras ofta med andra examinationsformer, t.ex. tentamina där de studerande själva får formulera problemen som skall lösas eller olika former av "problembaserat lärande". På D-nivå anlitas normalt externa examinatorer till uppsatserna. I en typisk A-kurs förekommer 8 till 9 timmars lärarledd undervisning, medan andelen sjunker på högre nivåer. Både studenter och lärare upplever det som en stor brist att inte mer lärarledd undervisning kan ges från B-nivå och uppåt.

Under de senaste två åren har genomströmningen för religionsämnet sjunkit. På A- och B-nivå ligger genomströmningen på 85–90 procent, medan andelen på C- och D-kurserna är betydligt lägre (23–37 procent). Två skäl till den låga genomströmningen på C- och D-kurser nämns i självvärderingen: för det första lämnar många lärarstudenter utbildningen innan de tagit ut examen, framför allt på grund av den stora lärarbristen; för det andra kombinerar ofta studenterna C- och D-kurser i religionsämnet med andra kurser och skjuter därför medvetet upp uppsatsskrivandet i religion.

Samverkan förekommer med Religionshistoriska institutionen vid Stockholms universitet och med Teologiska institutionen vid Uppsala universitet. Olika typer av samarbetsprojekt – lärar- och studentutbyte, gemensamma kurser m.m. – med utländska universitet planeras, bl.a. med universitet i Skottland och Sydafrika.

I självvärderingen konstateras att lärarlaget har hög vetenskaplig och pedagogisk kompetens och är väl sammansatt. Den nära kopplingen till lärarutbildningen gör att studentunderlaget är gott, vilket borgar för att kurser kan ges på högre nivåer. Det stora problemet är den låga genomströmningen på C- och D-nivå. Institutionen har därför tillsatt en utredning som skall undersöka orsakerna till problemen. Ett annat framtida hinder för religionsämnets utveckling uppges vara den nya lärarutbildningens struktur, vilken kan komma att innebära färre studenter på C- och D-nivå.

Bedömargruppens kommentarer

Självvärderingen är gjord med en öppen redovisning av såväl starka som svaga sidor i verksamheten. Till de starka sidorna kan noteras lärarkollegiets vetenskapliga kompetens. Det finns såväl en forskningsmedvetenhet som möjlighet att forska.

Storleken på verksamheten skapar en god kontakt mellan lärare och studenter, och därmed en kreativ utbildningsmiljö. Den multikulturella aspekten har väl uppmärksammats i undervisningen. Kursmomentet om kristendom är emellertid alltför svagt utvecklad. Detta måste uppmärksammas för att det skall bli möjligt att behandla kulturella närfenomen.

Kopplingen till lärarutbildningen ger ett gott studentunderlag för A- och B-nivån. Till de problem som kan noteras hör den svaga genomströmningen på C- och D-nivån. Noteras kan även den bristande kompetensen inom vissa centrala teologiska områden.

Religionsvetenskap som ämne har en tydlig position inom högskolan. Detta visar sig bland annat i ambitionerna att utveckla det humanistisk-samhällsvetenskapliga området "på en hög akademisk nivå".

Avslutningsvis kan konstateras att könsfördelningen bland lärarna är tillfredsställande jämn, och att jämställdhetsfrågor finns representerade i utbildningen.

Högskolan i Gävle

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Lärarexamen	
<i>Grundutbildningsanslaget för institutionen år 2000:</i>		18 300 000
<i>därav beräknas cirka 10 procent gå till religionsvetenskap:</i>		1 829 952
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>		332

Bakgrund

Ämnesområdet religionsvetenskap har i Gävle en nära anknytning till lärarutbildningen. Organisatoriskt tillhör ämnesgruppen institutionen för humaniora och samhällsvetenskap. Utbildningen sker dels inom ramen för ett relativt nyinrättat program "Människa-Natur-Religion", dels genom ett utbud av fristående kurser. Ämnet religionsvetenskap erbjuds upp till D-nivå, och de 13 fristående kurserna täcker in ett brett fält av ämnesinriktningar, från kurser i islam och judisk tro, religionsantropologi, miljöetik m.m. till kurser i jungiansk psykologi upp till B-nivå. Kurserna i religionsvetenskap på C- och D-nivå läses vanligen för att förstärka en lärarkompetens. D-kursen leder inte automatiskt till forskarutbildning, men vissa delar av denna kan räknas som förberedande studier för forskarutbildning.

I självvärderingen konstateras att lärarresurserna f.n. är otillräckliga: tre fast anställda lärare (adjunkter) och dessutom två vikarierande lektorer. Utöver detta finns ett antal timanställda lärare med varierande kvalifikationsgrad samt ett nätverk av "experter" som medverkar i kurserna. Under våren 2002 kommer två nya lektorstjänster att tillsättas. Lektorerna har bedrivit och bedriver egna forskningsprojekt, men ambitionen är att utöka lärarnas forskningsengagemang: "Forskningen är undervisningens motor", som det heter i självvärderingen. I det externa nätverket av lärare som deltar i undervisningen ingår emellertid många forskare och undervisningen uppges vara "forskningsanknuten".

Vad gäller rekrytering och antagning av studenter, konstateras i självvärderingen att kurserna är efterfrågade. Antalet nybörjare i ämnet har under senare år legat runt 300, varav kvinnoandelen varit mellan 70 och 80 procent. De fristående kurserna läses i första hand av de som redan har en yrkesutbildning; studenterna har mycket varierande ålder och bakgrund. Genomströmningen har under de senaste åren legat på drygt 70 procent på A- och B-nivån, medan C- och D-nivån redovisat en genomströmning på 62–66 procent.

Studenterna rekryteras huvudsakligen från lärarutbildningarna. Företrädare för religionsvetenskapen informerar om kurserna vid den årliga presentationen av högskolan till gymnasieelever, med hänvisning till hemsida m.m. Dessutom besöker man företag och myndigheter och medverkar i olika sammanhang som föreläsare och utbildare. De formella och informella nätverk som håller på att byggas upp uppges också vara viktiga rekryteringsbaser.

Nästan alla kurser inom religionsvetenskapen ges i IT-baserad distansform. Genom lokala studiecentra runt om i landet är det möjligt att ta del av kurserna i hela landet: för närvarande finns studenter från ett 15-tal orter registrerade på kurserna. Målsättningen är också att utveckla

IT-baserade distanskurser tillsammans med andra högskolor och universitet, t.ex. Stockholms universitet och Uppsala universitet. Dessutom har man sökt utveckla former för internationella "distansstudier", för närvarande i en kurs med halva studentgruppen i Gävle och andra hälften i Madrid. Inriktningen på IT-baserade studier har inneburit att institutionen utvecklat något man kallar en "multidimensionell kommunikationsstrategi". Det innebär att kommunikationen med studenterna skall kunna ske med så många olika sätt som möjligt. Kurserna skall samtidigt erbjudas som traditionella kurser, som webbaserade kurser och som videokonferensbaserade kurser.

Den pedagogiska inriktningen har också anknytning till IT-mediet. Sålunda är målsättningen att alla större examinationsuppgifter – inklusive uppsatser – skall läggas ut på hemsidorna. Tentamina och examination utgörs ofta av hemuppgifter och kan redovisas på mångahanda sätt, t.ex. i grupparbete genom okonventionella "konstruktivistiska" utställningar av olika slag, med text, bild, musik, modeller etc. Den processinriktade och konstruktivistiska kunskapsinhämtningen förutsätter emellertid till stor del att studenterna är fysiskt närvarande. Därigenom kontrasterar denna pedagogiska form mot studiemodellen med distansundervisning, åtminstone i de fall studenterna inte har tillgång till en lokal studentgrupp på orten.

Distansundervisningens generella problem kommer också fram i studenternas kursutvärderingar. Genom att kontakterna i distanskurser inte sker direkt mellan lärare och studenter, upplever många studenter att man inte får en acceptabel personlig handledning. Institutionen uppger att detta är ett problem som man tänker arbeta med i framtiden, att försöka finna former för delaktighet för studenter som tvingas vara ensamma på studiecentra. Trots allt upplever många distansstuderande undervisningen som positiv, och uppger att om inte denna studieform funnits skulle man inte kunnat genomföra studierna.

Den kulturöverskridande dimensionen i ämnet religionsvetenskap avspeglas i såväl studieformer som i internationella kontakter. Målsättningen är att kurser skall bedrivas över nationsgränserna och att kontakter – både IT-baserade och fysiska – skall tas med studenter och lärare i andra länder och kulturer. I detta sammanhang har projektet "Internationell och mångkulturell distansutbildning" utvecklats, och syftet är att erfarenheter från detta skall erbjudas företag, skolor och organisationer som har ett internationellt samarbete. Tillfälliga lärarinsatser från det globala nätverket av medarbetare är också ett led i de internationella föresatserna.

I uppföljningsundersökningar av tidigare studenter har man konstaterat att flertalet tidigare studenter vid religionsvetenskapen hade anknytning till läraryrket. Ett fåtal hade fortsatt med teologiska studier vid Uppsala universitet. I självvärderingen frågar sig institutionen om inte detta är ett tecken på att rekryteringsbasen är alltför smal. Studenter från ämnesgruppen religionsvetenskap behöver inte enbart inrikta sig mot lärarutbildning eller teologi. Genom att undervisningen inriktas på frågor om etik, människosyn och kulturmönster, borde det finnas en bred efterfrågan av denna kompetens inom olika delar av samhällslivet och inom olika yrkesområden: pedagoger, kulturarbetare, vårdpersonal, administrativa yrken m.m. En av de fast anställda lärarna i religionsvetenskap har också en bakgrund från vårdinstitutionen vid Högskolan i Gävle och har mångårig erfarenhet av att arbeta med kulturmöten, konst, vårdfrågor, medicinsk etik m.m.

I självvärderingen uppger institutionen att de svaga sidor som är förknippade med distansundervisningen – alienation, bristande handledning m.m. – bör utredas och åtgärdas. Ämnet religionsvetenskap bör också bli bättre på att formulera vilken typ av kompetens studenterna får i undervisningen, och därigenom var de kan komma att behövas i samhällslivet. Det handlar om att tydliggöra målsättningar och förbättra information. Det handlar också om att fortsätta arbetet med att skapa nätverk, inte minst bland potentiella "avnämare" i samhället.

Institutionen uppger också att målsättningen är att alla lärare skall vara forskarutbildade med minst licentiatexamen, att forskningsprofilen inom ämnesgruppen skall vara klart formulerad samt att religionsvetenskapen skall få magisterutbildning vid Högskolan i Gävle, i samverkan med nationella och internationella högskolor och universitet.

Bedömagruppens kommentarer

Den religionsvetenskapliga utbildningen i Gävle har en nära anknytning till lärarutbildningen och fungerar väl. Lärarutbildningen har format ämnet och gett det dess profil. Baksidan av denna medalj är dock att ämnet inte fått utvecklas på disciplinära grunder och att de traditionella teologiska ämnena har fått stå tillbaka för de mer religionsvetenskapliga.

Det finns en bra balans mellan lärarnas utbildning och specialområden och därtill en väl förankrad teoretisk bakgrund. Den intima miljön tycks inte förhindra en levande reflektion i ämnet. Dock kan en manlig numerär dominans bland lärarna konstateras.

Ett markant inslag i undervisningsverksamheten är användandet av modern informationsteknologi. En stor del av kurserna ges i IT-baserad distansform. Även en intressant koppling mellan internationalisering och IT kan konstateras. Den IT-baserade distansutbildningen har dock den negativa effekten att studenterna kan känna sig isolerade och ibland sakna mötet med andra studenter. Institutionen är emellertid medveten om detta problem. En positiv effekt är, å andra sidan, att den IT-baserade distansutbildningen påverkar utvecklingen av nya examinationsformer.

Högskolan i Jönköping

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Lärarexamen	
<i>Tilldelade resurser för sektionen samhällsvetenskap år 2000:</i>		3 695 000
<i>därav beräknad andel till religionsvetenskap:</i>		1 075 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>		32

Bakgrund

Högskolan i Jönköping är en stiftelse, uppdelad i tre bolag (högskolor). Ämnet religionsvetenskap tillhör sektionen för samhällsvetenskap vid Högskolan för lärande och kommunikation (HLK). Kurserna i religionsvetenskap ges dels inom lärarutbildningen, dels som fristående kurser. Ämnet religionsvetenskap erbjuds upp till B-nivå, och dessutom finns fristående kurser (10 poängs C-kurser) i religionshistoria och religionsdidaktik. Därutöver har det religionsvetenskapliga ämnet varit representerat i en rad olika kurser inom lärarutbildning och uppdragsutbildningar.

Lärarkåren består av en fastanställd universitetslektor, en timlärartjänst i religionsvetenskap-etik (doktor), en timlärartjänst i religionsvetenskap-bibelvetenskap (licentiat) och fyra universitetsadjunkter arbetande som timlärare (FK, FM). Ingen tjänstensättning för forskning förekommer; detta kan endast ske i samband med extern finansiering.

Statistiska uppgifter om antagning och genomströmning av studenter kan ej särskiljas för ämnet, eftersom uppgifterna redovisas sammantagna för hela sektionen för samhällsvetenskap.

Studenterna rekryteras i första hand från lärarutbildningen. Examinationen på A-kursen är framför allt salstentamina, medan hemtentamina dominerar på B-kursen. Undervisningen sker i form av traditionella föreläsningar, seminarier, grupparbeten och individuella uppgifter. I självvärderingen betonas studenternas eget ansvar: "Lärandet åvilar i stor utsträckning eleverna själva ..."

Ett samarbete har under två år bedrivits med Linköpings universitet när det gäller lärarbemanning. Dessutom har ett samarbetsavtal med Korteboskolan varit i kraft i två år, innebärande att religionsvetenskapen vid HLK svarar för de akademiska kurser som ges vid Korteboskolan. Ytterligare ett samarbete om kurser är under uppbyggnad med Svenska kyrkan, Växjö stift. Därutöver bedrivs ett internationellt samarbete i form av utbyte av lärare och studenter inom lärarutbildningar i Ryssland och Kaukasus-regionen. Ett samarbete med ett universitet i Malawi planeras.

I självvärderingen framhålls att ämnet religionsvetenskap vid HLK kan komma att få ett större utrymme än tidigare och spela en roll i den nya gymnasielärostruktur som planeras. Detta kan betyda fler kurser och en större fast lärarstab.

Bedömargruppens kommentarer

Det samlade intrycket av undervisningsverksamheten i religionsvetenskap i Jönköping är att den är högskolemässigt svag och har en alltför liten kritisk massa. Ledningen bör klargöra religionsvetenskapens ställning inom högskolan, utöver dess roll i lärarutbildningen.

Det är svårt att få någon samlad bild av institutionsledningens mål och ambition med ämnet religionsvetenskap. Detta förhållande präglar också självvärderingen, som med sin knapphet inte ger någon större information. Genomgående gäller att högskolan inte tillräckligt tydligt har preciserat och utvecklat religionsvetenskap som ämne. Det finns dock en medvetenhet hos ledningen om detta bristtillstånd.

Det nationella nätverket är relativt svagt utvecklat, medan det internationella nätverket – paradoxalt nog – förefaller mer ambitiöst. Det är dock oklart hur den internationella samverkan systematiskt utnyttjas i undervisningen avseende lärarutbyte och studentutbyte. Även forskningsanknytningen i ämnet är bristfälligt utvecklad.

Johannelunds teologiska högskola

<i>Relevant examen:</i>	Högskoleexamen – teologisk utbildning
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	1 009 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	127

Bakgrund

Huvudman för Johannelunds teologiska högskola är Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS). Så har det varit alltsedan 1862 då högskolans föregångare, EFS Missionsinstitut, grundades. 1993 gavs Johannelund rätten att utfärda högskoleexamen i teologi om 80 poäng. Idag erbjuder högskolan ett treårigt och ett femårigt utbildningsprogram. Det treåriga programmet leder fram till en högskoleexamen om 80 poäng samt ytterligare 40 högskolepoäng där de studerande kan välja antingen pastoral eller pedagogisk inriktning. Högskolan har ett samarbete med teologiska institutionen vid Uppsala universitet, vilket innebär att studenterna också läser kurser vid Uppsala universitet. Den femåriga utbildningen leder till en teologie kandidatexamen om 140 poäng utfärdad av Uppsala universitet. De tre första terminerna är gemensamma för de tre- och femåriga programmen. De flesta kurser kan också läsas fristående.

Utbildningen vid Johannelund är indelad i sex ämnesområden: exegetisk teologi, systematisk teologi, kyrka, samhälle, mission, pastoralteologi, praktisk teologi och religionspedagogik. I den högskoleexamen som Johannelund erbjuder ingår normalt dessa sex ämnesområden tillsammans med den A-kurs i religionsvetenskap som ges vid Uppsala universitet. Studenterna har möjlighet att variera kursinnehållet i sin högskoleexamen. Kravet är dock att 20 poäng religionsvetenskap skall ingå och att kurser från minst fem av de sex ämnesområdena finns med samt att en uppsats om minst fem poäng skall skrivas.

Lärarkollegiet består av tio lärare med minst 50 procent tjänstgöring. Av dessa har fem doktorerat, en har utländsk masterexamen, två har kandidatexamen, en har en fyraårig teologisk utbildning motsvarande Mdiv-examen och en är röst- och talpedagog. Större delen av undervisningen utförs av de fast anställda lärarna och en mindre del av timplärare. I kollegiet finns två kvinnor. Den 1 december 2001 tillsattes ytterligare en disputerad lärare. Vid nyanställning skall akademisk meritering vara den främsta grunden för valet av sökande men stor hänsyn tas också till personlig lämplighet enligt avtalet med staten.

Lektorer har 20 procent av sin tjänst avsatt för forskning och fördjupning. Adjunkter har antingen 10 procent nedsättning av tjänsten för kompetensutveckling eller möjlighet att ta ut en sabbatstermin vart sjätte år.

Johannelund strävar inte mot att tona ner sin evangeliskt lutherska tradition, men ledningen menar att man alltid strävar efter att presentera många olika synsätt i undervisningen och framhåller vikten av att tydligt tala om vad de olika synsätten utgår ifrån.

Lärarna respekterar att studenterna har olika bakgrund och åsikter och skapar medvetet diskussioner utifrån dessa. Även lärarnas ståndpunkter och trosuppfattningar tydliggörs. Högskolan betonar att de föreläsningar man ger snarast har karaktären av "dialogiska lektioner". Högskolan har även ett inarbetat mentorssystem som skall öka möjligheterna för studenterna att reflektera över sin tro och sig själva samt att bli medvetna om vad de gör och varför.

De olika samtalsövningarna bidrar, enligt lärarna, till att studenterna integrerar skilda teologiska ämnesområden inklusive de mer religionsbeteendevetenskapliga.

Enligt studenterna tvingar den tydlighet som Johannelund står för fram en reflektion över trosfrågor. Reflektionen ses som nödvändig då många av dem skall bli präster. Studenterna anser vidare att Johannelund i vissa avseenden präglas av en folkhögskolekänsla samt att lärosätet är, och känns, som ett litet prästseminarium. Så länge enskilda individer inte känner sig utanför ses detta inte som negativt eller problematiskt.

Johannelund har ett utbyggt system av externa kontakter med eventuella framtida arbetsgivare. När det gäller kontakter för framtida tjänst sköts dessa helt av studenterna i samarbete med kyrkor och samfund. Högskolan har också många internationella kontakter. Många av dessa knöts då Johannelund fortfarande var ett missionsinstitut. De internationella inslagen märks bland annat genom att gästföreläsare bjuds in från andra länder samt genom att viss kursverksamhet är utlandsbaserad.

Lärosätet rekryterar sina studenter från hela landet. De flesta är unga och bakgrunden är skiftande. En majoritet av studenterna har inte varit medlemmar i någon av EFS:s föreningar men många har gått bibelskola eller Svenska kyrkans grundkurs. Ungefär 10 procent av högskolans studenter är dyslektiker. Dessa får särskilt stöd i sina studier till exempel i samband med skrivbaserade inlämningsuppgifter och examinerande uppsatser.

Antalet nyantagna studenter mellan åren 1996 och 2000 har varit mellan 9 och 16 på det treåriga programmet och mellan 16 och 19 på det femåriga programmet. Antalet sökande till båda programmen har under senare år varit fler än antalet platser.

Under perioden 1992–2001 antogs totalt 284 studenter till högskolans programutbildningar. 71 av dessa (25 procent) har avbrutit sina studier. Vid högskolan har studieavbrotten kartlagts och de främsta anledningarna till att studenter avbryter sin utbildning är att de inte längre vill bli präster (27 procent) och personliga kriser (19 procent). Andra orsaker är att de inleder studier med annan inriktning (15 procent), sjukdom (14 procent) eller att de fått avslag från sitt stift att bli präster i Svenska kyrkan (13 procent).

Studenternas påverkansmöjligheter kanaliseras främst via studentkåren som är representerad i högskolans ledning. Kåren kallas till kollegier när ärenden som rör studieplaner, kurser, utvärdering m.m. behandlas. Studenterna har också möjlighet att påverka sin utbildning genom de återkommande kursutvärderingarna.

En majoritet av studenterna har för avsikt att bli präster eller pastorer. Några planerar att bli lärare företrädevis vid folkhögskola. Av de 43 studenter som under de senaste fem åren fullföljt det treåriga programmet ägnar sig 29 åt pastorala yrken, 8 har läst vidare (till bl.a. lärare) och 6 har valt andra yrken. Johannelunds studenter har ibland svårt att tillgodoräkna sig poäng från sina studier från lärosätet när de skall fortsätta läsa vid andra institutioner.

Johannelund har vissa ekonomiska problem. De statliga bidragen utgör bara en mindre del av intäkterna. Ledningen konstaterar att högskolan idag "producerar" betydligt fler högskolepoäng än vad det utgår bidrag till.

Bedömarens kommentarer

Johannelunds teologiska högskola utgör en liten miljö och har därmed goda möjligheter att ge studenterna individuellt stöd och en trygg inramning av studietiden.

Högskolans egen självförståelse sammanfattas i tre kännetecken: tydligheten i lärosätets förståelse av sin evangeliskt lutherska grundsyn, betoningen på individens reflektion över trosfrågor samt att teori varvas med praktik. Inom ramen för den befintliga "lilla" högskolemiljön riskerar emellertid dessa tre faktorer bli en grund för alltför homogena uppfattningar i trosfrågor. Utbildningen vid högskolan syftar till att formatera studenterna enligt en pastoral ambition mer än att ge dem en akademisk utbildning som utvecklar deras självständigt kritiska förhållningssätt inom det område som utbildningen avser.

En högskola som påtar sig uppgiften att befämja den enskilde studentens konfessionella skolning påtar sig ett stort ansvar. Självvärderingen påpekar att Johannelunds teologiska högskola i vissa avseenden uppfattar kravet på högskolemässighet som ett hinder att utveckla sin egen profil. Om ledning och lärare fortsättningsvis accepterar att studenter ges uppfattningen om en motsättning mellan högskolemässig akademisk teologi och Johannelunds pastorala och konfessionella formatering av studenterna bör ledningen överväga om lärosätet skall fortsätta att vara en högskola. Det är angeläget att lärosätet bearbetar denna konflikt och tydliggör sin roll i relation till högskolesystemets kvalitetskrav. I detta ligger bland annat ett krav på högre vetenskaplig kompetens, mångfald och pluralitet i lärarkollegiet och i studentgruppen. Det är också viktigt att högskolan fortsätter att sträva efter att minska den manliga dominansen inom både lärar- och studentgrupper.

Att en så stor andel som 25 procent av studenterna avbryter sina studier vid Johannelund är uttryck för ett allvarligt problem. Det krävs ett fortsatt och fördjupat utredningsarbete av vad studieavbrotten beror på.

Att kurser vid olika lärosäten är olika och att ekvivalering därmed försvaras är ett nationellt och generellt förekommande problem idag. Men för kurser vid Johannelunds teologiska högskola förefaller problemen med tillgodoräkning vid andra lärosäten också vara motiverade av olika bedömning av kursernas högskolemässighet. Ledningen bör därför genomföra systematiska uppföljningar av orsakerna till dessa problem.

Ämnet har i hög grad samverkat med andra ämnen framför allt inom lärarutbildningen. Ett samarbete har också sedan 1986 skett med ett universitet i Indien. Detta har bl.a. givit möjligheter för studenter på C- och D-nivå i religionshistoria att tillbringa tid i Indien för fältforskning. Därutöver har de forskande lärarna ett stort antal internationella forskarkontakter.

Forskarutbildning ges i ett sammanhållande ämne Religionsvetenskap, och på grund av lärarlagets kompetens rekommenderas endera av inriktningarna kristendomsforskning eller religionsdidaktik. Inriktningen på den av Vetenskapsrådet finansierade forskartjänsten och doktorandtjänsten har gjort att samarbetet med genusvetenskap etablerats som en aspekt inom kristendomsforskningen. För närvarande finns fem doktorander antagna i ämnet, och därutöver ett antal med grund- eller licentiatexamen från annat lärosäte och som aktivt deltar i forskarutbildningen.

Forskarutbildningen vid Karlstads universitet organiseras i två forskarskolor. Religionsvetenskap tillhör Humaniora/samhällsvetenskap. Utöver avhandlingsarbetet fordras för doktorsexamen kurser omfattande 50 poäng och för licentiatexamen 30 poäng.

Institutionen vill uppmuntra den enskilde doktoranden att själv föreslår avhandlingsämne. Denna frihet begränsas emellertid av universitetets begränsade möjlighet att erbjuda handledning och finansiering. Licentiatexamen sker i mån av tid och möjlighet, men är inte obligatoriskt. Institutionen rekommenderar studenterna att under forskarutbildningstiden samarbeta över ämnesgränser, i arbetsseminarier m.m. Monografiavhandlingar rekommenderas.

Högskoleförordningen strikta krav på finansiering har inneburit att man betonat tiden för avhandlingsarbetet på kursläsandets bekostnad. I självvärderingen framhålls att det finns en spänning mellan en handledningsideologi med stark styrning för att befrämja vetenskaplig skolning och å andra sidan en handledningsideologi som vill stimulera doktorandens eget intresse för att befrämja vetenskaplig kreativitet.

I självvärderingen framhålls att lärarkollegiets höga kompetens och erfarenhet har gjort ämnet efterfrågat. Ett problem som nämns är svårigheterna att få D-studenter att påbörja forskarutbildning samt avsaknaden av post doc-tjänster. Ytterligare ett problem är ett litet kollegium och en lokalmässigt uppsplittrad forskningsgemenskap, vilket riskerar att på sikt upplösa den teoretiska kreativa spänningen mellan de olika forskarna.

Bedömarens kommentarer

Pedagogiskt och vetenskapligt finns en väl genomarbetad syn på ämnet som genomsyrar såväl grund- som forskarutbildning och som ger ämnet en stabil grund. Detta har medfört att man skapat både en bra lärarutbildning och en bra miljö och grund för framtida forskarstudenter. Även internationaliseringen bör berömmas.

Baksidan av detta väl integrerade ämne är att alla inte låter sig integreras i den gemensamma ämnesbilden. Från studenthåll menar man också att målbeskrivningen inte är så tydlig på A-nivå men att den genomsyrar utbildningen högre upp och att den är relevant för den tänkta lärarrollen.

Studentmedverkan är god och utvärderingar sker regelbundet om än inte helt konsekvent. Studenterna känner att de kan vara öppet kritiska. De flesta arbetar hemma då studieplatserna är mycket begränsade men ett nytt bibliotek står snart färdigt och skall då förbättra situationen. Undervisningen på grundnivå – som är mycket inriktad på läraryrket – tycks stimulera till både ett yrkesverksamt liv och nyfikenhet på forskning.

Doktoranderna är mycket nöjda och ger ett intryck av att vara väl omhändertagna. Man upplever att de betraktas som en resurs vid institutionen. Seminariet fungerar bra och är ett naturligt forum för diskussion kring avhandlingsarbetet. Forskarutbildningen har en god placering i den akademiska miljön vid Karlstads universitet – till gagn för både doktoranderna och institutionen.

Linköpings universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Lärarexamen Teologie kandidatexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	2 353 279
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	447

Bakgrund

Institutionen för religionsvetenskap bildades den 1 juli 2000 inom den filosofiska fakulteten och ombildades den 1 januari 2002 till Institutionen för religion och kultur, som också omfattar ämnena filosofi och socialantropologi. Från att ha varit ett ämne (religionskunskap) inom lärarutbildningen bildades Avdelningen för religionsvetenskap inom Samhällsvetenskapliga institutionen vid 1980-talets början. Från 1995 ingick avdelningen i Institutionen för Tema. Genom ett avtal med den Teologiska institutionen i Uppsala kunde studenter fr.o.m. 1990 läsa två år av det religionsvetenskapliga programmet i Linköping, varefter programmet fullföljdes i Uppsala. Ett eget religionsvetenskapligt program i Linköping skapades 1994 med 15 nybörjarplatser per år. På detta program kunde kandidat- och magisterexamen med religionsvetenskap som huvudämne avläggas. I samband med att universitetet också fick examensrätt för teologie kandidatexamen utökades 1998 antalet nybörjarplatser på programmet till 30. Linköpings universitet har också en relativt stor utbildning av lärare i religionskunskap. Ett kursutbud av fristående kurser från A- till D-nivå erbjuds också vid institutionen.

Vid institutionen finns åtta disputerade lärare, fyra inom tros- och livsåskådningsvetenskap och en inom vardera ämnesområdena religionshistoria, historisk teologi, bibelvetenskap med inriktning mot Nya Testamentets exegetik samt en lektor i pedagogiskt arbete med inriktning på religionsvetenskap. Av lärarna är en professor, fyra är docenter och tre lektorer. En kvinnlig lärare finns bland de åtta fast anställda lärarna.

Vid institutionen finns ingen docentkompetent lärare i religionshistoria, varför kurser på D-nivå i religionshistoria inte erbjuds, vilket studenterna saknar. Studenterna menar att institutionen inte heller tydliggör kanaler för samarbete med Lund eller Uppsala i ämnet. Studenterna uttrycker också önskemål om en lärare i religionssociologi. Ledningen påpekar att institutionen saknar tillgång till mer kvalificerad språklig kompetens för ämnet Gamla Testamentets exegetik.

Samtliga tjänster vid institutionen är rena undervisningstjänster och inget utrymme ges för forskning i tjänsten. Enligt institutionsledningen tilldelas ämnet inte medel för lärarnas forskning i tjänsten. Institutionen får endast grundutbildningsanslag från universitetet. Några av institutionens lärare har externa forskningsanslag. Problemet är dock att de lärare som inte har externa anslag har så mycket undervisning att forskningen måste bedrivas på fritiden.

Redan 1997 togs ett initiativ av religionsvetarna vid Linköpings universitet att starta forskarskola. Fakulteten har givit utvecklingsmedel som bl.a. använts till en nationell referensgrupp och till ett "högre seminarium" för lärare och studenter med intresse för högre studier, men ännu har inget beslut fattats kring detta av universitetsledningen. Tanken är att institutionen genom forskarskolan dels skall kunna erbjuda forskarutbildning för studenter som vill gå vidare efter grundutbildningen, dels att det vid Linköpings universitet skall finnas religionsvetenskaplig forskning i samverkan med grundutbildningen.

Vid institutionen hålls den akademiska utbildningen samman så att studenterna från det religionsvetenskapliga programmet, lärarutbildningen och fristående kurser läser tillsammans.

I Linköping tillämpas en pedagogisk modell med portfolioarbete på det religionsvetenskapliga programmet. Studenten skall i sin portfolio samla:

- de arbeten studenten gjort individuellt och i grupp inom kurserna,
- terminsvisa reflektioner över hur studierna förverkligat olika utbildningsmål och hjälpt studenten att precisera och kanske ompröva de egna utbildningsmålen,
- en sammanfattande halvtidsrapport,
- en offentlig redovisning av hela studiegången, som tillsammans med den mest kvalificerade uppsatsen utgör examensarbetet på programmet.

Portfolioarbetet skall löpa som en strimma genom hela utbildningen. Studenterna menar att portfolioarbetets ambition till en början kan uppfattas ganska abstrakt och de har svårt att se dess syfte. Studenternas egna reflektioner är viktiga för att portfolioarbetet skall fungera. Många studenter tycker att det innebär mycket skrivande, men att det är värt allt jobbet. Huvuddelen av studenterna är eniga om att tanken med portfolioarbetet är bra och att det ger dem tillfälle för reflektion över det egna lärandet. En student beskriver det som att det inte bara handlar om att ta sig runt en hinderbana genom att klara tentorna utan studenten måste också reflektera över vad utbildningen ger.

Varje student skall ha en lärare som är s.k. "tutor" på portfolion, vilket innebär att läraren skall lämna synpunkter på studentens redovisningar. Lärarna har ibland varit vilsna i sin roll som "tutors" och studenterna har inte alltid fått det stöd och den återkoppling de har förväntat sig. Även lärarna uttrycker viss osäkerhet inför uppgiften att fungera som "tutors".

Studenten skall planera sin egen utbildning genom att göra en egen utbildningsplan. Av denna skall framgå vilka kurser och vilken inriktning på utbildningen studenten har valt. Studenterna önskar att det fanns fler valmöjligheter genom ett större och bredare utbud av kurser. Studenterna har platsgaranti på alla kurser som ges vid Linköpings universitet, varför många väljer att läsa ämnen som filosofi och statskunskap inom ramen för programmet. Studenterna efterlyser en studievägledare vid institutionen eftersom det är många val som skall göras och det kan vara svårt att veta i vilken ordning kurserna bör läsas.

På C- och D-nivå är inom några ämnesområden ungefär hälften av kurslitteraturen gemensam för alla och den andra hälften anpassas till varje enskild student, utifrån vald inriktning på utbildningen. De egna valen gör att studenterna lär sig att fördjupa sig i olika ämnen och teman på ett tidigt stadium i utbildningen. Studenterna uppfattar att de egna valen och anpassningen till den egna inriktningen väl förbereder dem för att kunna fortsätta på en forskarutbildning. Även lärarna ser ett groende forskarintresse hos flera studenter, som tyvärr inte kan tillfredsställas i Linköping.

Genusperspektivet är inget som studenterna ser som ett återkommande tema i sin utbildning. De menar snarare att genusperspektivet i utbildningen kan undvikas helt om inte studenten själv väljer att fokusera kring det. Lärarna hävdar att genusperspektivet finns i alla kurser. Prefekten har nyligen bitt alla lärare att redovisa hur de belyser genusperspektivet i sina kurser.

Studentföreningen ReLik bildades hösten 1998, främst för att studenterna ansåg sig behöva ett organ där de kunde vara med och påverka kvaliteten på den religionsvetenskapliga utbildningen. Eftersom utbildningen är relativt ny upplever studenterna att de har haft stor möjlighet att vara med och påverka. Studenterna anser att de liksom lärarna vid institutionen har haft en inställning som gjort det möjligt att utveckla ett gott samarbete. Studenterna upplever att lärarna är intresserade av vad de har att säga och att de synpunkter som förs fram uppskattas och värderas av lärarna. I institutionsstyrelsen finns tre studeranderepresentanter. Studenterna anser att de får god insyn i såväl kursutbud som ekonomifrågor.

Vid institutionen har ett nytt utvärderingssystem tagits fram, där ReLik och Institutionen för religionsvetenskap har skrivit ett avtal kring hur utvärderingar av kurser skall gå till. Utvärdering av kurserna skall göras såväl under pågående kurs som vid slutet av kursen. Det nya kursutvärderingssystemet har, enligt studenterna, hittills fungerat ganska dåligt, dels på grund av att studenterna inte engagerar sig, dels på grund av att en del lärare glömmer bort utvärderingarna. En del studenter tycker att portfolioarbetet och kursutvärderingarna är dubbelarbete.

De som verkar vid institutionen har mycket personliga kontakter med kyrkan och skolor, som är värdefulla för såväl präststudenterna som för de lärarstuderande. Något programråd finns dock inte vid institutionen.

Studenterna är missnöjda över att universitetsbiblioteket inte har så mycket litteratur i de religionsvetenskapliga ämnena. Studenterna tvingas fjärrlåna en hel del litteratur eller köpa den själva, särskilt i samband med uppsatsskrivande.

Studenter som läser religionsvetenskap vid Linköpings universitet har möjlighet att studera en period vid ett utländskt universitet. Studenterna har tillträde till ERASMUS-programmet, NordPlus och UUE-programmet (Universitet Utanför Europa, ett specifikt Linköpingsprogram). Studenter har varit i Irland, Malaysia, Malawi och Ungern. Under läsåret 2001/02 kommer två studenter att studera i Australien respektive Nya Zeeland och två i Malawi. Studenterna är informerade och vet att det finns stora möjligheter att resa utomlands och studera.

Utländska studenter som vill studera religionsvetenskap erbjuds att läsa C- och D-kurser med viss undervisning, litteratur och handledning på engelska. Institutionen har också tagit fram några kurser som endast ges på engelska. Att så få studenter kommer till Linköping beror, enligt institutionsledningen, i första hand på det höga kostnadsläget i Sverige och på att kursutbudet på engelska hittills varit begränsat.

Även lärarna har möjlighet till lärarutbyten. Lärare har undervisat/forskat i Malaysia, Malawi, Sydafrika, Irland, Ungern och Storbritannien. Även gästlärare från samma universitet kommer till Linköping för att undervisa/hålla seminarier.

Bedömargruppens kommentarer

Vid religionsvetenskapliga institutionen i Linköping finns en hög problemmedvetenhet, vilket framkommer av såväl självvärderingen som i samtalen vid platsbesöket. Institutionsledningen har höga ambitioner med hur verksamheten skall utvecklas och mycket utvecklingsarbete pågår. Institutionen är förmodligen i behov av viss arbetsro för att få tid att utveckla allt som påbörjats.

Det är viktigt att de nya lärarna vid institutionen liksom studenterna aktivt deltar i detta utvecklingsarbete.

Det är ett allvarligt problem att lärarna inte medges utrymme för forskning i tjänsten. Det tycks inte finnas stöd från universitetsledningen för att ge lärarna denna möjlighet. Forskning behövs för att hålla kvaliteten i grundutbildningen!

Det råder en ojämn fördelning av lärarnas inriktning på de olika disciplinerna inom religionsvetenskapen. Institutionens uppdrag att ge utbildning för teologie kandidatexamen är mycket sårbar i och med att fyra av programmets fem discipliner bara representeras av en lärare. Detta måste institutionsledningen bearbeta långsiktigt och strategiskt.

Den manliga dominansen bland lärarna är för stor och genusfrågor behandlas i för liten utsträckning i utbildningen. Genus- och jämställdhetsfrågor måste institutionen arbeta mer aktivt med och även göra mer synligt i verksamheten.

Portfolioarbetet, som är ett intressant och positivt inslag i undervisningen, behöver finna en för alla tydlig form och det är viktigt att hitta en rimlig nivå på detta arbete. Studentens egen reflektion över och ansvarstagandet för det egna studiet behöver stimuleras och portfolioarbetet är en intressant form för detta. Ansvar för brister i studenternas inhämtade kunskaper kan dock inte läggas på studenterna via portfolioarbetet utan det är fortfarande lärarna som har huvudansvaret för helheten i utbildningen.

Kursutvärderingssystemet behöver utvecklas ytterligare så att både studenter och lärare kan använda det som ett redskap i utvecklingsarbetet.

Institutionen har goda internationella kontakter med väl utvecklade utbytesprogram för både lärare och studenter.

Lunds universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Lärarexamen Teologie kandidatexamen Licentiatexamen Doktorsexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	14 439 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	1 487
<i>Antal aktiva doktorander 2000/01:</i> (doktorander med aktivitet om minst 10 procent)	147

Bakgrund

Den teologiska fakulteten vid Lunds universitet är en av landets två teologiska fakulteter. Det religionsvetenskapliga programmet har som grund en baskurs på 40 poäng i ämnet religionsvetenskap. Därefter följer ämnesstudier där studenterna i realiteten kan välja kurser från fem ämnesområden i 13 forskarutbildningsämnen. Möjligheter finns till individuella inriktningar med fördjupning och specialisering inom olika ämnesområden. Studenter från lärarutbildningen vid Malmö högskola får sin religionsvetenskapliga utbildning vid institutionen.

Tre religionshistoriska ämnen vid den teologiska institutionen har även hemort i den humanistiska fakulteten. Ämnena ges på både grundutbildnings- och på forskarutbildningsnivå. Dessutom erbjuds fristående kurser som inte bygger på förkunskaper i religionsvetenskap. En mängd kurser har utvecklats som vänder sig till andra yrkeskategorier såsom läkare, sjuksköterskor, socionomer, naturvetare m.fl. För att behålla studenterna måste man ha ett stort utbud av kurser, menar företrädare för institutionsledningen. Detta skall ses i ljuset av att institutionen känner av konkurrensen från de många religionsvetenskapliga utbildningarna som växt fram runtom i landet under de senaste tio åren.

Lärarna tycker att det första året på grundutbildningen i religionsvetenskap, dvs. baskursen om 40 poäng, fortfarande fungerar väl och att den ger studenterna en bred grund att gå vidare ifrån. I baskursen finns alla ämnesavdelningarna representerade med disputerade lärare i nästan alla ämnen.

Institutionen har för närvarande en lärarkår bestående av 21 professorer, 1 professor emeritus, 11 universitetslektorer med docentkompetens, 14 disputerade lektorer, 3 universitetsadjunkter samt 19 doktorander som hjälper till med timundervisning. Den största delen av undervisningen fullgörs av anställda lärare. Andelen timanställda lärare har minskat under de senaste terminerna och de utgör för närvarande 10 procent. Lärare inom religionshistoria framhåller å andra sidan att besparingarna medfört att en alldeles för stor del av undervisningen nu ges på lösa timmar. Detta påverkar kvaliteten och kontinuiteten i utbildningen negativt. Studenterna inom religionshistoria upplever också att neddragningen av volymen på undervisningen är ett problem.

Lektorer har rätt till 20 procent och adjunkter till 10 procent forskning i tjänsten. Möjligheter till kompetensutveckling för lärare finns genom kurserbjudanden från universitetspedagogiskt centrum och personalutvecklingsenheten.

Institutionen har haft problem med att rekrytera nya studenter till grundutbildningen. En informationskampanj har genomförts, vilken givit resultat och åter lockat fler studenter. Antalet registrerade studenter på grundutbildningen har från 1997 till 2000 dock minskat från totalt 2 034 till 1 487 studenter. Mer än hälften av studenterna antas till fristående kurser.

Det sker ingen samläsning mellan studenter i teologi/religionsvetenskap och religionshistoria under kurser på A-nivån. De två studentgrupperna har dålig kännedom om vilken samverkan som faktiskt finns mellan dessa ämnesområden och dess lärare och båda grupperna talar om svagt utvecklad samhörighet inom institutionen.

Sammansättningen av studentpopulationen har förändrats under senare år. Under de första två studieåren är lärarstudenterna i majoritet. Av första årets programstudenter avser enbart 10–15 procent bli präster. Avhoppet inom AB-kursen är ganska stora. Som en möjlig förklaring till detta framförs att religionsvetenskap är ett andrahandsval för många och att ambitionsnivån därför är låg samt att gymnasieskolan inte ger de kunskaper som behövs. Genomströmningen har minskat på AB-nivå från 78 procent 1997 till 72 procent 2000, medan genomströmningen på C- och D-nivå varierat mer. 1997 och 2000 låg genomströmningen på C- och D-nivå på 80 procent. Det finns också en tendens att studenterna tar längre tid på sig för att uppnå examen. Några orsaker till detta är att vissa gör avbrott under utbildningen för att återkomma senare, andra läser någon termin på annan institution för att komplettera utbildningen, ytterligare en grupp läser inte på heltid och slutligen har examensarbetena en tendens att ta längre tid än de beräknade tio veckorna. Institutionen har vidtagit flera åtgärder för att komma tillrätta med genomströmningsproblemen. På baskursen får lundastudenterna mycket undervisning, 5–7 timmar föreläsningar och 7–8 timmar seminarier per vecka. Utbildning i studieteknik ges den andra terminen på AB-kursen och vid institutionen finns ett mycket uppskattat dyslexiprogram. Dessutom har försök gjorts med att tillämpa nya undervisnings- och examinationsformer.

Studeranderepresentanter ingår i alla nämnder och styrelser med beslutande funktion. Studenterna kan också agera i olika frågor via Teologkåren, men det tycks vara svårt att få studenterna att engagera sig. "Präststudenterna" är i regel de som engagerar sig mest. Studenterna deltog i institutionens självvärderingsarbete genom representation i institutionens avdelningsnämnder men kännedomen om detta arbete synes låg utanför nämnder och styrelser. Teologkåren deltar i kursutvärderingsarbetet genom att sammanställa kursutvärderingar, för vilket de arvoderas av institutionen. Uppföljning och information om åtgärder med anledning av kursvärderingar är, enligt såväl lärare som studenter, ofullständig. Sammantaget är ändå studenterna nöjda med sina möjligheter att påverka utbildningen.

Studenterna upplever att de får en god akademisk utbildning. De ser en tydlig forskningsanknytning i sin utbildning. Lärarna kan ge djupare fokus på de delar som de själva forskar i. Studenterna tycker att de får ett stöd i sin utbildning för att kunna fortsätta på forskarutbildningen. Studenterna uppskattar sina lärare och tycker att de är goda pedagoger. De efterlyser dock bättre handledning på uppsatserna och metodkurserna. Genusperspektivet finns med i alla kurser på religionsvetenskapen men studenterna tycker att de har för få kvinnliga lärare. Detta gäller även i religionshistoria trots att det finns tre kvinnliga lärare vid denna avdelning. Några studenter i religionshistoria menar också att kvinnor inte uppmuntras i sin utbildning och att en "grabbig stämning" råder.

Institutionen samverkar med andra institutioner vid Lunds universitet bl.a. genom kurser i genusvetenskap, historia, sociologi, naturvetenskap och religion samt kurser i etik inom

vårdutbildningar. Systematiskt samarbete finns också med teologiska fakulteten vid Köpenhamns universitet. Institutionen har dessutom medverkat i uppbyggandet av en diplomutbildning i religionspsykologi tillsammans med Åbo Akademi och universiteten i Amsterdam, Leuven, Lovain, Nijmegen, Uppsala och Wien. Utöver institutionens samarbetsavtal har universitetet ett stort utbytesprogram men studenterna anmäler stor osäkerhet och brist på information om vad detta omfattar och hur de kan tillgodoräkna sig utlandsstudier. Läsåren 1999/00 och 2000/01 studerade fyra av institutionens grundutbildningsstudenter utomlands.

Studenterna önskar fler läsplatser och datorer på institutionen. Biblioteket är inte öppet på kvällstid och studenterna tycker att det ibland är svårt att få tag i kurslitteratur. På universitetet finns läsplatser och datorer men där känner sig studenterna anonyma. En social miljö och naturlig mötesplats saknas på institutionen, enligt studenterna.

Av forskarutbildningen består 40–60 poäng av kurser, dels allmänna, obligatoriska litteraturkurser som alla doktorander skall läsa, dels individanpassade kurser. Utöver litteraturkurserna förekommer språkkurser i olika ämnen samt metodkurser av ämneskaraktär respektive av tvärvetenskaplig karaktär. Avläggandet av licentiatexamen kan enligt institutionen utgöra ”en värdefull måttstock för den enskildes vetenskapliga skicklighet”, men huruvida licentiatexamen skall avläggas avgörs från fall till fall.

Förutom den ordinarie lärarstaben vid institutionen, anlitas för forskarutbildningen också biträdande handledare och experter från andra universitet.

Forskarstuderande inom religionshistoria framhåller handledarnas stora administrativa börda som ett problem. De vill även att det skall ges kurser med en större samhällsrelevans. De saknar även stöd i början av sina forskarstudier. Möjligen skulle ett mentorssystem vara en lösning på detta, anser de.

På institutionen finns en viss uppdelning mellan de fem avdelningarna. Doktoranderna tycker att lärarna ibland slår vakt om sina egna ämnen för mycket och inte ser till helheten. Det är viktigt att hitta former för lärarna att arbeta mer tvärvetenskapligt, menar doktoranderna.

Alla doktorander har individuella studieplaner som diskuteras fram i samråd mellan doktoranden och fakulteten. Därefter bekräftar prefekten kontraktet mellan doktoranden och institutionen. Uppföljning sker årligen, men också i samband med att en doktorand anhåller om lönelöft eller fortsatt förordnande. Institutionstjänstgöringen utgör cirka 5 procent av arbetstiden.

Det är inte obligatoriskt för doktoranderna att undervisa. De tycker dock att undervisning borde vara en del av forskarutbildningen eftersom undervisning är meriterande för postdoktorala tjänster, som är svåra att få. Om en doktorand vill borde han/hon absolut få undervisa, tycker doktoranderna, men detta är inte självklart idag. Doktorander undervisar endast när det råder lärarbrist.

Några av institutionens strategier för att öka genomströmningen i forskarutbildningen är att noggrant följa upp studieplanerna, redovisa och avräkna handledningstimmar, kontrollera aktivitets- och prestationsprocent, se till att doktoranderna aktivt deltar i seminarieverksamhet genom egna referat och opposition på andras arbeten, uppmuntra till tätare kontakter med handledare och ge fler studiestöd till dem som bara har något år kvar till disputation. Redan före Tham-reformen hade teologiska fakulteten beslutat om egna ”Riktlinjer för forskarutbildningen”. Arbetet med att effektivisera forskarutbildningen har inneburit att antalet licentiat- och doktorsexamina nästan fördubblats under senare år. Doktoranderna klagar dock över att de känner sig pressade att klara sin forskarutbildning på fyra år.

Doktoranderna tycker att självvärderingen ger en god bild av verksamheten. En doktorand som sitter i institutionsstyrelsen har varit med och påverkat innehållet i självvärderingen. I avdelingsnämnderna finns doktoranderna representerade och de tycker att de har ett gott inflytande och kan påverka sin utbildning.

Alla doktorander som har tjänst vid institutionen har en egen arbetsplats och dator. Även aktiva doktorander som är ofinansierade har tillgång till datorer, passerkort och nycklar. Biblioteket köper in litteratur vid förfrågan från doktoranderna. Doktoranderna har ingen egen budget att förfoga över men det finns fonder att söka medel från för konferenser och seminarier. Doktoranderna menar dock att de måste bekosta en del av sådan verksamhet själva.

Det finns inga forskarassistenttjänster på medel från fakulteten vid institutionen och lärarna i religionshistoria upplever det problematiskt att institutionen mister yngre disputerade forskare. Lärarna hävdar med emfas att det nya forskarutbildningssystemet på sikt hotar seminarieverksamheten eftersom alltför få nyrekryteringar till forskarutbildningen kan ske.

Bedömargruppens kommentarer

Teologiska institutionen vid Lunds universitet erbjuder en kvalificerad utbildning. Det är en stor institution med ett rikt kursutbud på grundutbildningen samt en bred och kompetent lärarkår. Satsningen på forskning och forskarutbildningen är stark och tydlig. Av institutionens uppgifter är grundutbildningen inte lika väl förankrad som forskning och forskarutbildning.

Det finns en tydlig uppdelning mellan teologi/religionsvetenskap och religionshistoria. Denna uppdelning övergår stundtals i en spänning som löper genom alla grupper från studenter och doktorander upp till lärare. En sådan uppdelning medför med nödvändighet energiläckor, dåligt resursumnyttjande och brist på helhetskänsla. Institutionsledningen bör ta allvarligt på detta problem.

Forskarutbildningen vid institutionen är generellt sett mycket god och livaktig. Kompetenta lärare och handledare finns, doktoranderna följs upp och stöttas bland annat genom de individuella studieplanerna. En lyckad satsning på att effektivisera forskarutbildningen har lett till en ökad genomströmning.

Studentaktiviteten är låg vid institutionen och studenternas medverkan i självvärderingsarbetet symptomatiskt svag. Studenter i religionshistoria framhåller att de själva inte har något intresse av att utvärdera kurser. Detta är också ur institutionens synvinkel oacceptabelt och måste bearbetas. Detsamma gäller de tendenser till "grabbighet" som finns inom ämnet.

Internationaliseringen fungerar bra på forskarutbildningsnivå men alltför få studenter, i förhållande till det totala antalet studenter som finns på grundutbildningen, deltar i internationella utbyten. Studenterna är dåligt informerade om vilka samarbeten institutionen har såväl tvärvetenskapligt vid universitetet som på de nationella och internationella planen.

Institutionen är samlad i ett hus men trångboddheten är stor. Fler gemensamma utrymmen skulle möjliggöra fler informella mötena mellan lärare, studenter och doktorander och kanske bidra till en förbättrad helhetssyn och integration inom institutionen. IT-användningen i undervisningen har ett starkt attitydmässigt stöd men är ändock svagt genomförd i praktiken.

Mitthögskolan

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Lärarexamen	
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>		u.s.
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>		36

Bakgrund

Vid bedömargruppens platsbesök redogjorde institutionsledningen för att ämnet religionsvetenskap inte kommer att ges av Mitthögskolan efter hösten 2002. Beslut om nedläggning togs i oktober 2001 av Mitthögskolans styrelse. Huvudorsaken är att religionsvetenskap är ett alltför litet ämne. Berörda lärare är redan uppsagda. Beslutet om att lägga ner ämnet innebär att Mitthögskolan ger C-nivåkurser i religionsvetenskap endast hösten 2001. Kurser på A- och B nivå kommer att fortsätta ges våren och hösten 2002. Efter detta kommer Umeå universitet att fortsätta bedriva utbildning i religionsvetenskap i Mitthögskolans lokaler. Med anledning av detta har bedömargruppen i samråd med Högskoleverket bestämt att Mitthögskolan inte skall ingå i denna utvärdering.

Stockholms universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Licentiatexamen Doktorsexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	1 307 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	377
<i>Antal aktiva doktorander 2000/01:</i> (doktorander med aktivitet om minst 10 procent)	13

Bakgrund

Religionshistoriska institutionen ingår i humanistiska fakulteten. Ledningen för institutionen betonar en skillnad mellan religionshistoria och religionsvetenskap. På grund av detta håller institutionen fast vid sitt namn religionshistoria. Under 1970-talet profilerades landets olika lärostolar i religionshistoria. Den i Stockholm inriktades på religionsetnologi alltså närmast vad som idag kallas religionsantropologi.

Religionshistoriska institutionen vid Stockholms universitet erbjuder utbildning i religionshistoria på grundutbildnings- och forskarutbildningsnivå. Dessutom bedriver institutionen undervisning och examination på delar av utbildningen i religionsvetenskap för lärarstuderande på uppdrag av Lärarhögskolan i Stockholm (LHS). Lärarutbildningen omfattar halva institutionens omsättning och hälften av studenterna. Det är LHS som fastställer kursplanerna och ser sig som ytterst ansvarig för denna utbildning. Innehållet är alltså inte enbart religionshistoria och för ett par av delkurserna, nämligen De kristna kyrkorna och deras historia (5 poäng) och Etik och livsåskådning (5 poäng) anlitar institutionen externa timplärare. Samläsning med studenter i religionshistoria och lärarutbildningens studenter görs inte under grundkursen men på C- och D-nivå. Religionshistoriska institutionen ser inga möjligheter att i grundkurserna integrera lärarutbildningens religionskunskap med institutionens ämne religionshistoria. Det finns inte heller någon sådan ambition från institutionens sida, då institutionsledningen inte anser att kurserna som ges för lärarutbildningen hör till institutionens kärnverksamhet.

Vid institutionen finns en professor och en lektor anställda. En andra lektorstjänst är för närvarande vakant. Vid institutionen finns också två doktorander med anställning. Idag finns de fast anställda lärarnas kompetens främst inom buddhism och hinduism. Vid institutionen finns därtill cirka sex timanställda lärare, som främst undervisar lärarstudenterna. En kvinna finns bland de timanställda lärarna.

Institutionen avsätter inga särskilda resurser för kompetensutveckling för lärarna. Medel för fakultetens så kallade rörliga resurs finns inlagd i institutionens budget och avser att göra det möjligt för en lektor att bedriva forskning på halvtid. Denna möjlighet till forskningsledighet har

dock p.g.a. vakanssituationen vid institutionen inte kunnat utnyttjas sedan 1998. Genom föreningen Svenska Samfundet för Religionshistorisk Forskning deltar institutionens lärare och doktorander tillsammans med religionshistoriker från hela landet i årliga möten.

Lärare och forskare har normalt kollegialt samarbete med systerinstitutioner i landet och kontakter med andra universitet. Några lärare vid institutionen är biträdande handledare för studenter i bl.a. Uppsala. Hösten 2001 börjar institutionen ge en distanskurs i islamologi på halvfart i samarbete med Uppsala universitet och Högskolan i Gävle.

Samverkan med granninstitutioner inom Stockholms universitet är begränsat men förekommer, genom att gemensamma seminarier med indologi, socialantropologi och antikens kultur och samhällsliv har hållits. Både studenter och doktorander menar emellertid att tvärvetenskapligt arbete fungerar dåligt vid Stockholms universitet.

Institutionen har få internationella kontakter och något internationellt studentutbyte finns ej. Visst samarbete finns dock med de nordiska länderna. Studenterna som vill åka på internationellt utbyte får initiera detta själva och söka stipendium externt. Inte heller regelbundet lärarutbyte förekommer. Utländska gästföreläsare kommer dock till institutionen regelbundet, cirka två per termin.

I grundutbildningen är ambitionen att behandla alla religionerna så brett som möjligt på A- och B-nivå, varefter specialisering sker. Studenterna ser att grundutbildningen har en tydlig anknytning till forskarutbildningen.

Utrymme för genusperspektivet finns i samtliga kurser i grundutbildningen. Studenterna uppger dock att genusperspektivet endast tas upp sporadiskt i såväl grund- som forskarutbildningen. Det finns inte heller någon valbar hel kurs, från A-nivå till forskarutbildningen, som behandlar genus- eller jämställdhetsfrågor.

Genomströmningen är cirka 50 procent. Studenterna upplever att lärare och ledning vid institutionen uppmuntrar till gedigna uppsatser med en risk att dessa drar ut på tiden. Lärarnas ambition att inte "spärra ut" studenter som inte klarar sina uppsatsarbeten på föreskriven tid rymmer emellertid en risk att uppsatser blir mycket mer omfattande än de behöver vara. Studenterna uttrycker att det skulle vara bra om institutionen satte en gräns för hur lång en uppsats får vara. Institutionsledningen är uppmärksam på problemet.

Kursutvärderingar görs och enkäter delas oftast ut vid tentamen. Inte alla studenter lämnar in sina enkätsvar. Studenterna pekar dock på det positiva med möjligheten att vända sig direkt till läraren eller amanuensen om de har frågor eller vill framföra sina synpunkter. Det formella studentinflyandet är svagt utvecklat vid institutionen. När institutionens självvärdering skrevs deltog inga studenter i arbetet. En enkätundersökning bland C- och D-studenter gjordes dock i anslutning till självvärderingsarbetet. Ämnesrådet har varit avsomnat under den senaste tiden, men har under hösten 2001 återuppstått.

Vid institutionen finns tre kvinnliga doktorander och tio manliga.

Individuella studieplaner för doktoranderna finns, biträdande handledare förekommer sällan. Doktoranderna menar att de inte har så stort behov av handledning. Doktoranderna är nöjda med sina handledare och tycker att de visar stort intresse för doktorandernas arbeten.

Doktoranderna träffas vid de gemensamma seminarierna som hålls varannan vecka, då 10–15 stycken deltar. Ett par doktorander deltar i samseminarier vid Uppsala universitet som hålls tillsammans med historiker, religionsvetare och arkeologer. Doktoranderna vittnar om risken att institutionen förstärker en uppfattning om avhandlingen som ett "livsverk". Intrycket motsäges delvis av att tre avhandlingar under senaste decenniet utarbetats inom normalstudietiden.

Doktoranderna saknar egna arbetsrum och erbjuds inte av institutionen någon datautrustning. Doktoranderna upplever att institutionens ansträngda ekonomi ger alltför litet utrymme för dem att delta i konferenser. Trots detta har doktoranderna skapat flera internationella kontakter, med kolleger i Norden och i Baltikum. Det finns ett nätverk – FINYAR – bestående av forskare inom nyreligiösa rörelser i Norden, som institutionen stödjer bl.a. genom att upplåta lokaler.

Bedömagruppens kommentarer

Institutionen har en familjär atmosfär, vilket både studenter, doktorander och lärare uppskattar. Alla blir sedda och studenterna kan lätt ta kontakt med sina lärare. Institutionen förefaller ha en god kvalitet på sin grund- och forskarutbildning. Lärarna uppfattas som kompetenta och engagerade. De tekniska och lokalmässiga villkoren för doktoranderna är emellertid alltför knappa.

Läro- och forskarkollegiets litenhet gör det starkt personberoende. Institutionen rekommenderas därför att utveckla ett tätare och mer systematiskt samarbete såväl inom universitetet som nationellt.

Såväl självvärderingen som platsbesöket ger intrycket att institutionen inte uppfattar utbildningen av lärarstudier som en del av sin egen kärnverksamhet. Åtagandet gentemot lärarutbildningen kräver att institutionen säkerställer en bred religionsvetenskaplig kompetens för utbildningen och kursutvecklingsarbetet. Koncentrationen på kvalificerad utbildning och forskning i enbart religionshistoria medför en risk att lärarutbildningsuppdraget endast uppfattas sekundärt.

Den vällovligen ambitionen att tillåta studenterna att arbeta med alltför omfattande arbetsuppgifter i avhandlingar och uppsatser riskerar bortse från att dessa arbeten också skall vara delar i en utbildning inom en fastställd tidsrymd. Detta drabbar i synnerhet den enskilde studenten. Institutionen måste arbeta aktivt med att komma tillrätta med dessa problem och vidta nödvändiga åtgärder.

Forskarutbildningen vid institutionen och avhandlingsarbetenas inriktning formas i stor utsträckning av den enskilde doktoranden. Härigenom bidrar forskarutbildningen till utveckling av självständighet och en nyorienterande förmåga hos doktoranden. Handledarna visar stort intresse för vad doktoranderna gör men de borde tydliggöra sitt ansvar för att utbildningen kan genomföras inom förväntade fyra års heltidsstudier.

Det förefaller saknas en genomtänkt vision för ämnets sammanhållande ambition och relation till övrig religionsvetenskaplig utbildning och forskning i landet. Institutionens koncentration på ämnet religionshistoria kan ses som en fruktbar profilering. Utbildningsuppdraget inom lärarutbildningen förefaller emellertid kräva en väsentlig breddning av det ordinarie lärarkollegiets kompetens.

Teologiska Högskolan, Stockholm (THS)

<i>Relevanta examina:</i>	Högskoleexamen – teologisk utbildning Teologie kandidatexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	2 200 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	266

Bakgrund

1993 bildades Teologiska Högskolan, Stockholm (THS) genom att Betelseminariets Teologiska Seminarium (Svenska Baptistsamfundet) och Lidingö Teologiska Seminarium (Svenska Missionsförbundet) slogs samman. Båda seminarierna hade som huvudsaklig uppgift att utbilda blivande pastorer inom samfundet. Utbildningsuppgifterna har dock efter hand vidgats till andra yrkesgrupper. 1996 gav Högskoleverket THS fortsatt rätt att utfärda högskoleexamen om 80 poäng i religionsvetenskap (1996:18 R) samt rätt att utfärda teologie kandidatexamen om 140 poäng enl. högskoleförordningen (1996:15 R).

I såväl självvärderingen som vid platsbesöket framhåller högskolans representanter att de ekonomiska förutsättningarna är knappa. THS budget för läsåret 2000–2001 omfattar närmare 10,3 miljoner kronor, varav 4,5 miljoner kommer från huvudmännen och 2,2 miljoner är statliga bidrag för teologiprogrammet. Budgeten omfattar även en programutbildning i Mänskliga rättigheter och demokrati om 40 poäng samt viss uppdragsutbildning. I budgeten avsätts 200 000 kronor till inköp av litteratur till biblioteket.

Till det teologiska programmet söker sig företrädesvis studenter som ämnar bli pastorer i något av huvudmannasamfundet liksom de som avser att bli präster i Svenska kyrkan eller lärare i religionskunskap i grundskola eller gymnasium. Sistnämnda grupp läser mellan 40 och 80 poäng med kurser ur det teologiska programmet, lämpade för religionslärare och valda i samråd med Lärarhögskolan i Stockholm.

Samtliga huvudområden inom teologin har disputerade lärare. Av de 15 lärarna har 11 disputerat. Vid högskolan finns ingen professor anställd. Fyra lärare är kvinnor. Ett uttalat önskemål inför den nyrekrytering som är under behandling är att åstadkomma en jämnare könsfördelning. Rektor, biträdande rektor och studierektor är alla kvinnor. Ett fåtal kurser inom det teologiska programmet ges av timplärare.

Lärrledd undervisning är något som högskolan prioriterar. Första året har studenterna i snitt tio undervisningstimmar per vecka. Under andra året får de cirka åtta timmar per vecka.

Inom ramen för en heltidstjänst ingår 33 procent forskning och kompetensutveckling för lektorer och 22 procent för adjunkter. Flera av lärarna har forskningsprojekt tillsammans med forskare på andra högskolor och institutioner. Några är också biträdande handledare för doktorander på andra lärosäten. En gång per månad samlas THS lärare till ett högre seminarium för att diskutera

varandras vetenskapliga produkter och stimulera till skrivande. Lärarna uppskattar dessa seminarier därför att de då får presentera sin forskning för andra ämnesföreträdare. Trots att lärarna har stor del av sin tjänst vikt för forskning upplever inte studenterna att de får en forskningsförberedande utbildning. Enligt studenterna är det inte vanligt att THS studenter går vidare till forskning, vilket delvis kan bero på att de inte får kontakt med forskningen under grundutbildningen.

THS har internationella kontakter i bl.a. Filippinerna, Kongo-Kinshasa, Pakistan, Sydafrika, Tjeckien och USA. Det är främst forskningsprojekt och lärarutbyten men även en del studentutbyten.

THS beslutade i ett tidigt skede att lägga särskild vikt vid tre profilmråden, nämligen självavvärd, feministteologi samt missions- och dialogfrågor. Varje profilmråde skall vara representerat av en lärare som har extra tilldelning av timmar i tjänsten för att utveckla dessa områden i kurser, konferenser och forskning. Lärare med profiltjänster skall också knyta kontakter utanför högskolan. Studenterna tycker att det kan vara svårt att hitta en koppling till de olika perspektiven i vissa kurser. Studenterna uppfattar att missions- och dialogfrågor är det profilmråde som tydligast genomsyrar all undervisning. Lärarna tycker att de har svårt att få in profilmrådena i sina kurser om de själva inte är inriktade på områdena i sin egen forskning. Lärarna menar att egen forskning inom området krävs för att det skall få effekt.

Högskolans pedagogiska profil är hämtad från en pedagogisk modell, utarbetad vid Institute for Writing and Thinking, Bard College i USA. Det innebär att alla lärare på THS är involverade och tillämpar – i större eller mindre utsträckning – den skrivprocess och "portföljmetodik" som kännetecknar nämnda pedagogik. Varje lärare är också mentor för en studentgrupp, i vilken återkommande reflektioner över lärandeprocessen sker med hjälp av skrivna metareflektioner. Varje mentorsgrupp består av cirka tio studenter från olika utbildningsnivåer. Tanken är att den "portfölj" som studenten successivt fyller under åren på THS skall visa på framsteg i skriftlig förmåga liksom på ökad kapacitet att självständigt söka och förhålla sig till kunskap. Det processinriktade skrivandet innebär att studenterna skriver texter som de ständigt går tillbaka till och reflekterar över i mentorsgruppen. "Det handlar om att göra kunskapen till sin egen" menar en student. Såväl lärare som studenter uppger att mentorsgruppen är till för att utveckla studenterna i deras akademiska studier och lärarna påpekar att mentorsgruppen inte skall vara ett forum för självavvärd. Det råder viss frustration bland studenterna som anser att skrivandet tar väldigt mycket tid utöver de ordinarie studierna.

Samtidigt som studenterna uppskattar att det är lätt att prata med sina lärare, tack vare högskolans litenhet, fungerar det formella studentinflytandet sämre. Såväl ledningen som studenterna själva anger att studentkåren fungerat dåligt periodvis, vilket främst beror på att de aktiva studenterna i kåren ofta bytts ut. Under hösten 2001 har en förändring ägt rum bl.a. genom att de olika studentgrupperna vid skolan är representerade och aktiva i kärledningen. Studentkåren arbetar med att skriva om sina stadgar för att bl.a. tydliggöra studentinflytandet vid högskolan. Kursutvärderingar görs i allmänhet efter varje kurs. Ett ganska omfattande frågeformulär finns men det är inte alltid som lektionstid ges för att studenterna skall fylla i det, vilket påverkar svarsfrekvensen. Ibland ger lärarna återkoppling på utvärderingarna. Sammanställningar finns dock alltid att tillgå för studenterna. Lärarna menar att de justerar kurserna utifrån gjorda kursutvärderingar.

Att blivande pastorer, präster och lärare har integrerad undervisning uppfattas inte som ett problem. Såväl lärare som studenter uppskattar detta och menar att det blir en bra dynamik i undervisningen som leder till kreativt tänkande och mycket diskussioner. Vid sidan av studierna finns möjlighet för studenterna att frivilligt delta i andakter och gudstjänster. Det ges även

möjlighet för studenterna att göra vissa praktiska övningar som att själva hålla andakter och predikningar. Detta uppfattas som en tillgång och studenterna tycker att de praktiska inslagen i undervisningen är viktiga, även om de är frivilliga.

Bedömarens kommentarer

Lärarkompetensen vid THS är god och högskolan har ovanligt mycket internationella kontakter i det forskningsanknutna arbetet. THS har goda ekonomiska förutsättningar tack vare stora anslag från huvudmännen. Högskolan satsar resurserna på angelägna områden som t.ex. en undervisningstät utbildning, mentorskap i forskning och fortbildning för lärarna samt ett relativt omfattande bibliotek. Allt detta talar för en god kvalitet i undervisningen.

Det finns en stor potential vid THS men det är svårt att se ledningens visioner för verksamhetens utveckling. Trots att THS satsar mycket på sin grundutbildning och har höga ambitioner med den är det svårt att få en bild av kopplingen mellan grundutbildning och forskning, vilket ifrågasätter kvaliteten i undervisningen. Ledningen för högskolan bör därför formulera de inspirerande och sammanhållande målen för verksamheten genom att ytterligare ta tillvara och utveckla den akademiska sidan av miljön och alla de goda erfarenheter och resurser som finns hos studenter och lärare. THS bör vidare se över vilka möjligheter högskolan har att utveckla det nationella samarbetet med andra utbildningsanordnare.

Den pedagogiska profilen med portföljmetodik och mentorsgrupper är ett positivt och intressant inslag i undervisningen. Det är därför värdefullt att THS fortsätter arbetet med att utveckla portföljmetodiken. De ständigt pågående samtalen mellan lärare och studenter fungerar väl vid THS men rutinerna kring kursutvärderingarna bör förtydligas och det formella studentinflytandet förbättras. Såväl högskolans ledning som studentkår har härvidlag ett ansvar THS har på ett klokt sätt lyckats balansera den konfessionella verksamheten med den akademiska högskoleutbildningen.

Medvetenheten om genus- och jämställdhetsfrågor är hög vid THS och man arbetar aktivt med att komma tillrätta med den något ojämna könsfördelningen i lärargruppen.

Umeå universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Lärarexamen Teologie kandidatexamen Licentiatexamen Doktorsexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	3 555 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	285
<i>Antal aktiva doktorander 2000/01:</i> (doktorander med aktivitet om minst 10 procent)	5

Bakgrund

Institutionen för religionsvetenskap är organisatoriskt inordnad under humanistiska fakulteten vid Umeå universitet. Studenterna kan läsa antingen inom det religionsvetenskapliga programmet, inom något lärarprogram eller genom att läsa religionsvetenskap som fristående kurser på olika nivåer. Inom ramen för grundutbildningen indelas det religionsvetenskapliga studiet traditionellt i fem ämnesområden: religionshistoria, religionsbeteendevetenskap, bibelvetenskap, kristendomens historia samt tros- och livsåskådningsvetenskap. På A- och B-nivå ges sammanhållna kurser, vilka inbegriper studier i samtliga fem ämnesområden. På C- och D-nivå bereds studenterna tillfälle att fördjupa sig i ett eller flera ämnesområden. Inom de olika ämnesområdena finns också flera ämnen att rikta in sig på, till exempel religionspsykologi inom religionsbeteendevetenskapen.

Studentgruppen fördelar sig i huvudsak på fyra grupper, en grupp som avser att bli präst, en grupp som vill bli lärare, en grupp som vill fortbilda eller vidareutbilda sig samt en grupp som studerar av intresse men med oklart syfte. De flesta lärarkandidaterna läser tre terminer. Lärarkandidater utgör den största gruppen på A- och B-nivå. På C- och D-nivå är fördelningen mellan grupperna beroende av ämnesinriktning. Prästkandidaterna är numerärt den minsta gruppen men procentuellt den största bland de programstuderande som slutför utbildningen. Enligt självvärderingen har studenterna sämre förkunskaper idag än de hade tidigare.

Den undervisande personalen uppgår till en professor, fyra disputerade universitetslektorer, två universitetsadjunkter, varav en är nydisputerad samt två doktorander. Svenska kyrkan delfinansierar professuren i religionsvetenskap. Sex extra lärare anlitas på lösa timmar varav två är disputerade, en är teologie licentiat och tre är doktorander. Enligt självvärderingen är de olika ämnesområdena "täckta" med mer än en disputerad lärare. Den religionsbeteendevetenskapliga kompetensen är starkt representerad. 10–15 procent av undervisningen bedrivs av timanställda lärare. Lärarna undervisar mycket och de kan ha undervisning på alla nivåer från A-nivå till forskarutbildning under en och samma period.

Universitetslektorer har 20 procent forskning i sina tjänstgöringsplaner och universitetsadjunkter har 10 procent. Viss externfinansierad forskning förekommer också.

Studenterna har ett eget organ Åsiktsforum. Här dryftas och bereds utbildningsfrågor, dels för studenternas egen räkning, dels på uppdrag av institutionsstyrelsen. Representanter från Åsiktsforum sitter i institutionsstyrelsen. I alla sammanhang vid institutionen betonas att ansvaret för att genomföra sina egna studier på ett självständigt sätt vilar på varje enskild student. Studenterna medverkar genom skriftliga och muntliga utvärderingar av kurser och kursmoment. Därutöver är studenterna till viss del med och påverkar schemaläggning, litteratururval, examinationsformer, framför allt på C- och D-nivå.

Institutionen har ett nära samarbete med Härnösands och Luleå stift. Institutionen eftersträvar att engagera gästföreläsare från nordiska och övriga länder. Institutionen är med i Nordplus-nätverket (i vilket bland andra universiteten i Bergen, Köpenhamn, Lund, Oslo, Uppsala och Åbo ingår). Nätverket utnyttjas bland annat för att bjuda in gästföreläsare och gästande lärare. Vidare deltar institutionen också i CHAOS, den nordiska religionshistoriska föreningen med centrum i Bergen och Köpenhamn. Härifrån utgår stöd till resebidrag för studenternas besök vid varandras universitet. Studenterna har också möjlighet att utnyttja universitetets fakultetsövergripande utbytesprogram Sokrates och Erasmus samt att på eget initiativ byta studieort under utbildningens gång. Institutionen anser själv att ett utvecklat samarbete med lärarutbildningen, kyrkor och samfund skulle vara bra.

Den vetenskapliga grunden i undervisningen värnas genom mångsidig litteratur där flera olika perspektiv på samma ämne kan ingå. En strävan är att även ta med kvinnliga författare. En betoning på metodfrågor läggs in tidigt i undervisningen. Gästföreläsare tas in i grundutbildningen så att studenterna får möjlighet att skaffa sig kunskap om andra sidor av aktuell forskning än den som de egna lärarna representerar. Det görs en betoning på faktainläring det första året – grundutbildningsåret. Lärarna ges möjlighet att konstruera egna specialkurser på högre nivåer där deras egen forskning dras in i undervisningen.

Grundutbildningens D-nivå är rekryteringsunderlag för forskarutbildningen och de forskarstuderande är potentiella lärare på grundutbildningen. Lärarna använder resultat från sin egen forskning i undervisningen för att på så sätt stimulera grundutbildningsstudenterna att satsa på forskning.

Till forskarutbildningen antas (av prefekten) studenter som visat att de äger en god forskarkapacitet och som kan erbjudas finansiering enligt gällande bestämmelser. Vidare krävs en forskningsplan, som sedan bildar underlag för den individuella studieplanen. Forskarutbildningen består av en litteraturdel på 60 poäng där 15 poäng metod är obligatoriska och resterande 45 poäng jämt fördelas på sådant som skall ge en allmän fördjupning inom det egna religionsvetenskapliga ämnesområdet och sådant som är direkt knutet till avhandlingsarbetet. Innan avhandlingen läggs fram för offentlig bedömning (disputation) ventileras den på ett slutseminarium.

Sedan forskarutbildningen startade 1996 har totalt sju forskarstuderande antagits. Den åttonde håller på att antas och tilldelas en ny doktorandtjänst. Flertalet antagna doktorander kom in på forskarutbildningen under 1997. Sedan dess har kraven på finansiering begränsat nyrekryteringarna, trots att många presumtiva doktorander funnits. Det var tolv sökande till den senast utlysta tjänsten. De två fakultetsfinansierade doktoranderna tjänstgör cirka 10 procent vid institutionen.

Den individuella studieplanen ställs i ordning av ämnesföreträdaren i samråd med doktoranden och eventuell biträdande handledare. Den fastställs av institutionsstyrelsen. Uppföljningen sker

kontinuerligt, genom samverkan mellan ämnesföreläsare, biträdande handledare och doktorand, särskilt vid terminsstart/terminsslut. Två av institutionens doktorander har handledare vid andra institutioner, varav den ena finns i Bergen i Norge.

Doktoranderna har eget tjänsterum, dator och övrig kontorsutrustning. Doktoranderna har ingen egen budget men de kan tilldelas medel för exempelvis resor och konferenser.

Högre seminarier hålls tillsammans med doktorandseminarierna. Vid dessa behandlas avhandlingsutkast, texter av institutionens egna forskare och forskare från andra institutioner.

Doktoranderna deltar i konferenser. 1999 gjorde institutionen en resa till Budapest för att upprätta forskarkontakter vid vilken doktorander deltog. Institutionen har ett visst samarbete med teologiska institutionen i Uppsala och Åbo akademi, vilket innebär att professorer från dessa institutioner har tjänstgjort vid institutionen en period.

”Det nordliga rummet” är ett fakultetsgemensamt forskningsprogram som ger institutionen inspiration och möjligheter till forskningssamarbeten inom Barentsregionen.

Bedömarens kommentarer

Religionsvetenskapen i Umeå har lidit av de ständiga bytena på professuren. Nu ser emellertid situationen bättre ut och arbetsgemenskapen mellan lärarna karaktäriseras av en kreativ dynamik som redan har gett goda resultat. Av kursplanerna framgår att det ämnesövergripande religionsvetenskapliga studiet är något nytt. Den kritik som tidigare förts fram, att utbildningen riskerar bli för smal och endast inriktad på vissa sektorer (existensiella frågor) har här fått ett korrektiv. Kompetensen i lärarkåren är också bred – med ett visst undantag för kyrkohistoria och religionshistoria, som endast är besatta med deltidstjänster.

Satsningen på det Nordliga rummet vid Umeå universitet har varit positiv, men bör utnyttjas betydligt mer genom samverkan mellan olika ämnen inom institutionen, liksom med ämnen och forskare utanför institutionen. Samma problem återfinns beträffande utnyttjandet av universitets satsning på IT. Den geografiska isoleringen kan delvis övervinnas genom att man mer aktivt använder informationsteknologin i utbildningen.

Ökad vikt bör läggas vid att skapa en fungerande undervisningsmiljö. En viktig förutsättning för detta är att både lärare och studenter aktivt deltar i olika moment. Studentmedverkan fungerar i allmänhet väl men när det gäller utarbetandet av självvärderingsrapporter, har studenterna inte medverkat i önskad utsträckning.

Institutionen har insett att den har jämställdhetsproblem och försökt vidta olika typer av åtgärder. Ytterligare insatser krävs dock. Internationaliseringen har beaktats på ett bra sätt genom det gästlärarsystem som etablerats men det finns trots detta en tendens till isolering.

Uppsala universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Magisterexamen Lärarexamen Teologie kandidatexamen Licentiatexamen Doktorsexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	16 673 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	1 456
<i>Antal aktiva doktorander 2000/01:</i> (doktorander med aktivitet om minst 10 procent)	140

Bakgrund

Den teologiska fakulteten vid Uppsala universitet är en av landets två teologiska fakulteter. Religionshistoria vid den humanistiska fakulteten flyttades över till den teologiska 1993 och är nu helt integrerad i den ordinarie verksamheten. Ett förnyelsearbete har pågått sedan 1997 inom grundutbildningen. Startpunkten var införandet av en 20 poängs introduktionskurs som ersatte den tidigare AB-kursen om 40 poäng. Det religionsvetenskapliga programmet omfattar idag tre delar, en inledande del om 20 poäng, ett differentierat ämnesstudium om 110–130 poäng samt ett avslutande examensarbete om 10 poäng. Delarna av programmet erbjuds också som fristående kurser vid den teologiska institutionen.

Studenterna uppskattar att det finns en stor bredd på kursutbudet och att det finns specialistkompetens inom alla elva ämnena. Både studenter och lärare är dock oroliga för att bredden successivt kommer att försvinna och att de klassiska teologiska ämnena är hotade. Institutionen lever under stora ekonomiska besparingskrav och dessa liksom konkurrensen från andra lärosäten tvingar institutionen till ytterligare neddragningar. Idag finns elva forskningsämnen vid institutionen och målet är att de skall bantas till fem eller sex inom en tioårsperiod.

Vid teologiska institutionen finns för närvarande 12 rekryterade professorer vilka till 30 procent fullgör sin tjänst inom grundutbildningens ramar. Därtill kommer tre befordrade professorer vilka till 50 procent undervisar på grundutbildningen och ytterligare 14 lektorer vilka till 65 procent tjänstgör inom grundutbildningen. Till detta kommer två adjungerade professorer som i någon utsträckning deltagit i grundutbildningsverksamheten. Mellan 10 och 20 procent av undervisningen på grundutbildningen fullgörs av lärare på lösa timmar, oftast doktorander inom institutionens forskarutbildning. Från att tidigare huvudsakligen ha erbjudit prästutbildning, finns nu en mångfald av utbildningar och inriktningar inom den teologiska institutionen. Denna förskjutning medför i sin tur ett behov av en förändrad kompetensprofil hos lärarkåren på institutionen, vilket inte omedelbart kan åtgärdas på grund av fasta anställningar.

Enligt institutionsledningen har institutionen haft stora framgångar med att erhålla externa forskningsanslag. Detta underlättar möjligheten att försörja doktorander under utbildningen och det ger också möjligheter för de fast anställda lärarna att bedriva forskning inom sina anställningar.

År 1998 var 1 559 studenter registrerade vid teologiska institutionen och därefter har de minskat till drygt 1 400. Tidigare hade huvuddelen av institutionens studenter för avsikt att arbeta inom kyrkor och samfund. Studerandegruppens sammansättning och intressen har nu förskjutits mot allt fler som läser fristående kurser. Cirka 75 procent av studenterna läser fristående kurser och de övriga läser på programmet. Genomströmningen har sjunkit mellan 1997 och 2000, från 90 till 73 procent på A- och B-kurserna, och från 91 till 82 procent på C- och D-kurserna.

Studenterna upplever att det finns en mångfald av olika sätt att examinera. Dock skulle de vilja se *olika* examineriska moment i varje kurs och de efterfrågar mer undervisning. Undervisningens forskningsanknytning på A-kursen märker studenterna inte så mycket av, då lärarnas egen forskning inte kopplas till kursen. D-nivån däremot är tydligt forskningsförberedande menar studenterna. Lärarna anser att den forskning och forskarutbildning som bedrivs vid institutionen befruktar grundutbildningen och ger den stuns och vitalitet. Förr hade studenterna fler seminarier då de gavs tillfälle att träna sig i att argumentera och uttrycka sina synpunkter muntligt. Studenterna menar att de idag till stor del på egen hand får lära sig att argumentera och tänka kritiskt.

Lärarna känner inte att de får tillräckligt med tid för reflektion inom ramen för sina tjänster (t.ex. över examinationen). Samtidigt tycker de att de ligger väl framme i det pedagogiska utvecklingsarbetet. Som ett dilemma lyfter lärarna fram att religionsvetenskapens ökade konkurrensutsatthet är något som institutionen har svårt att anpassa sig till.

Genusperspektivet belyses på ett bra sätt i A-kursen och följs upp på B-kursen, enligt lärarna. På C- och D-nivå kommer dock inte genusperspektivet fram på samma sätt. Lärarna menar att litteraturen bestäms av läraren och studenterna på dessa kurser och i vissa fall kan studenterna undvika genusfrågorna genom att välja annan kurslitteratur.

En viss frustration råder bland studenterna då de ibland har svårt att tillgodoräkna sig kurser som de läst vid andra lärosäten i Sverige eller utomlands. Detta upplever studenterna som motsägelsefullt eftersom lärare och institutionsledning samtidigt säger sig vilja uppmuntra flödet av utbyten mellan olika lärosäten och länder.

Studenterna finner lärarna lyhörda, hjälpsamma och öppna även för kritiska synpunkter. Studenterna känner att de får ett stort stöd från både lärare och doktorander. De märker också att lärarna är pressade och hårt arbetsbelastade. Studenterna finns representerade i samtliga beslutande organ vid institutionen. Dessutom finns ett studieråd och en fakultetssamordnare som institutionsledningen anser att de har goda samarbeten med. Vid självvärderingsarbetet deltog studierådet i diskussioner och seminarier men spridningen utanför denna krets var svag. Alla studenter känner inte till den självvärderingsrapport som nu finns på institutionen.

Under år 2000 hade institutionen 47 utländska studenter som studerade vid institutionen. 1999 var motsvarande siffra 39 utländska studenter. Antalet studenter som reser från institutionen för att läsa vid utländska lärosäten är dock lägre. Läsåret 1999/00 reste sex studenter utomlands och läsåret 2000/01 reste endast fem studenter utomlands. Ett begränsat antal lärarutbyten har skett. Kännedom om vilka möjligheter som finns till att resa på internationella utbyten skiftar i studerandegruppen. Intresserade studenter tar själva reda på information om internationella utbyten och de blir då uppmuntrade av sina lärare.

Bland dem som tidigare läst det religionsvetenskapliga programmet arbetar idag 61 procent inom kyrkor och samfund medan 22 procent arbetar inom utbildningssektorn, främst inom grundskola och gymnasieskola.

För närvarande finns sju datorer till studenternas förfogande. Många studenter har ingen e-postadress. Att information, som t.ex. veckobladet, inte läggs ut elektroniskt ser studenterna som en brist. Lärarna vittnar också om att institutionen är dålig på att sprida information.

Fakulteten har sedan några år tillbaka inlett en reformering av forskarutbildningen. Bakgrunden var en kritik från studenterna då de efterlyste en bättre och klarare information om forskarstudiernas uppläggning. Under våren 1999 beslutade fakultetsnämnden om riktlinjer och nya studieplaner för forskarutbildningen. Inom ramen för förändringsarbetet har bl.a. genomförts handledarutbildning, kvalitetsseminarier samt tillsatts en studierektor för forskarutbildningen.

Sedan 1998 har ett tiotal doktorander per år antagits med olika finansieringsformer. På forskarutbildningen inleds studierna med en introduktionskurs på 5 poäng och därefter vidtar de ämnesspecifika studierna bestående av en litteraturkurs om 35 poäng och en avhandlingsdel om 120 poäng. Från doktorandhåll påpekas att de som arbetar med fältarbete inte erhåller poäng för den del av avhandlingsarbetet som innebär insamling av material.

Doktoranderna har självklart sin huvudhandledare vid institutionen. Dock påpekas att behovet av en extern handledare ofta är stort men att institutionen inte har ekonomiska resurser avsatta för detta. De forskarstuderande får då nöja sig med en handledare, ofta professorn i ämnet, även om han/hon saknar de specifika ämneskunskaperna som doktoranden behöver. I vissa fall anlitas en extern biträdande handledare i slutskedet av avhandlingsarbetet för att hjälpa en enskild doktorand som har kört fast. Doktoranderna uppfattar att deras handledare inte har tillräckligt med tid för att handleda. Beroendet av handledaren är alltid stort och doktoranderna uppger att det är svårt att få byten till stånd i de fall relationen ej fungerar.

Handledarna på institutionen uppmanas att ta del av den handledarutbildning som erbjuds centralt på universitetet. Dessutom arrangeras regelbundna handledarträffar inom institutionen kring gemensamma forskarutbildningsfrågor.

Från fakultetsnämndens sida ser man positivt på licentiatexamen, men huruvida en doktorand väljer att avlägga licentiatexamen är "avhängigt avhandlingsprojektets karaktär".

Individuella studieplaner för forskarstudenterna följs upp och revideras en gång per år. Studierektorn för forskarutbildningen går igenom studieplanerna och gör ett förslag på kompletteringar och revideringar. Prefekten fastställer sedan studieplanerna. De individuella studieplanerna ses som ett sätt att öka genomströmningen i forskarutbildningen. Institutionen får överblick över hur långt doktoranderna kommit och dessutom ges möjlighet för institution, handledare och doktorand att identifiera problem och hinder för progression och genomströmning. Handledarna tycker att studieplanerna fungerar bra medan doktoranderna menar att de är fokuserade på doktorandernas skyldigheter snarare än handledarnas dito.

Det finns ingen budget knuten till varje enskild doktorand, men institutionen utlyser ett anslag varje år för resor, fjärrlån m.m., vilket kan sökas av alla doktorander. Doktorander med doktorandtjänst kan anlitas för undervisning m.m. upp till 20 procent av anställningstiden. Enligt doktoranderna själva är det ett stort problem att de inte får undervisa. Detta vill doktoranderna relatera till hur viktigt det är med pedagogiska meriter inom den akademiska världen. Varje ämne hade fram till maj 2001 en doktorand som ämnesassistent på 10 procent. Dessa upprätthöll kontakterna mellan grundutbildningen, forskarutbildningen, lärarna och professorerna på ett fruktbart sätt. Ämnesassistenterna har nu tagits bort p.g.a. ekonomiska åtstramningar, trots att de uppskattades mycket av doktoranderna själva.

Inom samtliga forskarutbildningsämnen hålls högre seminarier, i vissa fall tvärvetenskapliga specialseminarier. Seminarieverksamheten fungerar dock inte fullt ut i alla ämnen. Förutom seminarier anordnas konferenser, temakvällar, metodkurser eller "forskarskolor" som engångsarrangemang inom forskarutbildningen.

Samarbeten förekommer med andra religionsvetenskapliga institutioner i Sverige, andra forskarutbildningar, utländska universitet och med potentiella avnämare genom tvärvetenskapliga projekt, forskarskolor och seminarier. Oftast är samarbetet inte centralt organiserat, utan sker på initiativ från enskilda ämnen, lärare och doktorander. I flera ämnen anordnas nationella eller nordiska forskarkurser och konferenser, där doktorander ges möjlighet att hålla föredrag, ventilera avhandlingsmanus m.m. Under senare år har också tvärvetenskapliga samarbeten ökat i omfattning.

Vid institutionen finns ett doktorandråd som institutionsledningen samarbetar med. Doktorandrådet har också rätt att delta vid fakultetsmöten. Doktorandrådet har varit delaktigt i självvärderingsarbetet. De forskarstuderande känner dock inte till hur institutionen arbetat med självvärderingen. Doktoranderna menar att de känner igen både det som står och det som inte står i självvärderingen, dvs. de positiva delarna av verksamheten skrivs fram medan det negativa kommer i skymundan. De tycker dock att institutionen borde våga visa upp sig mer utåt.

Doktoranderna känner sig trångboddade och klagar över att administrativa rutiner inte fungerar för dem. De är också missnöjda med att tryckbidraget för avhandlingarna sänkts från 36 000 kronor till 20 000 kronor.

Bedömargruppens kommentarer

Vid Teologiska institutionen i Uppsala finns en bred kompetens och mångfald bland lärare och handledare. Grundutbildningen karakteriseras av ett brett kursutbud som ger studenterna möjlighet att specialisera sig inom ett av elva ämnesområden. Grundutbildningen är gedigen och har en tydlig koppling till pågående forskning vid institutionen.

Vid institutionen pågår ett omfattande förändringsarbete. Ledningen har tagit ett tydligt grepp om detta arbete och vid institutionen finns en problemmedvetenhet. Vad som ännu saknas är en strategi för att genomföra nödvändiga förändringar. Arbetet med att förändra A-kursen, och förskjutningen från program till fristående kurser, är två symptom på hur institutionens identitet förskjuts med förändringsarbetet. Den inre integrationen och en ny identitet utvecklas efterhand och självvärderingen kan ses som ett steg i att finna sin nya roll. Lärare och forskare är tydligt involverade i förändringsarbetet men studenternas och framförallt doktorandernas medverkan är svag. Dessa grupper har inte heller deltagit på önskvärdt sätt i självvärderingsarbetet.

Studenterna har svårt att få kurser som de läst vid andra lärosäten tillgodoräknade i sin utbildning vid teologiska institutionen i Uppsala. Detta är oacceptabelt och institutionen uppmanas till att följa "lagens anda" som innebär att tillgodoräknande av studier vid annat lärosäte skall ske frikostigt. Överhuvud bör teologiska institutionen vid Uppsala universitet öka samverkan med andra lärosäten.

Forskarutbildningen ger ett splittrat intryck med brist på samsyn och samverkan. Den bredd och djup som den rika floran av specialiseringar innebär är en styrka vid institutionen. Men denna fördel kan bli till en nackdel i nedskärningssituationer om inte samverkan mellan disciplinerna ökar. Som ovan nämnts bör denna samverkan sträckas även utanför den egna institutionen.

Studenternas kunskap om internationella utbyten bör förbättras och såväl studenter som doktorander bör stimuleras till att utöka sina internationella kontakter.

Vid institutionen finns infrastrukturella problem i form av resursbrister liksom en splittrad lokalsituation och en svagt utvecklad och utnyttjad informationsteknologi. Detta påverkar även informationsmöjligheterna till anställda, studenter och doktorander negativt. På IT-området finns mycket kvar att göra.

Växjö universitet

<i>Relevanta examina:</i>	Kandidatexamen Lärarexamen
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	1 444 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	101

Bakgrund

Religionsvetenskap vid Växjö universitet är en del av Institutionen för humaniora som omfattar tio humanistiska ämnen. Religionsvetenskap ger en baskurs på AB-nivå, 1–40 poäng, med fem olika block samt en C-kurs, 41–60 poäng. Våren 2002 planeras en D-kurs med cirka tio studenter. Upplägget av AB-kursen följer ett traditionellt sätt som illustrerar det historiska beroendet av Lunds universitet. Nästa år kommer dock kursupplägget på AB-nivå att förändras, med fristående 5-poängskurser, som studenterna mer fritt kommer kunna välja bland.

Framtagandet av självvärderingen har gjorts av ämnesansvarig lärare tillsammans med de övriga två lärarna i ämnet, ställföreträdande prefekten, studievägledaren, studenterna samt planerings- och antagningsenheterna vid universitetet. Studenterna har själva valt kursrepresentanter som deltagit i självvärderingsarbetet. Både lärare och studenter tycker att självvärderingen ger en god bild av religionsvetenskapens ställning vid Växjö universitet.

I religionsvetenskap finns tre undervisande lärare: en heltidsanställd universitetslektor, som också är ämnesansvarig, en heltidsanställd universitetsadjunkt samt en timanställd lärare, som under innevarande läsår arbetat ungefär halvtid. En lärare är kvinna. Från januari 2002 kommer den timanställda läraren att sluta och en ny lektor att finnas anställd vid institutionen för att undervisa i religionsvetenskap halvtid. Växjö stift planerar att rekrytera en professor som skall ha 50 procent tjänstgöring vid Växjö universitet. Lärarna har en stor undervisningsbörda. Det är ett krav från institutionsledningen att institutionens egna lärare skall sköta undervisningen på grundutbildningen och att timlärare ej skall anlitas. Studenterna upplever att det finns för få lärare i religionsvetenskap vid institutionen.

Vid institutionen avsätts 20 procent av lektorstjänsterna och 10 procent av adjunktstjänsterna till forskning och fortbildning. Prefekten beskriver erbjudandet som att lärarna måste meddela om de inte vill utnyttja den avsatta tiden för forskning. Hittills har forsknings- och fortbildningsmöjligheterna i stort sett utnyttjats av lärarna. Alla lärarna har lång internationell erfarenhet av studier och arbete i andra länder. En lärare har arbetat som sjömanspräst, en annan som lärare i Afrika och den tredje har amerikansk bakgrund och utbildning.

Studenterna anser att de har goda möjligheter att påverka sin studiesituation. Ämnet är litet och lärarna och studenterna känner varandra. Studenterna känner att de alltid kan söka upp sina lärare om de har frågor eller synpunkter att framföra. Det råder en öppenhet, som ger studenterna möjlighet att påverka upplägget under kursens gång. Efter varje kurs görs en kursutvärdering som ämnesansvarig lärare senare redogör resultaten av muntligt för studenterna. Han redogör också för vilka åtgärder som kommer att vidtas med anledning av studenternas utvärderingar.

Studenterna tycker att de får en forskningsanknuten utbildning som ger dem möjlighet att bearbeta akademiska problem och de lär sig att kritiskt granska det de studerar. De välkomnar att kurser skall ges även på D-nivå från våren 2002. Viss didaktisk undervisning ges till de studenter som skall bli lärare. I övrigt läser studenterna all religionsvetenskap tillsammans, oavsett om de läser för att bli lärare eller läser ämnet som fristående kurs. Studenterna uppskattar att de får läsa i blandade grupper. Den heterogena studentgruppen, med olika synsätt representerade, gör att de ofta har dynamiska diskussioner som är mycket lärorika. Studenterna anser att de får ett genusperspektiv i sin utbildning.

Växjö universitet har mycket utbyte med andra universitet runt om i världen och studenterna känner till att de har möjlighet att delta i utbytesprogram. Även nationella tvärvetenskapliga projekt förekommer. Just nu planeras en ny magisterutbildning, Datavetenskap i en mångkulturell värld, som omfattas av hälften datavetenskap, en fjärdedel engelska och en fjärdedel religionsvetenskap. Även samverkan med den nya polisutbildningen håller på att byggas upp. På institutionen ges en tvärvetenskaplig Lutherkurs där studenterna läser tyska, historia och religionsvetenskap. I den tvärvetenskapliga s.k. Egypten-kursen läser studenterna litteraturvetenskap, ekonomi, sociologi och religionsvetenskap. Denna kurs avslutas med en studieresa till Egypten. Religionsvetenskapen har också visst samarbete med Svenska Emigrantinstitutet i Växjö. Studenterna vittnar om att studiebesök förekommer under utbildningens gång, framför allt i kyrkohistoria.

Universitetsbiblioteket har inte så mycket religionsvetenskaplig litteratur som studenterna önskar. Ofta får studenterna köpa sin litteratur själva, fjärrlåna eller låna på biblioteket inne i Växjö, vilket flera studenter utnyttjar mer än universitetsbiblioteket.

Genomströmningen har sjunkit de senaste åren och låg läsåret 2000 på cirka 75 procent på A- och B-nivå och 56 procent på C-nivå. Ämnesansvarig tror att den svaga genomströmningen dels beror på att studenterna har sämre förkunskaper idag och också lägre betyg när de antas än de hade tidigare, dels på att studenterna idag får färre undervisningstimmar per poäng än tidigare. Han menar också att religionsvetenskap är ett svårt ämne. Studenterna tror att den dåliga genomströmningen delvis beror på att AB-kursen är så lång som 40 poäng. Kursen är "tentartät", med tentor var fjärde vecka. Om en student missar en tenta under AB-kursen är det svårt att komma ikapp igen. Några åtgärder för att komma tillrätta med genomströmningsproblemen har inte vidtagits vid institutionen.

En del studenter väljer att gå vidare till andra lärosäten och fortsätta sina religionsvetenskapliga studier där, vilket lärarna uppmuntrar dem till. Vid en enkätundersökning som genomförts bland före detta studenter, visade det sig att av de 118 svarande hade 62 utbildat sig till lärare, åtta avlagt filosofie magisterexamen och en skulle ta sin teologie kandidatexamen.

Bedömgrensgruppens kommentarer

Religionsvetenskapen vid Växjö universitet karakteriseras av stor utvecklingskraft och bland personalen finns en nybyggeranda.

Religionsvetenskapens ställning vid Växjö universitet är god. Religionsvetenskapen deltar i flera tvärvetenskapliga projekt, vilket visar på att ledningen för universitetet, andra ämnen vid Institutionen för humaniora samt andra institutioner ser religionsvetenskap som ett viktigt ämne. Ett problem är dock att lärarstaben i religionsvetenskap är liten. Tre lärare på 2,5 tjänst har uppenbara svårigheter att tillfredsställa behovet av bred kompetens. Religionsvetenskapen i Växjö bör också sträva efter att utveckla ett nationellt samarbete med andra högskolor/universitet som bedriver religionsvetenskaplig utbildning.

Internationaliseringen vid Växjö universitet och Institutionen för humaniora är väl utvecklad. Flera internationella projekt finns för både lärare och studenter att delta i och samtliga lärare har lång internationell erfarenhet.

Ledningens medvetenhet om den problematiska genomströmningen måste öka. Det åligger institutionen att medvetet och artikulera ta sig an dessa problem.

Studentinflytandet fungerar tillfredsställande. Kursutvärderingssystemet fungerar ovanligt bra och utvärderingarna förefaller utgöra en del av utbildningsprocessen i kurserna.

Örebro Teologiska Högskola (ÖTH)

<i>Relevant examen:</i>	Högskoleexamen – teologisk utbildning
<i>Grundutbildningsanslaget för år 2000:</i>	1 251 000
<i>Antal studenter registrerade på grundutbildningen 2000/01:</i>	125

Bakgrund

Örebro Teologiska Högskola (ÖTH) drivs av trossamfundet Nybygget – kristen samverkan. Genom beslut av den svenska regeringen i oktober 1993 fick det teologiska seminariet vid Örebro Missionskola rätt att utfärda högskoleexamen på 80-poängsnivån i teologi. Utbildningen som under en följd av år benämnts Örebro Teologiska Seminarium antog år 2000 namnet Örebro Teologiska Högskola, men är fortfarande organisatoriskt en del av Örebro Missionskola.

Vid ÖTH ges teologisk grundkurs om 40 poäng och en högskoleexamen i teologi om 80 poäng. Hösten 2000 antogs åtta studenter till teologisk grundkurs 1–40 poäng och 18 till teologisk grundkurs 1–80 poäng. Högskolan fungerar som fristående ämnesinstitution i religion i förhållande till pedagogiska institutionen vid Örebro universitet genom ett särskilt program för blivande religionslärare. ÖTH har ett avtal med Örebro universitet om att studenterna får tillgodoräkna sig ÖTH:s kurser och lärarstudenterna från Örebro universitet har förtur till denna utbildning. Fjorton studenter antogs till religionslärarutbildningen 1–20 poäng hösten 2000 och tio studenter antogs till religionslärarutbildningen 21–40 poäng. Örebro universitet har efterfrågat kursen 41–60 poäng också, men ÖTH har avböjt på grund av bristande ekonomi.

Vid ÖTH ges en teologisk yrkesutbildning om 160 poäng som förbereder för olika tjänster inom kyrka och samhälle. Den motsvarar studier vid teologisk fakultet men har också inslag som liknar det som finns vid ett kyrkligt pastoralinstitut. I denna fyraåriga utbildning ingår en högskoleexamen om 80 poäng. Eftersom ÖTH inte har någon examensrätt för denna yrkesutbildning ingår inte år 3 och 4 i Högskoleverkets granskning.

Den akademiska kompetensen är tillgodosedd genom att ÖTH har disputerade lärare inom exegetisk teologi, systematisk teologi och delvis inom församlingsteologi. Inom religionshistoria finns ingen disputerad lärare. Inom kyrkohistoria saknas viss kompetens bland lärarna. Av ÖTH:s tolv fast anställda lärare är sex disputerade och ytterligare två planerar att disputerar inom de närmaste två åren, den ene inom missionsvetenskap. Bland lärarna finns en kvinna med fast anställning. Bland timlärarstabens elva lärare finns fyra kvinnor. En jämnare könsfördelning har varit ett uttalat önskemål från kollegiets sida under flera år. På grund av en mycket liten personalomsättning under en längre tid har det varit svårt att utjämna den existerande könsfördelningen, men vid nyanställningar är dock frågan högprioriterad. Ledningen har bestämt att timlärare fortsättningsvis skall vara kvinnor och på så sätt kommer andelen kvinnor successivt öka bland lärarna. Även gästföreläsarna skall helst vara kvinnor. Kvinnliga studenter uppmuntras att fortsätta studera och forska.

Av lärarnas tjänster är 25 procent avsatt för ämnesfördjupning och forskning. Lärarna uppfattar att nästan all deras tid går åt till undervisning och stöd för studenterna efter undervisningstid. Därför finns inte mycket tid kvar till egen forskning.

Utöver samarbetet med lärarutbildningen vid Örebro universitet har ÖTH samarbete med psykologiska, litteraturvetenskapliga och humanistiska institutionerna vid Örebro universitet. En lärare bedriver doktorandstudier vid teologiska institutionen vid Uppsala universitet. Även samarbete med musikhögskolan finns. Ett forskningsprojekt i samarbete med Örebro och Umeå universitet är under planering.

Studenterna framhåller att det är positivt att ÖTH är en liten högskola. Studenterna känner sig välkomna på ÖTH och vid högskolan finns en fokusering och ett intresse för studenterna som personer. Studenterna menar att studierna vid ÖTH är kravfyllda och intensiva men de anser också att de får ett mycket gott stöd av lärarna. Problembaserat lärande – PBL – håller på att införas i den senare delen av utbildningen. Studenterna känner en oro inför att de kommer att få färre undervisningstimmar när PBL införs.

ÖTH har valt att inte blanda lärarstudenterna med övriga studenter i olika kurser. Den ämnesutbildning som ges för lärarstudenterna skräddarsys och ett didaktiskt perspektiv kan läggas på undervisningen, vilket också varit ett önskemål från lärarutbildningen vid Örebro universitet. Lärarna menar att studenterna har så olika bakgrund och förkunskaper att det skulle vara svårt att undervisa studenterna tillsammans eftersom de ställer så olika frågor. Å andra sidan skulle det vara nyttigt för teologerna om vissa kurser hölls med blandade studentgrupper.

Lärarna har ett vetenskapligt förhållningssätt som stimuleras genom fortlöpande diskussioner inom kollegiet om vetenskapssyn och tolkningsarbete. Även studenterna vittnar om att lärarna är tydliga med att skilja på vad som är deras professionella, akademiska roll och deras personliga tro. Det vetenskapliga förhållningssättet är viktigt att framhålla eftersom studentgruppen är relativt homogen och många av studenterna har sökt sig till ÖTH för att en konfessionell miljö finns i anslutning till högskolan.

Studenterna kan frivilligt delta i "skolans inre liv – SIL". Varje vecka hålls bön med nattvard, som klasserna turas om att ansvara för. Flera klasser har klassbön en gång i veckan. En stor andel av studenterna deltar i SIL-aktiviteterna men inte alla. Bland de som inte deltar uppger flera studenter att de inte på något sätt känner sig utanför. Studenterna uppfattar det som en bra erfarenhet att inför deras kommande arbeten som präster, pastorer eller för andra tjänster inom kyrkor och samfund få möjlighet att göra praktiska övningar i kyrkan genom att t.ex. hålla andakter.

På ÖTH finns ett brett internationellt kontaktnät bland annat via Nybygget – kristen samverkan. Flera av lärarna medverkar som gästföreläsare i ett flertal länder t.ex. Burma, Centralafrikanska Republiken, Estland, Japan, Nepal, Sydafrika och Thailand. Även gästföreläsare från andra länder och kulturer bjuds in. Varje år finns möjligheten för ett par, tre studenter att bedriva fältstudier i u-landmiljöer som en del av sitt uppsatsarbete. Möjligheter finns också för studenterna att läsa delar av det ordinarie kursprogrammet utomlands, vilket utnyttjas sporadiskt främst av studenterna på 160-poängs programmet. Ett par utländska studenter har studerat vid ÖTH under senare år, men för närvarande har högskolan ingen gäststudent. ÖTH har haft begränsade resurser att utnyttja internationella utbytesprogram som t.ex. Leonardo och Erasmus.

Studentkåren består av en representant från varje klass. Kårrepresentanterna är med i utarbetandet av nya förslag. Kåren är även representerad i skolstyrelsen, ledningsgruppen och kvalitetsarbetsgruppen.

I slutet av varje kurs utvärderas kursen. Resultaten av utvärderingen ligger till grund för planeringen av nästföljande kurs, då läraren går igenom vilka förändringar som gjorts utifrån den tidigare utvärderingen.

Genomströmningen är hög vid ÖTH men antalet registrerade studenter på utbildningen har sjunkit de senaste åren, från 146 studenter läsåret 1997/98 till 125 studenter läsåret 2000/01. Studieavbrott förekommer endast undantagsvis.

Sökande till forskarutbildningarna vid teologisk fakultet har i allmänhet tillgodoräknats större delen av utbildningen vid ÖTH. Under den senaste tioårsperioden har tolv lärare och studenter disputerat, de flesta inom teologisk fakultet vid Lunds universitet. Ett flertal är verksamma vid andra teologiska lärosäten som lektor, docent eller professor.

Bedömargruppens kommentarer

Vid Högskoleverkets uppföljning av teologisk utbildning 1993 påpekades, att Örebro Missionsskola ytterligare borde tydliggöra sin roll som högskola, särskilt vad gällde kravet på vetenskaplighet i undervisningen. Det har varit en medveten satsning från ÖTH:s sida att utveckla detta under 1990-talet. Lärarna har idag ett målmedvetet och akademiskt angreppssätt i sin undervisning samt ett kritiskt förhållningssätt till de ämnen de undervisar i. Högskolan har arbetat med att tydliggöra vetenskapligheten i den akademiska utbildningen på ett bra sätt.

Högskolans konfessionella profil och inslag i verksamheten är tydligt identifierbar för de studerande. Såväl lärare som studenter förefaller medvetna om dessa delars frivilliga karaktär.

Generellt sett är lärarkompetensen god men viss snedfördelning finns. Inom exegetisk teologi finns tre disputerade lärare medan både kyrkohistoria och religionshistoria saknar en disputerad lärare. Med hänsyn till att ÖTH fungerar som en fristående ämnesinstitution för lärarutbildningen vid Örebro universitet måste detta ses som en brist. Lärarna bör också uppmuntras och ges mer stöd i sina forskningsaktiviteter.

ÖTH har, liksom många andra teologiska institutioner, en övervikt av manliga lärare. Såväl ledning som lärare är medvetna om denna brist och bör vidta ytterligare åtgärder för att komma tillrätta med detta.

ÖTH har visat på ett brett kontaktnät utåt, såväl mot andra svenska lärosäten som genom en mängd internationella kontakter, vilket också återspeglas i undervisningen. Samverkan med Örebro universitet bör dock förstärkas ytterligare.

Högskolan blandar i utbildningsgrupperna inte lärarkandidater och de "egna" studenterna. Detta didaktiska perspektiv på undervisningens organiserande är genomtänkt men ÖTH bör ändå på nytt överväga om det inte finns fler fördelar med blandade undervisningsgrupper.

ÖTH uppvisar god genomströmning av studenterna. Ett kvalitetssymptom är också att en mycket hög andel av studenterna går vidare till forskarutbildningen vid andra lärosäten.

Bilaga 1

Bedömagruppens underlag och kontakter

Anvisningar

Nationella ämnes- och programutvärderingar, Högskoleverkets rapportserie 2001: 2R

Av institutionerna framställt material

Självvärderingar plus bilagor

Skrifter och rapporter

Björkstrand, Gustav (2001) "Behövs teologin vid ett modernt universitet?", i *Dannelse Uddannelse Universiteter. Festskrift till Henning Lehmann*, Aarhus

De frikyrkliga seminarierna som högskolor – en utredning, Kanslersämbetets rapport 1993:1

Examensrättsprövning: Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet, Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

Examensrättsprövning: Uppföljning av teologisk utbildning, Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R Andrews, (1979)

Kim, L (2000) *Svensk forskarutbildning i internationell belysning*, Stockholm

Religion & Theology Programs Cennsus (2001) American Academy of Religion (AAR)

Intervjuer

- Institutionsledningen vid samtliga utvärderade utbildningar
- Representanter för lärarna/handledarna vid samtliga utvärderade utbildningar
- Grundutbildningsrepresentanter vid samtliga utvärderade utbildningar
- Doktorandrepresentanter vid de institutioner som bedriver forskarutbildning

Bilaga 2

Examina som ges vid de lärosäten som ingått i ämnes- och programutvärderingen av teologi och religionsvetenskap

	Högskoleexamen – teologisk utbildning	Kandidat- examen	Magister- examen	Teologie kandidat- examen	Lärarexamen	Licentiatexamen	Doktorsexamen
Ersta Sköndal Högskola	X						
Göteborgs universitet		X Religionsvetenskap	X Religionsvetenskap	X	X	X	X
Högskolan i Dalarna		X Religionsvetenskap	X Religionsvetenskap		X		
Högskolan i Gävle		X Religionsvetenskap			X		
Högskolan i Jönköping		X Religionsvetenskap			X		
Johannelunds teologiska högskola	X						
Karlstads universitet		X Religionsvetenskap	X Religionsvetenskap		X	X	X
Linköpings universitet		X Religionsvetenskap	X Religionsvetenskap	X	X		
Lunds universitet		X Islamologi Judaistik Religionshistoria Religionsvetenskap	X Islamologi Judaistik Religionshistoria Religionsvetenskap	X	X	X	X
Mitthögskolan		X Religionsvetenskap			X		
Stockholms universitet		X Religionshistoria	X Religionshistoria			X	X
Teologiska Högskolan, Stockholm	X			X			
Umeå universitet		X Religionsvetenskap	X Religionsvetenskap	X	X	X	X
Uppsala universitet		X Religionshistoria Religionsvetenskap	X Religionshistoria Religionsvetenskap	X	X	X	X
Växjö universitet		X Religionsvetenskap			X		
Örebro Teologiska Högskola	X						

Bilaga 3

Bakgrundsfakta

	<i>Grundutbildnings- anslaget för år 2000</i>	<i>Antal studenter registrerade på grund- utbildningen 2000/01</i>	<i>Antal aktiva doktorander 2000/01*</i>
Ersta Sköndal Högskola	0 (618 000)**	97	
Göteborgs universitet	5 600 000	1 004	10
Högskolan Dalarna	1 955 000	261	
Högskolan i Gävle	1 829 952	332	
Högskolan i Jönköping	1 075 000	32	
Johannelunds teologiska högskola	1 009 000	127	
Karlstads universitet	2 472 300	160	5
Linköpings universitet	2 353 279	447	
Lunds universitet	14 439 000	1 487	147
Mitthögskolan	u.s.	36	
Stockholms universitet	1 307 000	377	13
Teologiska Högskolan, Stockholm	2 200 000	266	
Umeå universitet	3 555 000	285	5
Uppsala universitet	16 673 000	1 456	140
Växjö universitet	1 444 000	101	
Örebro Teologiska Högskola	1 251 000	125	

* Hit räknas doktorander med en aktivitet om minst 10 procent.

** Teologiutbildningen vid Ersta Sköndal Högskola drivs med medel från huvudmännen. Högskolan får ett bidrag om 618 000 kronor/år samt en hel lektorslön från huvudmännen för att bedriva den teologiska grundutbildningen. Beslut har fattats att Ersta Sköndal från och med 2003-07-01 skall få grundutbildningsanslag.

Bilaga 4

Teologie kandidatexamen och tillträdeskrav

Teologie kandidatexamen (utdrag ur examensordningen)

Omfattning

Teologie kandidatexamen uppnås efter fullgjorda kursfordringar om sammanlagt 140 poäng alternativt 160 poäng. Det sistnämnda alternativet är avsett för blivande präster.

Mål (utöver de allmänna målen i 1 kap. 9 § högskolelagen)

För att erhålla teologie kandidatexamen skall studenten ha

- förvärvat kunskapsmässiga förutsättningar inom det religionsvetenskapliga området som förberedelse för yrkesverksamhet inom trossamfunden eller samhället i övrigt,
- tillägnat sig kunskaper i den omfattning som fordras för att kunna förstå och analysera religioners och livsåskådningars innehåll, funktion och gemenskapsbildning, betydelse för enskilda och roll i samhället,
- förvärvat kännedom om sådana samhälls- och familjeförhållanden som påverkar kvinnors och mäns livsbetingelser,
- förvärvat kunskaper om hur fysiskt och psykiskt våld påverkar kvinnor och män.

Härutöver gäller de mål respektive högskola bestämmer.

Tillträdeskrav

Tillträdeskravet för det religionsvetenskapliga programmet är:

Grundläggande behörighet samt godkänt betyg i Svenska B/Svenska 2 B, Historia A och Samhällskunskap A.

Högskoleverkets rapportserie från år 2000 och framåt

Rätt juristutbildning? Utvärdering av juristutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2000:1 R

Forskarskolor – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2000:2 R

Journalistutbildningarna i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2000:3 R

Högskolestudier och funktionshinder
Högskoleverkets rapportserie 2000:4 R

Utbildningar inom vård och omsorg – en uppföljande utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 2000:5 R

Utvärdering av Socionomutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2000:6 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping
Högskoleverkets rapportserie 2000:7 R

Lärosätenas arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald
Högskoleverkets rapportserie 2000:8 R

Goda exempel
Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande och social och etnisk mångfald
Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R

Tentamen: "Plusning" och begränsning av antalet tillfällen
Högskoleverkets rapportserie 2000:10 R

Designutbildningar i Sverige. En utredning och utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 2000:11 R

Högskoleprovet – Gårdagens mål och framtida inriktning
Högskoleverkets rapportserie 2000:12 R

Eldsjälar och institutionell utveckling
Högskoleverkets rapportserie 2000:13 R

Antagning till högskolan – erfarenheter och visioner
Högskoleverkets rapportserie 2000:14 R

Att leda universitet och högskolor. En uppföljning och analys av styrelseformen 1998
Högskoleverkets rapportserie 2000:15 R

Högskolornas tillämpning av EG-direktiv i sjuksköterskeutbildningen och barnmorskeutbildningen
Högskoleverkets rapportserie 2000:16 R

Sexuella trakasserier mot studenter – högskolornas åtgärder
Högskoleverkets rapportserie 2000:17 R

Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R

Nationella ämnes- och programutvärderingar
Högskoleverkets rapportserie 2001:2 R

Vilken betydelse har utländsk bakgrund för resultatet på högskoleprovet?
Högskoleverkets rapportserie 2001:3 R

Examensrättsprövning – utgångspunkter och tillvägagångssätt för Högskoleverkets examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 2001:4 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:5 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:6 R

Karriär genom befordran och rekrytering
Högskoleverkets rapportserie 2001:7 R

Högskoleverkets utvärderingar – från bedömning av kvalitetsarbete till bedömning av kvalitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:8 R

From quality audit to quality assessment
The New Evaluation Approach for Swedish Higher Education
Högskoleverkets rapportserie 2001:9 R

Internationell jämförbarhet & nationell styrning – aktuella perspektiv på högskolans examensordning
Högskoleverkets rapportserie 2001:10 R

National Review of Subjects and Programmes
Högskoleverkets rapportserie 2001:11 R

Forskarskolor i Sverige – en sammanställning
Högskoleverkets rapportserie 2001:12 R

Utvärdering av datavetenskapliga/datalogiska utbildningar i Sverige
Högskoleverkets rapportserie 2001:13 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Musikhögskolan, Mälardalens högskola, Karlstads universitet samt Örebro universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:14 R

Tid för studier – en jämförelse mellan fyra yrkesutbildningar
Högskoleverkets rapportserie 2001:15 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 2001:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Malmö högskola
Högskoleverkets rapportserie 2001:17 R

Pedagogisk skicklighet och pedagogiska meriter – historik och praktik
Högskoleverkets rapportserie 2001:18 R

Högskoleprovets prognosvärde
Högskoleverkets rapportserie 2001:19 R

Core curriculum – en bildningsresa
Högskoleverkets rapportserie 2001:20 R

Akademisk frihet – en rent akademisk fråga?
Högskoleverkets rapportserie 2001:21 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar, Högskolan i Trollhättan/ Uddevalla, Karolinska Institutet samt Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 2001:22 R

Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 2001:23 R

Utvecklingen av högskolans samverkansuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2001:24 R

Utvärdering av medie- och kommunikationsvetenskapliga utbildningar vid svenska universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 2001:25 R

Studenterna i Sverige. Om livet och tillvaron som student vid sekelskiftet 2000
Högskoleverkets rapportserie 2001:26 R

20 åtgärder för att stärka studenternas rättssäkerhet – Högskoleverkets redovisning av ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 2001:27 R

Studenternas resultat
Högskoleverkets rapportserie 2001:28 R

Högskolelärares bisysslor – hur fungerar högskolans information och kontroll?
Högskoleverkets rapportserie 2001:29 R

Kollegialitet eller rättssäkerhet
Högskoleverkets rapportserie 2001:30 R

Uppföljning av särskilt urval vid antagning
Högskoleverkets rapportserie 2002:1 R

Befordringsreformen 1999: Hur har det gått?
Högskoleverkets rapportserie 2002:2 R

Utvärdering av ämnena latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet
Högskoleverkets rapportserie 2002:3 R

